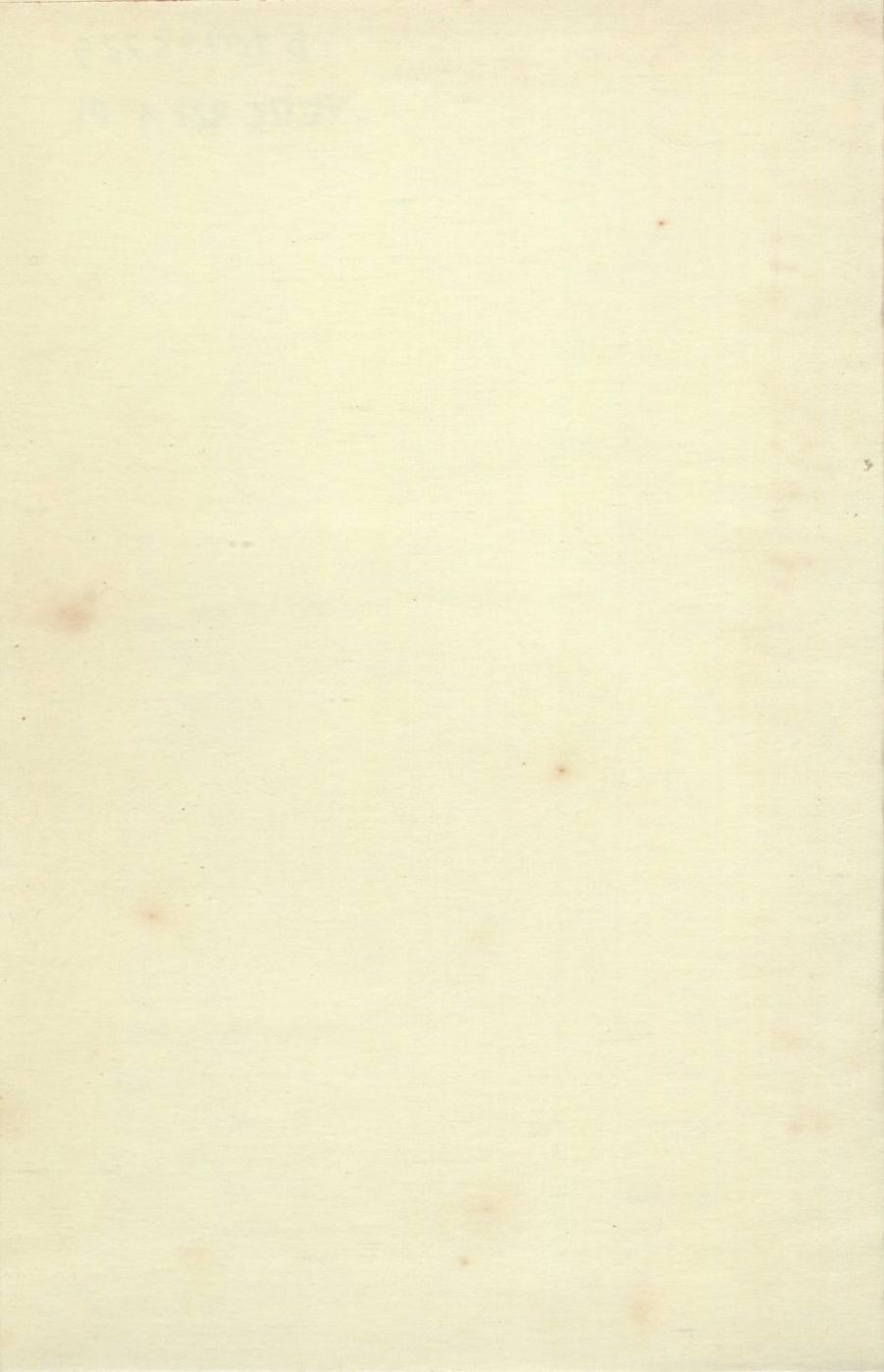

b 10746729

FERC 323.1 Pi

42-3-250
F. PI I MARGALL

LA QÜESTIÓ
DE
CATALUNYA

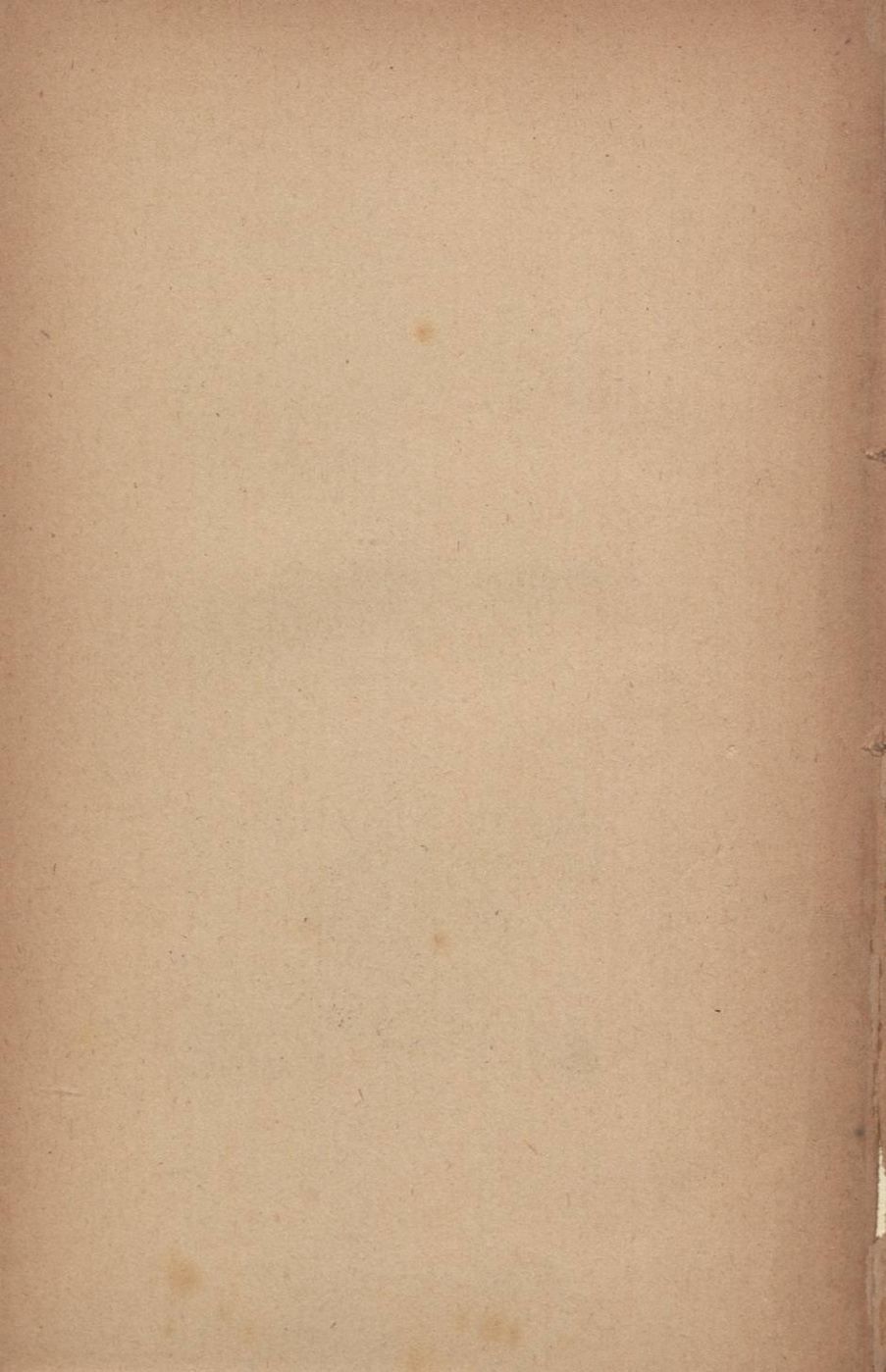
(Escrits i discursos)

Traducció catalana i PROLEG de
A. ROVIRA I VIRGILI
Amb una biografia d'en Pi i Margall

2150
SOCIETAT CATALANA D'EDICIONS
BARCELONA

LA QÜESTIÓ DE CATALUNYA

F. PI I MARGALL

La qüestió de Catalunya

(ESCRITS I DISCURSOS)

Traducció catalana i pròleg
d' A. ROVIRA I VIRGILI

Amb una biografia d'en Pi i Margall

Societat Catalana d'Edicions
BARCELONA

R. 380

DRETS RESERVATS

PRÒLEG

Temps ha que'ns era cara l'idea d'aplegar en un volum els escrits i els discursos d'en Pi i Margall ont se tracta de la qüestió de Catalunya. En la col·lecció d'articles del Mestre que la Secció d'Estudis i Propaganda del «Centre Nacionalista Republicà» de Barcelona va editar l'any 1908, hi ha, en secció especial, un bon nombre d'articles d'en Pi relatius al moviment autonomista de la nostra patria. Mes el nostre desig era ampliar aqueix aplec amb altres articles i amb alguns discursos, reunint així dins l'unitat d'un llibre ço que va dir i va escriure el gran català sobre la qüestió de la seva terra.

Des del primer moment, volguérem posar en llengua catalana els treballs continguts dins el present volum. Ho volfem per a poder sentir la veu d'en Pi i Margall en la parla nostra, en la parla materna d'ell; ho volfem també com un homenatge d'agraïment en llengua catalana a qui tant estimà i honorà a

Catalunya. Mes confessem que en aquest punt sentírem inquietuts, temences. Com ha dit recentment en Gabriel Alomar, el castellà va ésser sempre l'*idioma polític* d'en Pi, trasplantat des de la seva joventut a la terra de Castella; en aquest idioma estàvem acostumats tots a llegir la clara, límpida prosa dels séus inoblidables articles d'*El Nuevo Régimen*. No'ns faria estrany ara llegir aquells articles en una llengua distinta d'aquella en la qual foren escrits?

Sobre tot, teníem por que la traducció alterés el ritme de la paraula pimargalliana. Car els escrits d'en Pi, especialment els del darrer terç de la seva vida, tenen, per als qui saben ben assaborir-los, un ritme singular, característic, que és una de les majors delícies del séu estil. Aqueix estil ens recorda sempre una frase d'en Pi i Margall, que ve a ésser una síntesi del séu criteri estètic. «Aigua neta en nèt cristall — diu en un article literari — és per a mi el comble de lo bell.» La seva prosa té la netedat, la transparència, la claredat del cristall i de l'aigua. Bellesa simple, bellesa pura! I com aigua que corre, com aigua viva, remoreja suaument amb ritme, amb harmonia inimitables. I ens preguntàvem: traduint aqueixa singular prosa, no la enterbolirem, no trencarem el séu ritme, no desfigurarem la ressonància de la veu de l'immortal desaparegut?

La traducció acurada, poruga, devota, dels primers treballs d'aquest llibre esvairen les nostres temences. Anàvem posant en català les frases castellanes i — oh alegría! — la versió catalana conservava la clara transparència i el ritme encisador de la prosa original. Més hem de dir: ens semblava que la veu d'en Pi i Margall era més natural, més íntima, més vera, en aquesta llengua nostra.

Ens cal fer avinent que aquest resultat no pot ésser atribuït a habilitat i gracia de traductor. Nosaltres ens hem limitat a traduir tant literalment com ens ha estat possible el text castellà, procurant fugir de barbarismes sintàctics i lèxics, però estalviant avarament els canvis de mots, les alteracions, les girades de construcció. Això ha contribuït a fer del text català una perfecta prosa pimargalliana; però ço que hi ha contribuït principalment, essencialment, és la qualitat intrínseca de la prosa d'en Pi, meravellosament adaptable al nostre idioma.

Sota la forma castellana dels escrits i dels discursos d'en Pi, l'esperit catalanesc batega. El ritme, aqueix inconfundible ritme, sobri i enèrgic, vibrant i sever, és català, és catalaníssim. En la literatura castellana — castellana de raça i no ja sols de llengua — no n'hi ha cap exemple. I és que, espiritualment, en Pi i Margall escrivia i parlava en

català. L'Alomar ha remarcat que en Pi va ésser en sa joventut un escriptor ampulós i declamatori, com veiem en *Records i belleses d'Espanya*, i que a mesura que's feia vell la concisió i la sobrietat del séu estil augmentaven visiblement, fins arribar a la severitat lapidaria dels séus breus articles d'*El Nuevo Régimen*. Va desaparèixer gradualment el contagi de les magnifiques ampulositats de l'idioma castellà, i l'ànima catalana d'en Pi va afirmar-se en definitiva. Les influències racials poderen més en ell que'l medi. Podé més la sang que'l verb.

Fou a les darreríes del segle que en Pi i Margall sentí ferits els séus ulls per la gran claror del catalanisme. Fou en la darrera dècada de la seva vida que s'adonà de la transformació que s'operava en la nostra terra i que tingué la plena comprensió de la significança del moviment català. Era tota una revelació. Aleshores vingué la seva «salutació del catalanisme com a auba d'aqueixa capacitat o presa de consciència que extregui de la regió morta la papellona o *osiche* de la naciona-

litat»¹. La nacionalitat! L'exteriorització, la florei-xença de la nacionalitat catalana! Aquest era, en efecte, el fenomen que va impressionar a en Pi, el mateix fenomen que més tard va obrar la conversió d'en Salmerón. Ell vegé un fet nou a Catalunya, quelcom que abans no hi havia vist. Dins la seva terminologia política vuitcentista, seguí donant el nom mort de *regió* a Catalunya; però per dessota de aquest terme convencional, el concepte de *nacio-nalitat* se feu vistent en sos escrits i en sos discursos.

Quan, cap allà a l'any 1880, en Valentí Almirall se separà d'en Pi, manifestant la seva disconformitat amb les doctrines pactistes, la raó, al nostre entendre, la tenia, doctrinalment, teòricament, l'autor de *Les Nacionalitats*. Rebutjant la teoria del pacte i contraposant el criteri de la naturalesa al de la voluntat en la formació dels Estats, el catalanisme, de l'Almirall ençà, ha anat per un fals camí. D'aquesta qüestió, tant interessant, ja n'hem tractat extensament en el nostre treball *La renovació doctrinal del nacionalisme*². Mes si en Pi tenia raó en l'aspecte teòric del problema de les nacionalitats, ¿qui pot negar que en l'Almirall hi havia en aquells

1) GABRIEL ALOMAR: Pròleg als *Articles* d'en Pi i Margall. Pàgina XIV. Barcelona, 1908.

2) *Revista de Catalunya*. Any 1912.

dies un major esperit català, un sentit més viu de la realitat catalana? En Pi i Margall era, per damunt de tot, un federalista. L'Almirall, un català. En el primer hi havia més doctrina, més *veritat doctrinal*; en el segon, més vida, més *veritat real*. El federalisme d'en Pi era, principalment, una idea, un sistema; el particularisme de l'Almirall, malgrat la seva amplitud generalitzadora, era una expressió del problema viu i concret de Catalunya. En Pi i Margall no havia tingut encara la visió del gran fet català.

I no és que s'hagués desnaturalitzat o descastat, no és que hagués oblidat l'amor de la terra natal en sa llarga estada a Madrid. En les pàgines de *Les Nacionalitats* ont parla de l'història de Catalunya, hi ha una ardor d'emoció íntima que no's troba en cap altre lloc del llibre; s'endevina bé que l'autor va escriure aquelles pàgines amb amor filial, sentint-se català, recordant-se que ho era. De la capital espanyola estant, en Pi anava seguint el nostre moviment literari, del qual sovint parlava en *El Nuevo Régimen*; i un dia registra en el seu setmanari la mort d'en Josep Coroleu, l'altre la de l'Arús, l'altre la d'en Rubió i Ors, amb articles ont resum l'obra dels catalans desapareguts.

Fins pocs anys abans de morir, en Pi va ésser un federalista, i un català amador de Catalunya.

Però el séu federalisme era encara fret, apagat; no tenia flama. Aqueixa flama vivificadora, creadora, s'anava encenent mentrestant en la nostra terra. Aquí hi havia un neguit, una fermentació, una corrent, que eren ben diferenta cosa de les idees polítiques, dels sistemes, dels partits i de les fórmules. Així en Prat de la Riba, en *La Nacionalitat Catalana*, quan parla de la filiació de la seva doctrina, escriu: «No són els equilibris més o menys enginyosos del federalisme; no són vagues descentralitzacions que tant se'ns en donen; no són la bondat i la bellesa de les nostres costums, ni les ventatges del nostre dret, ni les virtuts i valer de la nostra llengua; no són els dalers de bon govern i d'administració civilitzada. És Catalunya, és el sentiment de patria catalana. Ser nosaltres, aquesta era la qüestió. Ser catalans.»¹

Aquest sentiment, que aïlladament considerat representaria un estadi inferior dins l'evolució de la nacionalitat, un estadi anterior al del pensament, al de les idees, al dels sistemes polítics i socials, era indispensable per a donar eficàcia, fecunditat, vida, a les fórmules polítiques i jurídiques. Aplicades a la qüestió catalana, totes les fórmules van ésser fredes i xorques fins que'l sentiment de

1) E. PRAT DE LA RIBA: *La Nacionalitat Catalana*. Capítol III.

la nacionalitat, la presa de consciència nacional, la *psiche*, les van animar amb llur calor vital i van convertir l'autòmata enginyós dels sistemes en còs humà viu.

Gran vident, en Pi va adonar-se d'aqueix fenomen i va comprendre totseguit la seva significança i les seves conseqüències. Va comprendre, sobre tot, que aquell era un fenomen previ necessari per al triomf del federalisme a Espanya. Sols per virtut d'ell adquiria ànima l'aparell del sistema federal. Per això el veiem acollir i comentar amb simpatia el catalanisme, quan tothom, al seu entorn, l'escometia amb furia i el calumniava amb rabia. Serà en mig de les passions anticatalanes de Madrid, el veiem defensar en 1897 el famós missatge dels catalans al rei de Grecia. A mesura que'l catalanisme creix i agafa força, en Pi sovinteja i accentua els seus comentaris favorables. I quan, després del seu viatge triomfal per Catalunya, en 1901, comiat postrer a la rejuvenida patria, se'n torna cap a Madrid amb racança, els ulls dolçament enlluernats de ço que aquí havia vist, diu als seus amics amb veu somniosa, enyoradora dels dies esdevenidors: « Oh, els joves, quines coses més hermoses veuràn a Catalunya!... »

* * *

Tenia vintitres anys en Pi i Margall quan va deixar Barcelona per a anar a viure a Madrid. En cinquanta anys l'ambient madrileny no va lograr influenciar-lo. Per ses idees, per son caràcter i per ses virtuts, era un solitari en la capital espanyola. Allí tenia molts amics personals i polítics. Correligionaris, correligionaris que ho fossin, no ja en el partit, sinó en les idees, no'n tenia quasi cap. No, no va ésser influït en Pi: però tampoc va influir. Entre 'ls dos esperits, el séu i el de l'Espanya castellana, existia una mutual repulsió que'ls privava de tot contacte fecond.

A cada punt, en sos articles, marca la seva disconformitat amb tot allò que l'envolta i es plany de l'espantós endarreriment espiritual d'Espanya. «Viuen avui els monàrquics agens a l'esperit del segle», s'exclama. Aiximateix ha de confessar l'unitarisme pregón dels republicans i dels avançats espanyols: «En el cap dels unitaris — diu —, àdhuc en el dels unitaris lliurepensadors, té posades fondes arrels l'idea que de l'unitat hà concebut l'Esglesia catòlica. Volen per aquest motiu per a tot el reialme

una sola Constitució, unes mateixes lleis, un mateix patró per al règim de totes les regions i de tots els municipis que la componen. No volen tots un mateix Déu ni unes mateixes creences; però els qui no'ls volen són evidentment il·lògics. De Déu deriva i sols en Déu se fonamenta el concepte d'unitat que'ls nostres adversaris admeten. *Unus Deus, una lex, una grex*, aquest hauria d'ésser el compendi de la doctrina d'aqueixos homes, si lògicament pensessin.» I, cinglant-los la cara, afegeix: «De lògica no n'hi ha desgraciadament a Espanya. Tampoc hi ha vergonya.» Davant dels republicans que's titulen autonomistes i són en veritat perfectament unitaris, no cau en engany, i escriu: «Els republicans diuen tots que l'accepten (l'autonomia de les regions); però, llevat dels federals, ho diuen, no ho senten. Àdhuc els qui més aprop semblen estar de nosaltres, la limiten de tal manera, que és com si la neguessin.»

Tota l'obra política i periodística d'en Pi és una continuada i dura condemnaió de la política espanyola, de la mentalitat espanyola, del caràcter espanyol. Esmerçà en Pi els seus anys combatent la concepció unitarista, el despotisme i la baixesa dels governants, la follia de grandeses i l'afany d'aventures, la manca d'esperit de justícia, el poc amor al treball, la crudeltat de cor i l'ignorancia del poble,

el fanatisme negre i lleig. Agafeu el volum dels *Articles del Mestre*, i hi trobareu com tot el daler de qui'ls va escriure era enderrocar el castell de la vella Espanya, de l'Espanya encara existent, torricó per torricó, muralla per muralla. Ell vol tot lo contrari d'allò que és l'Espanya. El séu ideal implica la substitució de tots els valors morals que constitueixen l'Espanya. Sobten sovint en sos articles, particularment en aquells finals característics, en aquells epifonemes de què parla l'*Azorín*¹, les indignades i rudes imprecacions que contra Espanya llança. Algunes, com les motivades pels fets de Montjuic i per l'afusellament d'en Rizal, recorden les malediccions de l'Enric Heine sobre l'Alemanya del séu temps. Donant un sentit espiritual al mot, podem dir que en Pi i Margall és *el gran anti-espanyol*.

La soletat en mig de la qual feu les seves campanyes és tràgicament grandiosa. Ell sí que era l'*home sol*. Sol ja en 1858 en l'oposició a la guerra de Mèxic, i en 1864 en la desaprovació de l'anexió a Espanya de l'illa de Santo Domingo; sol en la protesta aïrada de les tortures de Montjuic; sol en la defensa de l'independència de les colònies en revolta, i en l'oposició a la guerra amb els Estats Units; sol en la condemnaió dels excessos pretorians; sol

1) *Lecturas españolas*. Pàg. 162. Madrid, 1911.

en la simpatia pel catalanisme; sol en la manera d'interpretar l'història d'Espanya, tota plena de llegendes i mentides, transfiguració, com ell deia, de crims en glories...

Des de les desolades foscores que l'envoltaven, va ovirar en Pi la llum nova de Catalunya, i aquell finestral d'esperança obert reanimà els seus esmortuits ulls de septuagenari. Aïllat en la capital espanyola, separat d'aquell món per abismes, va trobar una companyia aconortadora en la seva vella pàtria; una coincidència que debades havia cercat al seu entorn.

En les hores d'angoixa en què'l gran home se dreça i, profeta incomprès, amb forta veu d'ira fulmina sobre un poble foll les seves paraules roentes, no més a Catalunya és entès i escoltat. Quan la gent espanyola baladreja vesànicament contra 'ls cubans que combaten per llur independència i contra 'ls Estats Units que'ls emparen; quan la premsa omple d'injuries a en Pi i un diari demana per a ell una camisa de força i una gabià de ferro, de Catalunya li arriben veus d'adhesió a la seva campanya heroica. En aquella nobilíssima feina, *El Nuevo Régimen*, apart d'algún periòdic socialista, no té altra companyia que *La Renaixença*. Els escrits d'en Pi contra la guerra no tenen altre parió que'l manifest publicat en 1898 per l'«Unió Catalanista». Mentres-

tant, els *afins*, els demás republicans, estaven arborats com tothom de la mala febre. Àdhuc entre 'ls séus propis correligionaris, els federals, ben pocs eren els que pensaven com el Mestre; molts n'hi hagué que no van estar-se de fer chor a la cridoria patriotera. Nosaltres recordem amb dolor que en aquelles circumstancies, *El Federalista*, orgue periodístic dels federals catalans — que havien entrat en llur gran majoria dins la «Unió Revolucionaria» pactada pels republicans espanyols —, demanava exaltadament la declaració de guerra a la República nordamericana i abocava el séu cabaç d'insults damunt dels ianquis.

En aquella tràgica ocasió, com en tantes altres, va poder comprovar en Pi i Margall que les esquerres espanyoles són, en realitat, pseudo-esquerres. Cada vegada que'ls esdeveniments les han posades a prova, han caigut escandalosament en la renunciació i en la descalificació. Mai, mai, en els moments crítics de l'història, s'han mostrat dignes dels ideals que pretenen representar. A Madrid se parlava cada mes d'unions i fusions de tots els republicans, als quals se volia ajuntar en nom de l'afinitat d'idees. En Pi no la sentia gaire aqueixa afinitat. Veia prou tot l'ample fossat que'l separava dels altres republicans espanyols, i el veia millor quants més dies passaven. En la crisi de la fi del segle va conèixer

els vers afins i les veres afinitats. Amb quina concentrada joia saluda la publicació del manifest de l'«Unió Catalanista» contra la guerra! «Catalanistes! — s'exclama amb efusió — vosaltres sou com nosaltres vers aimants de la patria.» I parla del gran poder que'ls federals i els catalanistes tindrien per a salvar el país si unissin llurs esforços... Això succeïa mentre pels carrers de les ciutats els republicans corrien darrera les xarangues.

* * *

Home de doctrina i de sistema, en Pi i Margall tenia una altra raó per a acostar-se al catalanisme. Estudià amb esperit equànim el programa catalanista i d'aquest estudi va treure la conclusió que, en quant a l'organització de l'Estat, el federalisme i el catalanisme o regionalisme coincideixen plenament. Un i altre senyalen a l'Estat central i als Estats regionals, substancialment, les mateixes facultats. Les bases de Manresa són, potser, el punt més distant del programa d'en Pi que hi ha en el catalanisme. No obstant, escriu: «Si hem de jutjar-los per les bases que a Manresa discutiren i firmaren, els regionalistes de Catalunya són decididament fede-

rals.» En els articles inclosos dins el present volum, se repeteix a cada pas el concepte, en frases tant categòriques com les següents: «El regionalisme, o ço que és igual, el federalisme...» «Són idèntics el catalanisme i el federalisme en allò que a la reorganització de l'Estat i a l'autonomia de les regions se refereix.» «El catalanisme determina avui, com nosaltres els federals les determinem, les funcions de l'Estat i l'autonomia de les regions.» «El regionalisme no és sinó 'l federalisme que nosaltres venim defensant públicament fa més de trenta anys...» «El regionalisme no és sinó 'l federalisme amb un altre nom.»

Mes tothom, en l'Espanya castellana, pensava d'oposada manera. Tant els homes de dreta, com els d'esquerra, com els neutres, consideraven que'l catalanisme era un moviment separatista, un crim contra la patria, una malura afrosa que calia extirpar pel foc i pel ferro. Per als lliberals i per als republicans, era, ademés, un moviment reaccionari, clerical, carlí. Les titulades esquerres eren encara més hostils que les dretes al catalanisme. En Pi regoneix que'ls lliberals són més unitaris que'ls conservadors.

Ni la boira dels prejudicis, ni la polsaguera de les passions, enterboliren l'opinió justa que ell s'havia format del catalanisme. Sabia que contribuia a

aqueixa hostilitat la concepció política, brutalment unitaria, dels partits espanyols. Però sabia també que en el fons hi havia l'orgull dels dominadors, la llur voluntat d'hegemonia i d'absorció. Els principis centralistes no'ls privaven pas de comprendre la raó dels moviments autonomistes i nacionalistes estrangers, ni de mirar-los de vegades amb simpatia; i, no obstant, se giraven furiosos contra les aspiracions anàlogues, enc que fossin atenuades, que's manifestaven dins la Península. Aquesta contradicció palesa, que mostra com en certs pobles els impulsos de raça se sobreposen a les idees i a les doctrines, va ésser senyalada per en Pi. Feia notar els elogis que tots els partits i periòdics d'Espanya dedicaven a en Gladstone pels seus esforços tenaços en pro de l'autonomia de l'Irlanda. Esmentava les informacions i els articles de la premsa amb ocasió de la mort d'en Kossuth. «Se publica sobre ell — escrivia¹ — llargues biografies, i es recorda amb entusiasme les campanyes que feu l'any 1848 contra 'ls exèrcits d'Austria i Rússia; se pondera son heroisme i sa intransigència davant dels Habsburgs. La celebritat d'en Kossuth és, amb tot, exclusivament deguda als esforços que feu i a les batalles que donà per aconseguir l'autonomia dels hongaresos.» I es preguntava: «No és verament

1) F. PI I MARGALL: *Articles*. Pàgs. 213 i 214.

contradictori i rar que aquí's combati, no sempre amb bones armes, allò que's troba bo, racional i just en les demés nacions? »

No van fer efecte en la recta consciència d'en Pi les acusacions de reaccionarisme i de clericalisme llançades a grapats contra 'l moviment nacionalista català. Mai les va creure. Si hagués cregut que'l catalanisme era un moviment de reacció, clerical, antiliberal, s'hauria guardat prou de tenir-hi cap contacte, d'encoratjar-lo, d'allargar-li les seves mans amigues. Ell era el més avançat dels polítics d'Espanya; les seves idees filosòfiques, religioses i socials eren, com tots sabem, radicalíssimes, sense que'ls anys haguessin lograt refredar-les ni descolorir-les. ¿Hauria estat ell, precisament ell, qui s'aliés amb els clericals catalanistes i es fes col·laborador fervent de llur obra?

L'acusació de reaccionarisme contra 'l moviment català, sortida de les pseudo-esquerres espanyoles, ha estat sempre una covarda excusa per a ferir amb traïdorfa el moviment nacional del nostre poble, suscitant-li l'oposició de les masses obreres i democràtiques. Els qui's diuen lliberals, republicans, avançats, radicals, i han pres una posició hostil al catalanisme al·legant que aquest és un moviment de reclosió i de xenofobia, un *brevet* de excepció que preservi la Catalunya de l'invasió

revolucionaria i laicista, aquests homes cometen una intolerable hipocresia. No són francs, no són nobles, no diuen la veritat. Combaten el nostre moviment perquè és català, perquè és autonomista i nacionalista, perquè aixeca d'entre les ruïnes de l'uniformitat espanyola la personalitat de Catalunya, que'l règim centralitzador s'ha esforçat encarniçadament en destruir. El combaten perquè, davant l'afirmació catalana, se senten espanyols castellanistes, homes de la raça dominadora, i no pas perquè se sentin homes de llibertat. Invoquen, contra 'l catalanisme, la fraternitat universal, la necessitat d'esborrar fronteres i d'apartar l'il·lusori destorb que creen a la civilització les petites patries. Emperò, les fronteres que volen esborrar — fronteres de la terra i fronteres de l'esperit — són les de Catalunya; les d'Espanya, no. La petita patria que volen fer desaparèixer és la patria catalana; la patria espanyola, la patria castellana, no. ¿És que no s'adonen que, comparada amb la patria universal, amb l'estesa del món i la multitud dels homes, la patria llur és també una petita patria? Si no ho volen regonèixer així, que diguin quines són per a ells les patries grans i quines les patries petites. Cal amidar-les per kilòmetres quadrats o per mil·lions d'habitants? Quin serà en cada cas el mínim de grandaria de les patries amb dret a existir, mínim

per dessota del qual totes les altres pobres patries estàn destinades a morir per a bé del progrés i de l'humanitat?

Els uns pel territori, els altres pels habitants, els altres per totes dugues coses alhora, la majoria dels pobles que lluiten per llurs drets són petites patries, com Finlàndia, Irlanda, Eslovaquia, Croàcia, Eslovenia, Lituània. Ho són també, entre 'ls Estats constituïts, Portugal, Bèlgica, Suiça, Dinamarca, Suècia, Noruega, Sèrbia. Se proposaràn suprimir-les els avançats espanyols? Si, com és de suposar, no accepten aquesta conseqüència lògica, els preguntarem per quina raó, dins la mateixa península ibèrica, pot haver-hi una patria portuguesa i no pot haver-hi una patria catalana. Tot el dret de Portugal li vindrà potser de Montesclaros? És que'l dret dels pobles, a llur judici, naix dels resultats de les guerres, de les accions de la força? Està condemnada Catalunya a no ésser patria, a morir com a nacionalitat, a no tenir plena autonomia espiritual i política, perquè'l darrer recurs històric del séu plet amb l'Espanya va ésser la presa de Barcelona per les tropes franco-espanyoles del duc de Berwick? Fóra aquesta la teoria dels fets consumats, contrària als més elementals principis de justícia, expressament rebutjada per en Pi i Margall, qui li oposava la teoria del consentiment, del pacte.

Si fos per odi a la reacció que aqueixos pretesos homes d'esquerra se sentessin anticatalanistes, amb molt més forta raó hauríen de sentir-se antiespanyolistes. L'Espanya ha estat tradicionalment, en casi tota la durada de la seva historia de l'unitat ençà, potencia de reacció, fogar del fanatisme catòlic, fortalesa de l'Esglesia, recó d'incultura, extrem simètric, damunt el mapa geogràfic i cultural d'Europa, de l'imperi turc. Perquè això no'ls ha inspirat contra el patriotisme espanyol la violenta hostilitat que han guardat per al catalanisme? Embestir els catalanistes per reaccionaris mentre s'ostenta i s'aclama i es declara sagrat el patriotisme espanyolista, no és propi de cap home de llibertat ni de cap partit d'esquerra.

En Pi va comprendre aqueixa hipocresía dels atacs al moviment català. «No per allò que'ls separa (el catalanisme i el federalisme), sinó per allò que'ls uneix, se combat el catalanisme», escriu. Paraules definitives, que hem de llançar a la cara dels falsos avançats espanyols cada vegada que reprodueixin llurs acusacions de reaccionarisme contra 'l moviment nacionalista català.

* * *

Entre 'ls mateixos federals, les simpaties d'en Pi i Margall pel catalanisme no eren gaire ben vistetes. El respecte i l'afecte al Mestre feien que molts callessin llurs propis sentiments; alguns n'hi va haver, emperò, que van manifestar-los.

El cas del partit federal és significatiu, revelador. El republicanisme espanyol, nascut federal, continuà essent-ho en sa quasi totalitat fins al cop del 3 de janer de 1874. Havía nascut federal, no per l'influencia dels sentiments regionals o particularistes, no com a fórmula que fes prevaler dins la República el dret de les regions i nacionalitats que l'unitarisme monàrquic aixafava, sinó per efecte dels principis filosòfico-polítics dels seus iniciadors, que veien en l'omnipotencia de l'Estat centralitzat una font de tirania i volien reduir el poder de l'Estat al mínimum possible. Així el federalisme espanyol pecà, des dels seus començos, d'abstracte. Mes s'ha de dir que en Pi i Margall és, dels federals d'Espanya, qui menys pecà en aqueix sentit i qui més aviat donà al federalisme son caràcter veritable.

Mirant-lo únicament com una teoria democràtica, els altres homes del partit federal espanyol no s'adonaven que calia casar-lo amb la viva realitat de les diferenciacions ètniques i de les tradicions històriques de la Península. El mateix Pi explica en *Les Nacionalitats* que molts correligionaris seus d'aleshores eren partidaris de formar la federació espanyola, no amb els distints agrupaments nacionals o ètnics, ni amb les antigues províncies o regions, sinó amb les províncies modernes, capritxoses i artificials, creades l'any 1833 per un simple reial decret. I en Pi i Margall se declara partidari de la solució regionalista, avenint-se, emperò, de moment, a l'altra solució o a una solució mixta, si l'aplicació integral del seu criteri havia de suscitar gaires dificultats ¹. Dins el partit, el criteri regionalista va imposar-se de bon principi, com se veu en els famosos pactes de 1869 — el de Tortosa, el de Còrdoba, el de Valladolid, el d'Eibar i el de La Corunya ² —

1) F. PI I MARGALL: *Las Nacionalidades*. Llibre III, capítol XVII. Cal advertir que aquí en Pi i Margall examina el cas de l'organització federal d'Espanya en mig d'un període revolucionari.

2) Aquests pactes són curiosíssims en l'història del federalisme espanyol, puix per ells el partit s'organitzà en múltiples federacions de províncies, dins les quals van entrar les regions històriques. Pel pacte de Tortosa s'uniren Catalunya, Aragó, València i les illes Balears, reproduint així l'antiga confederació; pel de Còrdoba s'uniren Murcia, Andalusia i Extremadura; pel de Valladolid, les dugues Castelles; pel d'Eibar, les Bascongades i Navarra; pel de La Corunya, Galícia i Asturies. No pot ne-

i en el projecte de Constitució federal elaborat per en Castelar i presentat a les Corts de la República. Tot allò, desgraciadament, anava contra 'l ver esperit dels qui ho defensaven; i a l'acostar-se 'l moment de convertir en realitat les idees i els projectes, quasi tots s'espantaren i es feren enrera vergonyosament. Els mateixos moviments de protesta que va haver-hi en temps de la República contra l'escamoteig de l'autonomia regional, fóren més aviat demagògics que realment federalistes. Sols en alguns homes dels qui van intentar proclamar l'Estat català, en el mes de març de 1873, existia el sentiment federal. Posteriorment, el criteri regionalista tornà a triomfar en la Constitució de Saragoça de 1883 i en el programa de 1894.

El federalisme d'aquell partit era purament nominal. Per a l'immensa majoria dels seus adeptes, ésser federal era ésser un republicà més vermell que'ls altres. L'autonomia regional, la creació

gar-se que aquesta agrupació té una certa sabor nacionalista. Després se firmà a Madrid el pacte general espanyol. En el text dels al·ludits pactes pot apreciar-se que sols el de Tortosa i el d'Eibar revelen un sentiment de la propia personalitat, rudimentariament nacional, que no's troba en els altres, en els qual se presenta la República federativa sols com una conseqüència dels principis democràtics.

Segons fa constar el senyor Vera i González en la seva obra *Pt y Margall y la política contemporánea* (t. I, pàg. 994), la premsa monàrquica i el periòdic republicà unitari *El Pueblo*, acolliren ja hostilment el primer d'aquests pactes, el de Tortosa, i el presentaren com una menaça per a l'integritat de la patria.

d'Estats particulars lliures dins llur esfera d'acció, se considerava com un article més del programa, d'importància secundària. En aquestes condicions, la federació havia de fracassar fatalment en 1873, puix, fóra de Catalunya, no hi havia federals conscients. I encara a Catalunya els federals conscients se reduïen a uns quants homes capdavanters.

En Pi i Margall s'esforçava en senyalar la distància enorme que hi ha entre la seva República federal i la República unitària que la majoria dels republicans espanyols, conseqüents a la fi amb els sentiments propis, acabaren per adoptar. «Nosaltres no volem la República unitària — escrivia — . Simple substitució d'un poder hereditari per un poder electiu, no és més que una de les fases de la monarquia»¹. Quan se deia que la República era cosa principal i la federació cosa accessòria, ell se revoltava. «És lo principal la República? — s'exclamava — . No; les Républiques poden ésser tant o més detestables que les Monarquies. Ho seràn, i no podràn deixar d'esser-ho, sempre que no comencin per destruir l'omnipotència de l'Estat; sempre que no assegurin damunt bases sòlides la llibertat i l'autonomia de tots els agrupaments de què la nació's compon; sempre que, com va dir en Salmerón, la vida que avui va del centre a la circumferència, no

1) *Articles*. Pàg. 6.

parteixi de la circumferència al centre. Això, això és lo principal; lo accessori és la República »¹. Paraules llançades al vent, prèdica feta en desert! Seguien els séus correligionaris considerant el mot *federal* com un adjectiu, no ja gramatical, sinó polític, com una classificació més dins el republicanisme, com un terme anàleg al d'*històric* que duia el partit d'en Castelar, al de *progressista* que duia el d'en Ruiz Zorrilla i al de *centralista* (és a dir, *centrista*) que duia el d'en Salmerón. Per això cada cop que'ls mirallets de l'unió rellufen davant els ulls dels republicans, aquells titulats federals abandonaven a en Pi, enfundaven l'*adjectiu* i corrien a engrossir les periòdiques riuades sentimentals i xorques del republicanisme espanyol.

Amb tals antecedents, com havien de participar els aparents correligionaris d'en Pi en l'orientació catalanitzant d'aquest? Ni entre 'ls federals de Catalunya — justícia és dir-ho — trobà una prou sincera adhesió. Hi havia aquí certament nombrosos federals — i dels de més valua — que, influïts ja pel moviment catalanista, veien amb entusiasme la nova orientació. Però la massa del partit, o no la entenía, o la rebutjava més o menys públicament. Sort que en Vallès i Ribot — que en el fons va ésser sempre un catalanista — va estar en aquella ocasió

1) *Articles*. Pàg. 19.

al costat d'en Pi i Margall i va contribuir amb la seva influència personal a sostenir l'orientació iniciada. Així i tot, quan el Consell Regional Federalista de Catalunya va publicar en 1901 el seu manifest favorable a l'intel·ligència amb els catalanistes, bona part dels federals catalans protestaren, publicant un contra-manifest. En Pi i Margall va escriure als firmants del darrer — entre 'ls quals hi havia, amb tot, excel·lents correligionaris — una llarga carta en la qual els renyava severament i es declarava del tot conforme amb les orientacions del Consell Regional. Un detall: el contra-manifest que havia merescut les censures del Mestre, l'havia redactat el seu mateix fill, en Francesc Pi i Arsuaga, qui residia aleshores a Barcelona. En Pi i Margall no'l sabia aquest detall, al menys a l'escriure la carta al·ludida. Avui nosaltres el revelem, creient que ja no pot ésser indiscreció el fer-ho.

Convé declarar, no obstant, que l'oposició d'una part dels federals catalans a l'orientació catalanista no tenia ni la virulència ni la significança de l'oposició que en diverses ocasions li han fet els republicans i federals espanyols. L'oposició dels primers era un cas diferent; no hi bategava, com bategava en l'altra, l'històrica desavinença catalano-castellana.

Aquesta desavinença va ésser, en el fons, la cau-

sa del desacord que, després de la mort d'en Pi, se va promoure entre 'ls federals espanyols i els catalans, desacord que va acabar separant-se el partit federal català de l'organització general del partit a Espanya. El qui escriu aquestes ratlles va assistir com a delegat a l'Assamblea federal de Madrid de 1902, inaugurada el dia del primer aniversari de la mort d'en Pi, assamblea de la qual partí el desacord, provocat pel criteri centralista i anti-regionalista amb que la majoria de delegats intentava reorganitzar el partit federal. Aleshores ens vam poder convèncer de la manca d'efectiu esperit autonomista en els federals espanyols, i vam apreciar tota la distancia que hi ha entre 'ls federals catalans i la gran majoria dels del restant d'Espanya. En les sessions de l'Assamblea se notava l'absència de cordialitat i de comunitat d'idees. Uns i altres sentíen que no eren correligionaris. Se trobaven separats, allunyats: entre ells s'aixecava un invisible mur de glaç. Aquells federals madrilenys, aquells federals espanyols, eren casi tots anticatalanistes. Sovint ho han demostrat. No fa gaire que un titulat Consell Nacional Federalista publicà un manifest ont se declarava enemic del projecte de Mancomunitats, del qual deia que és « nociu per a la llibertat i en un tot contrari al sistema federal » ¹. En diver-

1) Manifest publicat en el mes de desembre de 1912.

sos periòdics federals d'Espanya hem llegit repetits atacs, gairebé sempre furients e injuriosos, contra 'l catalanisme. En la revista *Aragón*, de Saragoça, un distingit federal aragonès ha volgut demostrar l'incompatibilitat i la contradicció fonamental entre 'l catalanisme i el federalisme. El cas d'en Nicolau Estévez és ben conegut. Tots aqueixos federals prescindeixen de les afirmacions valentes i rotundes d'en Pi sobre l'identitat de les dugues doctrines en allò que constitueix llur essència. Tots aqueixos federals, si estàn lluny de les ensenyances d'*El Nuevo Régimen*, si disenteixen d'en Pi, estàn en canvi conformes amb aquella distinció formulada per *El Imparcial*, cridador i guardià ferotge de l'espanyolisme unitari, quan escrivia: «En el catalanisme glatía, no un federalisme sà com el d'en Pi i Margall, que en ses *Nacionalitats* arrenca l'autonomia de les esposalles de la llibertat i la patria, sinó un particularisme morbós, egoista, brutal i retrògrade, incompatible amb la patria i amb la llibertat.»¹

1) Article publicat en *El Imparcial* del dia 19 de novembre de 1910.

* * *

En diversos articles sobre 'ls fets polítics de Catalunya i en els discursos que va pronunciar durant la seva estada a la nostra terra en 1901, manifestà en Pi el séu anhel de veure establerta una unió o una aliança entre 'l catalanisme i el partit federal. Ja hem vist com en el camp federalista les corrents no eren prou propícies. Tampoc ho eren — potser encara menys — en el camp catalanista. Quan l'associació catalanista «Lo Sometent», entrant pel camí de l'intel·ligència, en el mes de juliol de 1901, va declarar-se partidaria de la federació i la República, la nova orientació fou enèrgicament combatuda pels capitostos i pels orgues de l'«Unió Catalanista». L'hostilitat a l'intel·ligència fou encara més forta entre 'ls elements de la «Lliga Regionalista», sobre tot des del moment en què, mort en Robert, les forces conservadores i reaccionaries anaren augmentant gradualment la llur influencia en aquella agrupació fins a conquerir-la amb ocasió dels incidents motivats pel viatge del rei a Barcelona en 1904, incidents que donaren lloc a la separació dels elements lliberals.

D'altra part, entre 'ls catalanistes, àdhuc entre 'ls qui admiraven i estimaven a en Pi, existí la tendència a considerar el federalisme pimargallià com una cosa envellida, rovellada, especialment en allò que's refereix a la teoria pactista. Se'l tenia com una doctrina abstracta, tota enteranyinada de filosofes, anterior e inferior als moderníssims principis científics del catalanisme i del nacionalisme.

Heusaquí un punt que mereix ésser tractat amb detenció.

Dins el fascicle que s'edità l'any 1907 amb motiu de la no realitzada excursió marítima catalana a València, hi ha un treball del senyor Moliné i Brases, en el qual se dona un breu resum de l'història del moviment catalanista. El senyor Moliné, antic redactor de *La Renaixença*, parla en el susdit treball de les divergències entre l'Almirall i en Pi i Margall. I diu: «L'Almirall... més casat que abans amb la realitat catalana, s'havia separat de l'apriorisme federatiu d'en Pi i Margall, aplicable indistintament a qualsevol agrupació de pobles, enamorant-se cada vegada més de l'*ethnos* català, sempre amb mires progressives i despreciant la tradició. L'idea de Catalunya com a patria natural dels catalans, fou contraposada per l'Almirall a la federació pactada d'en Pi, filla, per lo tant, de la voluntat i no de la naturalesa. Ell no buscava els

fonaments de sa teoria en la filosofia d'en Proudhon, sinó més aviat en els *casos pràctics* de les Constitucions suïça i nordamericana, que estudiava amb amor i en projectava una adaptació al nostre país.»¹

Aqueixa diferencia — la de fundar-se en la naturalesa o en la voluntat, respectivament — és, en efecte, la diferencia que han volgut marcar els catalanistes històrics davant del federalisme pimargallià. Al dir d'aquests catalanistes, el federalisme d'en Pi prescindeix de la realitat natural, per a basar-se exclusivament en les teories filosòfiques del pacte sinalagmàtic i commutatiu.

Un hom no s'explica, devegades, com han pogut formar-se i prevaler idees del tot equivocades sobre el pensament i les doctrines d'alguns homes. Sovint ens trobem amb que s'atribueixen a un pensador o a un polític doctrines i afirmacions que mai ha sostingut i que no corresponen al séu pensament veritable. S'han fet moneda corrent, per quasi tothom acceptada com a llegítima, i arriben a convertir-se en una arrelada llegenda, enfortida per les aparences de veritat que li dóna la general acceptació. No sabem d'ont han sortit les falses interpretacions

1) E. MOLINÉ I BRASÉS: *Resum sintètic de l'història del catalanisme*. Treball contingut en el fascicle *Catalunya a València*. Barcelona, 1907.

d'una doctrina; però les trobem escampades per tot arreu, com les veus misterioses que corren entre 'l poble. Algú dèu haver començat a fer-les circular; la peresa mental de molta gent ha estat causa que se les admetés sense previ i personal examen; la malura s'ha anat encomanant, i al cap d'un quant temps tothom o quasi tothom n'ha estat invadit. Els prejudicis formats d'aquesta manera han tingut tal força, que molts dels qui després han examinat en llur propia font pura les doctrines falsejades o erroniamment interpretades, no s'han adonat — estranya sugestió! — de la falsetat o de l'error. I, no obstant, mirant amb ulls clars aqueixa font, guaitant-la amb naturalitat ingenua, per dir-ho així, un hom veu totseguit que no hi ha aquelles coses que se li atribueixen. Trencat l'encís de la preocupació general, la veritat apareix neta, evident, i ens riem dels qui veuen coses fantàstiques.

Aquest curiós fenomen, observable en una multitud de casos, ha produït la llegenda que'l federalisme d'en Pi és una eixerrada abstracció filosòfica, i que, per compte de partir de la viva realitat, cerca el seu punt de partida en les teories pactistes d'en Proudhon. I així s'ha pres l'habitud de mirar a en Pi com un home que teoritza el seu federalisme des de les alçades dels principis abstractes, entre 'ls núvols sotils de la filosofia. No tenint en compte 'l fenomen

que hem explicat, ¿còm podríem concebir que existís tal creencia, si n'hi ha prou amb fullejar a l'atzar el llibre famós de *Les Nacionalitats* per a veure-la ensorrada i esvaïda?

En *Les Nacionalitats* està continguda, en son més ample desplegament, la doctrina federalista d'en Pi i Margall. ¿I dins aqueix llibre, ont és, ont rau la *filosofia* que veuen en les idees del gran català els ulls enlluernats? Podem resseguir, una per una, les planes de l'obra, i no hi trobarem ni rastre de disquisicions filosòfiques. Si aqueixa obra és, precisament, tot lo contrari d'una teorització filosòfica! És una obra de *realitat*. No parla d'altra cosa que de la *realitat*. En el pròleg ja s'hi llegeix aquestes paraules: «No cerqui ningú aquí, per tant, ni paragrafs estudiats ni artificioses teories. *Desitjós d'estar lo més possible dins la realitat*, àdhuc he seguit el mètode oposat al que generalment s'emplea. En lloc de partir d'hipòtesis més o menys admeses, *he observat atentament els fets*, i per l'examen de les lleis a què obeeixen, he arribat a les doctrines que sostinc... Ja és hora que aprenguem en l'història la veritable causa de nostres mals i el règim polític a què'ns criden les condicions amb què s'han anat reunint els diversos elements de la nacionalitat espanyola. La raó ens pot enganyar; no'ns enganyarà fàcilment si resisteixen ses afir-

macions a l'experiència, que és la llur pedra de toc.»

Responent a aquest propòsit, de les tres parts de l'obra, la primera està dedicada al plantejament i a l'estudi del problema de les nacionalitats en els seus aspectes històric, lingüístic, ètnic, geogràfic, polític, etc.; la segona és un tractat pràctic de dret constitucional federal, basat en les constitucions dels Estats federatius existents; la tercera estudia particularment i minuciosament el problema de la península ibèrica en els mateixos aspectes històric, lingüístic, etc. ¿Quí podrà dir, davant del text de *Les Nacionalitats*, de l'obra considerada com l'exposició completa del federalisme pimargallià, que aquest és un federalisme *filosòfic*, tancat dins fórmules apriorístiques, allunyat de les realitats de la terra? I tantes vegades com ho hem sentit retreure pels vells catalanistes això del caràcter *filosòfic* i abstracte del federalisme d'en Pi! Aquest caràcter s'ha cregut veure'l comprovat principalment per la teoria del pacte, que dóna a la voluntat humana una importància capital en la constitució de les nacionalitats. Lamentable error!

Sols en el seu primer llibre polític, *La Reacció i la Revolució* (1854), apareix el federalisme com una doctrina abstracta, de filiació exclusivament filosòfica, com la de totes les doctrines que l'obra

conté. Però fóra un gros error creure que aqueix llibre és l'expressió de les idees definitives d'en Pi. És cert que l'*Azorín* ens l'ha presentat com el lloc ont s'expressa terminantment l'ideari pimargallià¹; però l'*Azorín*, tant admirable com a literat, deixa d'ésser admirable quan parla de política, o de sociologia, o de filosofia.

L'errada de l'*Azorín* prové d'haver pres equivocadament certes frases de les *Cartes intimes* d'en Pi per una ratificació de la totalitat d'idees emeses en *La Reacció i la Revolució*. Aqueixa obra, certament notabilíssima, digna d'un cervell genial, representa la primera sistematització de les idees d'en Pi, llur primera arquitectura. Mes, posteriorment, introduí en son ideari esmenes essencials, donant-li un aspecte força diferent i una altra orientació. El Pi i Margall de *La Reacció i la Revolució* era individualista, i portava l'individualisme fins a les seves conseqüències extremes. Al cap de dèu anys de publicat aquell llibre, en Pi i Margall defensava des de les columnes de *La Discusión* els principis socialistes, oposant-los als individualistes democràtics, que fins a cert punt defensava en Castelar des de *La Democracia*. Amb motiu d'aquella polèmica, en Nicolau Marfa Rivero va adreçar unes cartes agressives a en Pi, i aquest,

1) *Lecturas españolas*. Pàg. 164.

al contestar-les, escrigué les paraules següents, que són una rectificació explícita i esfondren en part l'edifici d'idees de *La Reacció i la Revolució*: «Hem sofert sobre tot un error, base de molts errors. Hem negat la realitat dels éssers col·lectius; hem vist en la societat més una paraula que un ésser, i hem estat dels que han sostingut aqueix individualisme selvatge que combatem avui. Partint d'aquest principi hem arribat a negar àdhuc la sobirania del poble.» Les idees que en el transcrit paragraf s'esmenten, estàn precisament contingudes en *La Reacció i la Revolució*. Un altre fet. Pocs anys abans de morir en Pi i Margall, una casa editorial de Barcelona li proposà, per mediació del seu fill, en Francesc Pi i Arsuaga, la reedició d'aquella cèlebre obra. En Pi no ho va acceptar. «Hauria d'esmenar avui tantes coses d'aqueix llibre — contestà — que'm caldria fer-lo quasi bé nou.» Alguns amics de Barcelona recordaràn aquests detalls. No'ns estenem més en aquest pròleg sobre aqueixa qüestió perquè'ns allunyariem del tema del mateix. Però hem volgut aprofitar l'ocasió per a rebutjar la creença, tant lleugerament avalada per l'*Azorín*, que és en *La Reacció i la Revolució* ont les definitives idees polítiques d'en Pi estàn contingudes.

Ja en 1856, en el seu article *Quina ha d'ésser*

la nostra forma de govern?, publicat en la revista *La Razón*, en Pi lliga l'element filosòfic del federalisme amb la realitat històrica i ètnica de la península ibèrica. Aquesta realitat la invoca en els seus discursos, en els seus articles, en els seus llibres. Entre 'ls treballs del present volum, un n'hi ha ont diu categòricament: «Nosaltres els federals hem defensat el nostre sistema, no sols apoiant-nos en la raó, sinó també en la manera com se formà la nació espanyola, resultat d'haver-se anat adherint les unes a les altres les regions que foren reialmes i encara avui conserven la llengua que parlaren, les lleis per les quals se regiren i els costums que servaren. Hi ha aquí diversitat de races, i àdhuc en aqueixa diversitat hem cercat bases per al nostre federalisme.»

Lo que hi ha — i això dóna un major valor a les doctrines d'en Pi — és que pel subsol de la seva política hi corre una filosofia, com fa remarcar l'*Azorín*. I diu justament aquest escriptor: «No va ésser en Pi un filosof professional, diguem-ho així, però a la seva política correspon una filosofia, una concepció filosòfica del món i de la vida en harmonia amb aqueix sistema polític.»¹

Consti bé, doncs, que si defensem el federalisme pimargallià del dictat de *filosòfic*, és perquè 'ls que

1) *Lecturas españolas*. Pàg. 161.

li'l apliquen — els catalanistes històrics especialment — volen expressar amb aquest mot que la doctrina d'en Pi és abstracta, metafísica, girada d'esquena a la realitat i a la naturalesa. Tal creença està absolutament mancada de veritat i de raó.

Convé aiximateix destruir el tòpic corrent, i ja vell, segons el qual el federalisme d'en Pi és de filiació proudhoniana. S'ha dit i es creu que en Pi va treure 'l séu federalisme pactista del *Principi federatiu* d'en Proudhon. En Menéndez i Pelayo nega l'originalitat del pensament d'en Pi i Margall i assegura que les seves doctrines no són sinó la traducció de les doctrines d'escriptors estrangers i, en política, de les doctrines d'en Proudhon. En Valentí Almirall, en *L'Espanya tal com és*, afirma que'l partit federal espanyol està «basat en un fascicle d'en Proudhon que passà quasi completament desapercebut a França» i que «aquest partit té com a article de fè les elucubracions i paradoxes contingudes en el *Principi federatiu*».

Tot això es inexacte, erroni. Basta dir, per a desfer aqueixos errors que tant han durat, que en Pi i Margall se mostrà ja federal i pactista en *La Reacció i la Revolució*, publicada en 1854. I bé: en Proudhon no va publicar el *Principi federatiu* fins a l'any 1862. De vuit anys va avançar-lo en Pi. La teoria del pacte, que's presenta com a treta de l'obra d'en

Proudhon, està continguda en el capítol VII de *La Reacció i la Revolució*, ont se defensa el consentiment com a base de l'organització de les societats humanes. En l'article *Quina ha d'ésser la nostra forma de govern?* (1856) s'hi troben ja moltes de les idees desenrotllades en *Les Nacionalitats*. I, malgrat això, en Valentí Almirall afirmava amb aplom — les afirmacions de l'Almirall eren sovint massa aplomades — que'l partit federal d'en Pi estava basat en l'obra d'en Proudhon!

Tampoc és cert, com diu el mateix Almirall, que'l federalisme pimargallià tingués com a article de fè totes les «elucubracions i paradoxes» del *Principi federatiu*. En el pròleg que en Pi i Margall va posar a la seva traducció castellana del susdit llibre, consigna que està conforme amb moltes idees exposades en aquell, però no pas amb totes. A l'elogiar una part del mateix, aquella que fa veure la tendència inconscient dels pobles cap al federalisme, davant l'importància d'aqueixa part s'exclama: «Què hi fa que hi hagi més o menys veritat, més o menys exageració en el restant?» Compari's, d'altra part, el *Principi federatiu* amb *Les Nacionalitats* i s'haurà de regonèixer que són llibres de ben diversa natura, amb punt de partida i trajectoria diferents. Una nota, tot passant: l'Almirall, quan diu, per a treure-li importància, que l'obra

d'en Proudhon passà quasi completament desapercibuda entre 'ls francesos, no fa més que repetir una observació d'en Pi i Margall en el pròleg esmentat, ont fa constar que aquell llibre és «un dels de l'autor que menys voga ha aconseguit a França».

No, en Pi no era un traductor doctrinal de les idees proudhonianes. No aprengué d'en Proudhon les teoríes federals, sinó que coincidí amb ell en algunes qüestions, cosa explicada perfectament pel llur comú hegelianisme. No va esdevenir federal per la lectura de l'obra d'en Proudhon. Va esdevenir-ho perquè la federació corresponia al seu principi fonamental de reduir al mínim la força del poder, dividint-lo i subdividint-lo, i perquè la trobava avinguda amb les lliçons de l'història. Si haguéssim de senyalar un mestre polític a en Pi, potser fóra més just presentar com a tal a Montesquieu que a Proudhon.

És cert que, diferentment de l'Almirall i de tants altres, en Pi tenia en alta estima la ment i les idees d'en Proudhon; i en això el temps li ha donat la raó, puix el prestigi del pensador robust del *Sistema de les contradiccions econòmiques*, és cada dia més gran, més sòlid. L'actual generació intel·lectual li ha fet la justícia que no van saber fer-li les generacions vuitcentistes.

Tots aqueixos errors i falsos prejudicis, en els quals els catalanistes històrics van caure, havien de

contribuir forçosament a dificultar la natural convergència del nacionalisme catalanista i el federalisme pimargallià.

* * *

L'unió o l'aliança entre federals i catalanistes que va demanar en Pi, havia de vindre més tard, quan el nacionalisme català, obeint a una llei de ascencional evolució, se bifurqués en dreta i esquerra. L'«Unió Federal Nacionalista Republicana», pactada l'any 1910, fou la realització de l'anhel d'en Pi. En el nou partit se van fonent les dugues tendències, mentre se auto-eliminen els elements no assimilables que li deturaven la creixença i li menaçaven la vida. Si d'aqueixa crisi l'esquerra catalana en surt salva, aviat s'enrobustirà i s'enfortirà, canviant o no la bastida de sa organització de partit. L'anhel d'en Pi haurà tingut feconda realitat, i Catalunya posseirà un dels més moderns i més ben orientats partits nacionalistes d'Europa, cridat a fixar en ses grans línies l'arquitectura política de la Catalunya futura, de la patria nova dels catalans.

Avui està encesa en el federalisme la flama interna. En Pi ja feu eixir-ne espurnes, sobre tot

en sos articles *La llengua catalana* i *La vera patria*, en el discurs presidencial dels Jòcs Florals de 1901 i en els altres que aquells dies va pronunciar a Catalunya. Aquesta flama és el sentiment de la nacionalitat, creador de la patria viva. Car si en un sentit material i convencional podem establir moltes patries — patria-municipi, patria-regió, patria-nació, patria-estat, patria-raça, patria-humanitat —, pel séu flamejar espiritual coneixerem la patria vera, la que té ànima, i ha entrat dins nosaltres, i ens ha fet un troç d'ella. Per això coneixem que la patria vera dels catalans, la patria viva, la del nostre cor, la de la nostra parla, la de la nostra sang, la de la nostra ànima, és Catalunya, i sols Catalunya.

Heusaquí la gran llum que ha projectat el catalanisme. D'aquesta llum ne són tots clars els ideals polítics del nostre poble, n'és tot clar el nostre federalisme. Sota la resplendor nova, les paraules d'en Pi esdevenen més vives i més reveladores; el llur sentit apar més diàfan. I les idees del gran apòstol inescoltat troben per fi qui les entén, i les estima, i les alça per bandera.

A. ROVIRA I VIRGILI

Barcelona, maig de 1913.

ESCRITS

De “Les Nacionalitats”

**Conflictes a què donà lloc l'unitat
per la manera com la realitzaren
els reis. — Separació de Portugal ¹**

Fós com fós, al morir Felip II l'unitat nacional era un fet. Espanya, que aleshores s'estenia més enllà dels Pirineus, vivia sota un sol rei i un sol Déu, per més que no sota unes mateixes lleis. Quants càntics d'alegria no acostumen a entonar els més grans escriptors a l'arribar a aquest punt de la nostra història! L'unitat ha sigut, per a ells, filla de la Providència. És veritat que no se l'ha aconseguida pels medis més racionals ni'ls més justos; però Déu sol treure 'l bé del mal i s'ha de respectar, no sols els seus alts designis, sinó també'ls seus procediments. Vegem, amb tot i amb això, quins beneficis ha produït l'unitat, i com ha tractat la Providència la seva obra.

Gràcies a la manera com va realitzar-se l'unitat i a les idees d'aquells segles, el rei se considerava

1) Llibre tercer, capítol III.

senyor de tots els antics Estats. Per tant, no s'avenia gaire amb la diversitat de lleis per les quals se regien, i mirava amb disgust principalment les que limitaven la seva autoritat i l'obligaven a ajupir el cap davant poders e institucions, fills de la voluntat dels pobles. Creia que redundaven en menyspreu de la seva dignitat i del seu decòrum, i, no podent-les atacar cara a cara, les minava sordament. Com sigui que, d'altra part, no estava ni podia estar identificat amb tots els reialmes com ho estava cada monarca en el seu mentre visqueren separatament, solia tractar-los amb certa aspror, i no més els afalagava quan havia d'exigir-los grans i penosos serveis.

Un tal estat de coses per força havia de produir conflictes, i efectivament els produí. Esdevingué'l primer en vida del mateix Felip II, a qui anomenaren el Prudent. Va perseguir d'una manera despiadada el cèlebre don Antoni Pérez, després d'haver-lo tingut molts anys de primer ministre i d'home de confiança. Quan Pérez va veure ja en perill la seva vida, va fugir de les presons ont se'l tenia i cercà asil a Aragó, la seva patria. Allí va acollir-se al fur de la *manifestació*, posant-se per aquest medi sota la mà i l'escut del tribunal del Justicia. S'avingué de cop el rei a que aquest tribunal processés el seu antic secretari pels delictes de què se l'acusava, principalment pel de la mort d'Escobedo, ànima de don Joan d'Austria; mes després de saber la presentació en autes de documents que'l feien a ell, rei de les Espanyes, autor de l'assassinat, s'apartà de la causa i treballà amb l'Inquisició per a que, reclamant a Pérez com reu d'heretgia, l'arranqués de les pre-

sons del Justicia i el posés a l'alcanç de les seves ires. L'Inquisició portà el processat als seus calabòços.

Indignada a Saragoça la multitud, s'alçà en favor d'Antoni Pérez, donant origen a una serie d'alteracions i revoltes, que vingueren, com de costum, acompanyades de crims. Felip va aprofitar desseguida els esdeveniments per a disminuir les llibertats aragoneses. Envià tropes que entraren sense resistència a la capital, malgrat haver fet el Justicia una crida general a les armes; i, ja vencedor, va desaforà provisionalment el reialme i exercí d'una manera freda i calculada les més terribles venjances. Convocà després Corts a Taraçona i restablí i àdhuc jurà guardar els furs, però alterant-los en allò que més essencialment els constituïa. Va pertànyer des d'allavors a la Corona la facultat, no sols de nomenar, sinó també de destituir el Justicia. Tingué el rei intervenció en l'elecció dels disset judicants encarregats de censurar i residenciar els tinent-llocs de tant excels magistrat, i aiximateix la dels mateixos tinent-llocs. Se limità les atribucions de la Diputació i se la privà àdhuc de la seva força pública.

No va fer més Felip II perquè li ho va impedir el caràcter d'aquell alçament. Aragó no va tractar allavors (1591-1592) de recobrar la seva independència. El moviment va quedar localitzat a Saragoça. Dels demés pobles, la més part se feren sords a la veu del Justicia. No va poder Lanuza reunir contra l'exèrcit de Castella més de dos mil homes; i aquests eren tant indisciplinats i tant poc aptes per al combat, que no va gosar a presentar batalla.

a don Alfons de Vargas. Unides aquestes circumstàncies a la decisió amb que'ls aragonesos rebutjaren poc després una invasió dels bearnesos, acabdillats per Antoni Pérez, van aturar Felip II i van salvar els furs d'un general naufragi.

Mig segle després, en 1640, s'alçaren ja, no dugues ciutats, sinó dos reialmes al crit de llibertat i d'independència. Oposaren a Castella, en compte de gent aventurera, grans exèrcits, que més d'una vegada feren mossegar als llurs enemics la pols dels llurs camps de batalla.

Regnava allavors a Espanya Felip IV. L'any de 1626 havia baixat a Catalunya per a demanar-li un de tants serveis com, ara en homes, ara en diners, li feien exigir les calamitoses guerres que sostenia a Europa. Com sigui que trobés mal disposades les Corts de Barcelona, les havia desairades marxant sense dir-les-ho ni esperar que deliberessin i resolguessin. Van pendre 'ls catalans com un gran agravi aquesta conducta, i mai més van mirar amb bons ulls a Felip. En 1639, no obstant, al veure invadit el Rosselló pels francesos, no vacil'laren en fer, per a rebutjar-los, tota mena de sacrificis. Aixecaren una host de més de dotze mil homes, l'armaren, l'equiparen, la dotaren de canons i de tot un tren de guerra, i la pagaren durant la campanya. Ells, ells sols, salvaren aleshores aquells dominis. Van rebre en paga esquerpes paraules i mal fonamentades queixes, i per a comble de mal, un nou agravi. Acabada la guerra, s'allotjà contra fur en les cases els soldats de Castella; i aquests, sigui per estar mal pagats, sigui pel costum de viure en país de

conquesta, van tenir per als llurs hostes les més insolents exigències. D'aquí van nàixer, no sols entre'l paisanatge i la tropa, sinó també entre castellans i catalans, odis que s'anaren de dia en dia manifestant per petits desordres i grans crims, i anaren portant lentament el país a l'anarquia. Quan ja era greu el mal, acudiren els magistrats de Barcelona al virrei en demanda de remei. Va cometre 'l virrei l'imprudència d'arrestar-los; i reventant l'ira en els cors, esclatà la més formidable rebel·lió que ciutat hagi mai vista. Des del virrei fins a l'últim castellà van ésser víctimes del furor de la multitud. No van salvar-se més que'ls que van poder sostreure's a les mirades dels revoltosos. Se repetí la matança en tota Catalunya.

Després de no poques vacil·lacions, va decidir-se el rei al càstic dels rebels, però sense mesurar bé les seves forces. Catalunya entera s'uní i es disposà a la lluita; i cega d'ira, després d'haver recorregut al rei de França, el va fer sobirà seu i el proclamà comte de Barcelona. Llarga i mudable va ésser la guerra; nombrosos i sagnants els combats; molts els exèrcits que consumí Castella. I tot per a que's vingués a confirmar al cap i a l'últim els furs de Catalunya i es perdessin definitivament els comtats de Rosselló i Conflent, que a costa de tants sacrificis havíem conservat durant segles. Barcelona, portant fins a la tenacitat la seva constància i fins a la temeritat el seu coratge, resistí un setge de quinze mesos; i obligada a capitular, salvà, no sols les seves institucions, sinó també les de tota la província. Veia el rei que Portugal li fugia de les mans

i temia que per no transigir amb els catalans perdés tots dos reialmes.

S'havia sublevat Portugal per raons anàlogues a les de Catalunya. Se'l tractava amb superbia i duresa; se proveia els càrrecs en gent estranya. Se l'agoviava sota'l pes dels tributs; i mentre se continuava celebrant Corts en tots els antics Estats, se'l volia obligar a que confongués les seves amb les de Castella. Present encara en els ànims sa antiga grandesa, no pogué soportar tanta humiliació, i va conspirar per a recobrar sa independència. Tenint, per sort seva, a mà Joan de Bragança, descendent dels seus reis, el posà al cap del moviment. Portà tant bé la seva trama i va tenir en el moment de sublevar-se tal empena, que sols en tres hores acabà amb el govern de Castella i destruí l'obra de Felip II.

Va pretendre Castella reduir-lo a l'obediència, però en và. Vinticin anys de guerra no bastaren a domar el coratge ni agotar els recursos d'aquell poble. Férem el darrer esforç en 1665. Reunírem un exèrcit de 15,000 infants, 6,000 cavalls, 14 canons i 2 morters, i el posàrem a les ordres del marquès de Caracena. Assetjà 'l marquès a Villaviciosa, baixaren els portuguesos a aixecar el setge i ocuparen Montesclaros. Allí va donar-se la gran batalla, i esdevingué la gran catàstrofe. Perdèrem, entre morts, ferits i presoners, 8,000 homes; quedàrem sense artilleria i haguérem d'abandonar el camp. S'esvàí tota esperança de recobrar aquell regne, i avui, després de dos segles, viu encara Portugal independent.

Al sublevar-se 'ls portuguesos no feia encara seixanta anys que formaven part de la nació espanyola. Si la nostra unitat política hagués estat realment filla de la Providencia, caldría dir que la Providencia s'havía cuidat molt fluixament de la conservació de la seva obra. Destruïda aquesta unitat a l'Occident, en gran perill a l'Orient, molt poc zelós se mostrà Déu per a mantenir-la, i menys de quaranta anys després de la desfeta de Montesclaros permetia que vingués una altra nació a posar el peu en la nostra, i avui encara la tenim a Gibraltar, sense esperança de foragitar-la de les nostres costes per les armes.

Com s'haurien pogut evitar aquests i altres trastorns. - Perquè anàrem a l'absolutisme 1

Però no barregem lo interior amb lo exterior: fixem-nos en el moviment polític d'Espanya. Si s'hagués fet l'unitat d'una altra manera, ni s'hauria trencat en tant poc temps, ni hauria produït tantes guerres i disturbis, ni hauria estat origen d'altres mals de què encara no he parlat i espero parlar en aquest capítol. Donada l'heterogeneïtat dels elements que havien de compondre la nostra nació, el sistema federal era l'indicat per a formar-la. Els an-

1) Llibre tercer, capítol IV.

tics Estats portaven segles de vida propia i tenien decidit afecte a la llur autonomia. Ja que no se'ls podia fondre en un, era absolutament necessari que se'ls hagués unit per llaços que, sense entrebancar-los l'acció per a la gestió dels llurs particulars interessos, els haguessin obligat a deliberar i resoldre tots junts sobre'ls llurs comuns afers. Per a això haurien hagut de tenir en la capital de la nació, al costat del rei, ja que rei hi havia, una Assamblea composta dels llurs diversos representants. Aquest Consell, que pera res hauria hagut d'intervenir en els afers interiors de cada Estat, hauria tingut naturalment al seu càrrec els afers exteriors, la pau i la guerra, el comerç i les qüestions diplomàtiques. Per a les guerres, com per a les demés despeses nacionals, ella hauria hagut de fixar el contingent, fós en armes, fós en diners, que a cada Estat hagués pertocat. Hauria anat abraçant de dia en dia els interessos verament generals; i l'unitat s'hauria realitzat i enfortit sense interrupcions ni catàstrofes. El rei hauria estat l'executor dels acords de l'Assamblea.

Se va adoptar un altre sistema, que era sens dubte'l més absurde. El rei declarava per sí la guerra; i després, per a sostenir-la, tant si la feia en ofensa d'una altra nació com en defensa de la propia, havia d'anar de reialme en reialme i de Corts en Corts, captant els subsidis que necessitava. Els demanava de vegades tenint l'enemic a les portes; i en cada reialme havia d'oïr i resoldre les cent i una peticions que li adreçaven els procuradors, en cada un diverses i amb divers sentit, com de pobles que

que no's regien per les mateixes institucions ni tenien els mateixos interessos.

Governava el rei aqueixos Estats per virreis i altres oficials que nomenava; i aquests, o veien a cada pas deturada la llur acció pels furs, o els trepitjaven produint conflictes, quan no produïen disturbis i guerres. D'aquí naixia un constant antagonisme entre les autoritats reials i les forals, antagonisme que augmentava per ésser aquests de la terra i aquells casi sempre de Castella. Els castellans, com els més pròxims súbdits del rei, eren ordinariament els afavorits en la provisió de càrrecs i es consideraven en certa manera superiors als demés pobles. Se'ls avorría igualment a Portugal que a Catalunya, a Aragó que a Nabarra. Per això insistía Aragó en que havien d'ésser aragonesos els seus virreis. Les Corts de Taragona, celebrades després de la mort de Lanuza, massa compendrà el lector que no havien d'oposar gran resistència a les pretensions de Felip II: en la cosa que menys el complaveren fou en la facultat que se'ls demanava de proveir el càrrec de virrei en estrangers. No més li'l concediren des d'aleshores fins a les pròximes Corts.

Amb el sistema federal totes aquestes dificultats haurien desaparegut: cada reialme hauría conservat la llibertat de reformar per sí les seves lleis; el rei, per l'Assamblea federal, les hauría dictades a tota la Península. No hi hauría hagut virreis; els funcionaris reials haurien tingut determinada la llur esfera d'acció per les lleis del poder federal i haurien sabut a què atendre's: no perquè haguessin estat caste-

llans haurfen excitat injustes prevencions. Ni la Corona s'hauría sentit humiliada davant dels pobles, ni els pobles davant de la Corona.

Humiliada la Corona, pensà principalment en anar posant tots els reialmes sota'l nivell del despotisme. D'aquí vingué'l menyspreu amb què cada dia anà tractant les Corts, el desoir o resoldre tard les súpliques dels procuradors, l'escassejar les convocatories, el no fer-les a l'últim més que pel regoneixement i la jura dels nous reis. D'aquí vingué l'anar acabant amb les franqueses municipals fins a arribar a la venda de les batllifes i regidoríes perpetues. D'aquí vingué el tenir a tot arreu esclava la premsa i àdhuc el pensament. Se cercava l'unitat en la general servitut; i en la general servitut anava desapareixent la grandesa i àdhuc la dignitat de la patria.

Desgraciadament, ja des de molt aviat l'idea d'unitat ens portà a la tiranía. Reunits Aragó i Castella sota'ls Reis Catòlics, tinguérem aquí l'establiment de l'Inquisició i l'exili dels jueus; després de conquerit Portugal, l'expulsió dels morescs. S'atribueix tant greus fets principalment al fanatisme dels reis. No opino d'aquesta manera. Per a mi la llur idea generadora va ésser l'unitat religiosa, i també la política. Componfen la nació reialmes heterogenis, units no més per dos llaços: la monarquia i el catolicisme. Temerosos els reis que àdhuc aquests vincles se trenquessin o relaxessin, i per conseqüència la nació 's desfés, no van perdonar medi per a donar-los força, ni vacil'laren en destruir allò que pogués debilitar-los. Recordo una carta que des de

Yuste va escriure Carles V al seu fill Felip, incitant-lo a que fes el primer aute de fè, la primera crema d'heretges. Parlava l'emperador, mogut menys per la religió que per la política.

**Efectes de l'absolutisme. —
Derogació dels furs d'Ara-
gó, Catalunya i Valencia ¹**

Però seguim el curs dels esdeveniments. L'exemple de Portugal no bastà per a contenir els nostres monarques. Mort sense fills Carles II l'any 1700, se disputaren el tron d'Espanya Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV, i Carles, arxiduc d'Àustria. La qüestió se va fer internacional, perquè ni l'Holanda ni l'Anglaterra podien veure sense recel que la casa de Borbó regnés alhora a Espanya i França. Va ésser ademés nacional, perquè'ls espanyols ens dividírem en bàndols: els uns per Carles, els altres per Felip. Felip, a l'esclatar la guerra interior, feia més de quatre anys que estava en possessió de la Península: havia jurat guardar els furs de totes les províncies, i totes li havien retut homenatge. Havien de passar naturalment per deslleials els qui defensessin a Carles; i precisament el defensaren Aragó, Catalunya i Valencia. Tant bon punt les hagué vençudes, Felip les arrabaçà els furs.

1) Llibre tercer, capítol V.

Va abolir els d'Aragó i Valencia per decret del 29 de juny de 1707, quan estava la guerra, per dir-ho així, en la primera jornada. Després de la victòria d'Almansa, entraren fàcilment els seus exèrcits en les capitals dels dos reialmes. Els faltà temps per a reduir-los tots dos a les lleis i al govern de Castella, com si no pogués veure que amb això anava a donar noves armes als seus enemics i a aixecar contra ell tot l'Orient d'Espanya. Al cap de poc, el 29 de juliol, va voler esmenar l'error oferint-se a confirmar els privilegis i les exempcions de les viles i llocs que li haguessin romàs fidels; però ja debades. La guerra fou cada dia més general i sagnanta, i estigué per molt temps indecisa la sort de les armes.

Són de notar els motius que per a aquesta supressió de furs al·legava Felip V. En el preàmbul de son decret, Aragó i Valencia havien perdut les llurs institucions i les llurs llibertats pel sol fet d'haver trencat el jurament d'esser-li fidels. Ell, com a sobirà d'Espanya, tenia un domini absolut sobre'ls dos reialmes, tant per estar compresos entre'ls demés de la monarquia, com pel *just dret de conquesta*. Era ademés *atribut de la sobirania imposar i derogar lleis*, segons la varietat dels temps i la mudança dels costums. No parlava aquí tant sols el rei ofès; parlava per boca del rei el despotisme, i afirmava insolentment la seva doctrina.

Catalunya portà amb raó la seva resistència fins a la temeritat per defensar i sostenir els seus furs. Va venir un dia en què, elevat a l'imperi d'Austria l'arxiduc Carles, poixant la casa de Borbó a Espanya, cansats de la lluita holandesos i britans,

disposat Felip a renunciar per sempre'ls seus drets a la corona de França, s'avingueren les nacions bel·ligerants i posaren per la pau d'Utrecht terme a la guerra. No aconseguí Catalunya que en aqueixa pau s'estipulés la conservació de les seves llibertats; i no podent resignar-se a perdre-les, se decidí sola i sense'ls seus aliats, a seguir lluitant contra Espanya i França. Decisió que hauría semblat insensata si fets anteriors no haguessin demostrat de què no són capaços els homes d'aquelles províncies quan el patriotisme i la desesperació s'apoderen de llurs nobles ànimes.

Per més d'un any allargaren encara els catalans la lluita, lluita sagnant i feroç, en què ningú donava quarter ni el demanava; lluita en què, no ja l'odi, sinó'l furor movía el cor i dirigía la mà. Barcelona era, com sempre, l'ànima del moviment. Bloquejada per mar i terra, rebutjava tota idea d'avinença. No volía negociar més que baix la condició que se li conservessin els furs; i com sigui que no li concedissin, se mostrava resolta a sucumbir soterrada en ses ruines. Caigueren al capdavant sobre ella totes les tropes de què'l rei disposava, incloses les que a l'efecte havia portat d'Italia i Flandes. No cedí ni als rigors del setge ni al bombardeig. Romanqué en peu contra tots els assalts parcials; i quan se vegé atacada per totes bandes de cinquanta companyies de granaders i quaranta batallons, se defensà de bateria en bateria, de carrer en carrer, de casa en casa, vessant a torrents la sang. Sucumbí sols davant l'incendi. Manà el duc de Berwick, cap de l'exèrcit assetjador, que's calés foc a les cases,

i sols així va aconseguir reduir aquelles ànimes rebels. Allí en aquell foc cremaren, no sols les institucions de Catalunya, sinó també la llibertat d'Espanya. S'havia assolit ja l'unitat política, però l'unitat en el despotisme. Progrés lamentable! Trista victòria!

.....

Les regions d'Espanya ¹

S'estranyen alguns que nosaltres, els federals, parlem de regions. Quina entitat és aquesta?, pregunten. Pretendrà ara els federals dividir altre cop el nostre territori? Per quin motiu? Amb quin fi?

No intentem res de nou. Volem pura i simplement reconstituir les anteriors províncies. Fa poc més de mig segle no n'hi havia sinó catorze. Venien determinades algunes per la llur especial llengua i llurs especials lleis; totes per l'història i la diversitat de costums. L'any 1833, per un simple decret, se les va esquarterar i es va formar arbitrària i capritxosament les quaranta nou províncies que avui tenim.

No va desaparèixer per això del tot l'antiga divisió d'Espanya; subsistí i continuà subsint en les Capitanies generals i en les Audiències de territori. Catorze són encara les Audiències i catorze les Capitanies generals. No ha bastat la nova divisió per a destruir l'antiga, àdhuc per al vulgus de la gent. Tothom regoneix, distingeix i esmenta sovint

1) D'*El Nuevo Régimen*, any 1891.

Catalunya, Aragó, Castella la Nova, Castella la Vella, Nabarra i les províncies basques, Asturies, Galícia, Extremadura, Sevilla, Granada, Murcia, València, les illes Balears i les illes Canaries. Tampoc han perdut elles ni llur caràcter, ni llur fisionomia, ni llur personalitat, ni els vincles que des de llunyans segles mantenen aplegats llurs nombrosos pobles.

Subsisteixen les passades províncies àdhuc dins les Corts. Són elegits els diputats per circumscripcions o districtes, i sempre que's tracta de defensar o fomentar interessos provincials, se reuneixen, amb tot i això, no'ls de les noves, sinó'ls de les velles províncies. Se reuneixen, no'ls d'Orense, ni els de Lugo, ni els de Pontevedra, ni els de la Corunya, sinó la diputació gallega; no'ls de Madrid, ni els de Guadalajara, ni els de Toledo, ni els de Ciudad Real, ni els de Cuenca, sinó la diputació castellana.

L'any 1847, Escosura ja volgué reconstituir i àdhuc reconstituí les grans províncies. Les reconstituí amb l'objecte de posar la governació civil al nivell de la militar, considerant que en presència de capitans generals que exteníen el seu manament a tot Aragó o a tota Castella la Vella, semblaven petits i eren realment febles els governadors civils de sols Teruel o de sols Palència. Altres han pensat després en restablir-les des del punt de vista de l'administració o de l'economia, entenent que per la creació de les actuals províncies i per la dependència en què de l'Estat viuen, no s'ha fet més que augmentar les dificultats administratives i les despeses del reialme.

Nosaltres, les passades províncies les anomenem

regions. Les anomenem així principalment per a distingir-les de les modernes. Les donem ademés aquest nom, perquè l'ús ha vingut a consagrar-lo, ja que a cada pas se califica avui de regionals les exposicions, els interessos i els establiments de les passades províncies, i encara no fa tres dies se calificà de regional en la *Gaceta* el manicomí que per a tota Castella la Nova intenta construir la Diputació provincial de Madrid, fundant-se en el decret que sobre manicomis regionals se va promulgar el dia 19 d'abril de 1887.

Se tranquilitzaran ara els qui s'espanten dels noms? Deixaran de veure en el de *regió* un nou germe de perturbacions? Nosaltres desitgem que hi hagi aviat en tota Espanya comitès regionals a fi de donar còs a aquesta reconstitució de províncies que sota'l nostre sistema han d'ésser altres tants Estats. Acabaran d'esvair-se així tots els dubtes i totes les temences, i es veurà que, ben lluny de tendir nosaltres a la disgregació, aspirem a formar poderoses entitats polítiques, capaces d'oposar invencibles obstacles als pensaments de dictadura o de tirania que puguin sorgir dins la República. Aquesta divisió de territori, apart d'ésser més lògica i racional que la d'ara, presentarà l'espectacle de catorze grans Estats federalment units, cada un dels quals podrà realitzar per si mateix notables progressos i concórrer com mai ha concorregut al comú avenç de la mare Espanya. L'autonomia que al nostre judici les correspon en tot allò que als llurs interessos regionals se refereixi, les donarà per a tot vida, coratge, força. Feliç el dia en què, aca-

bant amb el feroç unitarisme que tantes energies ha enervat i tants progressos ha fet impossibles, poguem veure lliures i units per la federació els catorze Estats, les catorze *regions!*¹

1) En un altre article — *La federació* — publicat en *El Nuevo Régimen* del 6 d'agost de 1898, en Pi i Margall insisteix sobre la divisió en regions, i diu:

« Se planyen alguns de que innovem la divisió territorial d'Espanya substituint les regions a les províncies; però injustament. Espanya estava de temps immemorial dividida en les regions en què la dividim nosaltres; les actuals províncies sols daten de l'any 1833, en què se les creà per un simple decret, sense tenir en compte cap raó ètnica ni geogràfica, i sí tant sols necessitats administratives. Com conseqüència indeclinable del sistema unitari les va establir el Govern d'aquella època; amb les províncies d'avui, deia, no pot ésser ràpida ni simultania l'acció de l'Estat.

» No innovem res; restablím ço que fou; ço que tenia raó d'ésser, ateses les diferències característiques de totes les regions; ço que ha subsistit en el ram militar fins a l'any 1893; ço que existeix encara respecte a les Universitats i les Audiències de territori; ço que volgué restaurar Escosura l'any 1847 en els rams civil i polític; ço que han desitjat i no s'han atrevit a fer molts dels nostres polítics. La divisió nostra es racional; no la d'ara.»

Les bases de Manresa [†]

Si hem de jutjar-los per les bases que a Manresa discutiren i firmaren, els regionalistes de Catalunya són decididament federals ². Volen autònomes les regions, però unides per un poder central que les regeixi en tot allò que'ls sigui comú i les escudi i defensi contra'ls demás pobles.

Difereixen molt de nosaltres; però més per allò que callen que per allò que determinen. No's decideixen ni per la monarquia ni per la República, no defineixen els drets de l'individu, no fixen els límits que han de separar la regió de la comarca ni la comarca del municipi.

Àdhuc dins d'allò que afirmen, estàn lluny de tenir sobre certs punts opinió formada; són partidaris de que continuïn les relacions amb el Sant Pare, però sense que sàpiguin si s'ha de sostenir el reial patronat o s'ha d'establir la disciplina general de

1) D'*El Nuevo Régimen*, 16 d'abril de 1892.

2) Tingui's en compte que en la gran majoria dels escrits d'en Pi s'emplea, com s'empleava abans, el mot *regionalista* per equivalent a *catalanista*. L'aplicació concreta del mot *regionalista* als seguidors d'una de les fraccions del Catalanisme no's feu fins a la fundació de la *Lliga Regionalista*. — (N. del T.)

l'Església. No són demòcrates, sinó tradicionalistes, i d'aquí venen les llurs indecisions. ¹

En quant a drets polítics, no tenen idees clares més que sobre'l sufragi. Sols el concedeixen als caps de casa, i pretenen que se l'exerceixi per estaments, cosa que, segons ells mateixos diuen, implica la més o menys completa reorganització dels gremis.

S'observen les mateixes indecisions sobre la reorganització de l'Estat. Volen dirigida la regió per Corts que anualment se reuneixin en època determinada i lloc distint i nomenin els individus en qui hagi de residir el poder executiu; però sense que diguin si han de constituir una o dugues Cambres, ni expressin els elements que hagin de compondre-les. Segueixen en canvi una altra conducta, i això'ns sembla estrany, amb el poder legislatiu de la nació, que confien a una sola Assambla formada per representants de les regions. Volen que hi compti cada regió tres representants si no'ls en permet més el nombre dels qui l'habitin.

Són partidaris, respecte a la nació, d'una sola Assambla; però aixequen per damunt d'ella un poder superior que califiquen de suprem, un alt tri-

1) El text de les bases de Manresa justifica, en efecte, aquest judici. No cal dir que avui el sentit del Catalanisme ha canviat molt. Les bases de Manresa, com a programa catalanista, estan realment anul·lades per l'acord de l'Assambla de l'Unió Catalanista celebrada a Barcelona en 1904: «Essent nacionalista l'acció que en el nostre poble realitza l'Unió, tenen el dret i el deure de cooperar-hi tots els catalans moguts per les aspiracions del nacionalisme català, qualsevolga que sigui llur pensar i sentir en matèries religioses, socials i polítiques.» La bifurcació del Catalanisme en dreta i esquerra ha aclarit més encara la situació. — (N. del T.)

bunal que ha de tenir tants magistrats com regions. Per més que recorda aqueix poder la cort federal de la República de Venezuela, és de molta més autoritat, ja que se'l posa per damunt del poder executiu.

La cosa més remarcable és que al parlar els regionalistes catalans dels poders nacionals, s'oblidien per complet del judicial, quan en totes les repúbliques amb regions autònomes s'ha regonegut la necessitat de magistrats federals que dirimeixin els conflictes entre individus o persones jurídiques de regions diverses.

Al Poder central li donen casi les mateixes atribucions que nosaltres, puix si bé reivindiquen per a la regió el dret d'encunyar moneda, és exercint-lo, no sobre'ls tipus que la regió cregui convenient, sinó pels que hagi fixat i fixi l'Unió Monetaria.

Sobre'l Poder executiu central tampoc diuen com se l'haurà de formar si sobre la monarquia pre- val la República. Allà, en la regió, el deriven de les Corts: voldrà derivar-lo aquí de l'Assamblea?

Aquesta indeterminació en tants punts d'importància naix, al nostre entendre, no sols del poc llevat democràtic dels regionalistes, sinó també de que no són un partit homogeni ni tenen ben definides les llurs institucions ni els llurs desigs. És de dol-dre que, essent federals, s'entoçudeixin en formar camp apart i no s'adonguin que la tradició és mala consellera en temps en els quals la raó va essent senyora i majora del món, i a causa d'aquesta sobirania se desenrotllen amb tanta rapidesa i energia els esdeveniments.

El missatge al rei Jordi ¹

Amb el títol de *Missatge dels catalans a S. M. Jordi I, rei dels helens*, s'ha publicat aquests dies a Barcelona, elegantment imprès i escrit en tres llengües, un document firmat per nombroses corporacions. Potser per aquesta circumstància i, sens dubte, per conceptes que s'hi ha vertit, va manar recollir-lo totseguit el govern, portant el seu enuig fins a l'extrem de suspendre periòdics regionalistes que porten anys d'existència.

No sabem ja a què ve a quedar entre nosaltres reduïda la llibertat del pensament. Si als uns per anarquistes i als altres per regionalistes se'ls ha de poder privar l'ús de la paraula, el podran privar qualsevol dia als federals per federals, als republicans per republicans i als carlins per carlins, consentint-lo únicament als partidaris de les vigents institucions.

Se dirà que's fa això a Barcelona perquè se l'ha posada en estat de siti; però és, en primer lloc, inic que en tal estat se la tingui mesos i mesos

1) *El Nuevo Régimen*, 20 de març de 1897.

sense raó plausible, i ho és, en según lloc, que se'l faci servir contra regionalistes que no tiren bombes ni es proposen alçar-se en armes, essent així que se'l va declarar sols per un crim dels anarquistes.

Comença a ésser xocant aquest estat de siti de Barcelona. Sembla talment que hagem tornat als anys posteriors a la caiguda d'Espartero, anys en què aquella ciutat va estar privada casi constantment dels seus drets polítics. Recobrà aleshores la seva llibertat per generals com Concha i Dulce, que no la temeren i la regiren sense disturbis; avui, pel que's veu, no pot esperar-la ni del seu governador militar ni del seu governador civil, si espantadiç l'un, espantadiç l'altre.

Avui la conducta del governador civil no ha pogut ésser més arbitraria. No perquè Catalunya pertanyi a Espanya deixa d'ésser una regió que fou un temps Estat independent i com a tal deixà escrites en l'història brillants pàgines, i encara conserva avui el seu idioma, els seus costums i les seves lleis. Que parli encara i es planyi de sa perduda nacionalitat, no significa que aspiri a recobrar-la¹, i sí tant sols a què se la deixi viure autònoma en tot allò que a l'interès nacional² no's refereixi. Ho han declarat repetides vegades els mateixos regionalistes, i avui, com se veu pel llur mateix missatge, no aspiren sinó a que no sigui la nació presó dels pobles que la formen.

Per ventura advoquen avui per que Creta visqui

1) Aquí emplea en Pi la paraula *nacionalitat* com a sinònima d'Estat independent. — (N. del T.)

2) Es a dir, general de l'Estat espanyol. — (N. del T.)

independent? No, sinó per que se l'uneixi a la Grecia. Exciten el rei Jordi a què segueixi la seva empresa de conquerir-la, malgrat les potencies d'Europa. Que parlin en nom de la patria catalana, és potser un crim? No tenim tots per primitiva patria el lloc ont nasquérem, no anomenem patria la regió a què pertanyem, no extenem la patria a la nació i àdhuc a tota la terra? No és Espanya sinó Catalunya la qui s'adreça al rei Jordi; just i natural és que's parli en nom de la patria catalana.

De separatistes no n'hi ha a Catalunya ni en lloc d'Espanya. El qui allí aspira a més és a què Catalunya sigui en la nació ço que és l'Hongria a l'Austria. La cosa que hi ha en veritat en totes les provincies és la racional tendència a sortir de la tirania de l'Estat, a viure amb llibertat absoluta en tot allò que a la llur vida particular se refereixi, a regir-se per autoritats propies i no per gent estrangera. El moviment en aquest sentit és tal, que l'aprofiten els carlins per a adquirir prosèlits.

Viuen avui els monàrquics agens a l'esperit del segle. D'aquí deriven els llurs errors, així en la Península com en les colonies.

Els separatistes ¹

No n'hi ha a la Península. Els qui diuen que n'hi ha menteixen, i menteixen a gratscient. Mai n'hi ha hagut en el present segle. L'any 1808, abandonada la nació pels seus reis e invadida per estrangers, va poder cadascuna de nostres regions alçar-se per sa independència. Independents visqueren totes durant quatre mesos; i al cap de quatre mesos crearen espontaniament una Junta Central que representés la nació i la dirigís.

A la mort de Ferràn VII s'alçaren les províncies basques per don Carles i en defensa dels llurs antics furs. Set anys seguits van sostenir la guerra, i posaren més d'una vegada en perill la nostra llibertat i el tron d'Isabel II. Ni en les llurs desfetes ni en els llurs triomfs somniaren mai en separar-se d'Espanya.

Renovaren aquelles províncies la guerra quan aquí regnà Amadeu. Sis anys més la sostingueren, i tampoc van pensar mai en trencar els llaços amb la mare patria.

1) D'*El Nuevo Régimen*, 9 de maig de 1897.

Vingué la República, i federals impacients volgueren constituir cantons. A Cartagena tingueren la llur principal sèu; i ni a Cartagena ni en lloc donaren crits d'independència. Volgueren, tant aquests cantonalistes, com els adeptes de don Carles, fer seva la nació, mai esquinçar-la.

Ont són els qui avui senten desigs de fer independents les llurs regions? Mai els sentiren els federals; tampoc els senten els regionalistes. Escolti's els més decidits: de l'un a l'altre extrem de la Península protesten tots contra'ls qui els atribueixen l'idea de separar-se d'una nació de les glories i desventures de la qual venen participant de segles ençà.¹

Es de mala llei l'arma que contra nosaltres esgrimeixen els unitaris. Perquè estimem, així els federals com els regionalistes, la nació, volem difondre la vida per tots els seus membres, crear tants fogars d'activitat com regions compta, reduir les funcions de l'Estat, establir l'unitat de manera que, lluny d'oprimir, alliberi, i lluny de destruir la varietat, la conservi i harmonitzi.

En el cap dels unitaris, àdhuc en el dels unitaris lliurepensadors, té posades fondes arrels l'idea que de l'unitat ha concebut l'Esglesia catòlica. Volen per aquest motiu per a tot el reialme una sola Constitució, unes mateixes lleis, un mateix patró per al règim de totes les regions i de tots els municipis

1) L'únic perill de separatisme el veu en Pi en la política unitària i opressiva dels governs de Madrid. En els articles *Per la federació* i *Les targetes postals dels catalanistes* ho expressa així ben clarament. — (N. del T.)

que la componen. No volen tots un mateix Déu ni unes mateixes creences; però els qui no'ls volen són evidentment il·lògics. De Déu deriva i sols en Déu se fonamenta el concepte d'unitat que'ls nostres adversaris admeten. *Unus Deus, una lex, una grex*, aquest hauria d'ésser el compendi de la doctrina d'aqueixos homes, si lògicament pensessin.

De lògica no n'hi ha desgraciadament a Espanya. Tampoc hi ha vergonya. Els qui avui més despiadadament ens combaten evocant el fantasma del separatisme, no són per ventura els qui un dia exalçaren el nostre sistema? No'ns queixem, amb tot i això. Foren sempre'ls apòstates els qui més maleïren de les doctrines que abandonaren. De res els serviràn aqueixos atacs: malgrat tots els llurs esforços, la federació s'imposa.

L'Unió Catalanista ¹

L'*Unió Catalanista* ha publicat aquests dies un manifest que sotscriuen 37 associacions i 16 periòdics. Hi ha en el document dugues aspiracions ben legítimes: la de la pau a tota costa i la de l'autonomia de Catalunya:

«Vinga la pau — diu l'*Unió* — i vinga desseguida; no hi fa res que s'hi oposin els que cerquen el total aplanament del país per a assentar la seva dominació al damunt de les seves runes. Vinga la pau, que com més pròxima més ventatjosa, com més immediata més honrosa per nosaltres. Dever de tots els qui estimin la seva terra és demanar-la, dever de tots els bons patricis treballar per a aconseguir-la, empenyent-hi al govern que massa coneixia lo que havia de passar per a voler la guerra i massa coneix lo que està passant i pot venir per no desitjar acabar-la.

»En les grosses crisis socials i polítiques les classes directores tenen immenses responsabilitats. Ai d'elles si no saben complir amb els devers que les circumstancies els imposen! Ai si no saben preveure 'ls aconeteixements i deixant-se de mires estretes i prejudicis arrelats, no compleixen els

1) D'*El Nuevo Régimen*, 25 de juny de 1898.

devers que per sa posició social venen obligades a complir!

» Mes, què'n treurem de què'ls productors catalans creïn una indústria poderosa, orgull de la nostra raça, que'ls pagesos treguin pa fins de les pedres a força de treball i d'energía, que'ls nostres establiments de crèdit sien exemple de seny i bona administració, si una política interior i exterior que s'avergonyeix del càlcul i la previsió, que no vol pensar mai en el demà i que fa gala i vanagloria de no sospesar mai les conseqüències de sos actes ni les dificultats de les seves empreses, posa a cada punt en perill de mort totes aquestes creacions del geni català?

» Ara ho veurà el poble català, sobre tot aqueixa part del poble català que creu complir amb el seu deure cuidant-se no més dels seus negocis, ara ho veurà si es urgent i d'absoluta necessitat que Catalunya tinga el govern dels seus interessos interiors i que influeixi en la direcció dels exteriors a proporció de la seva força. Ara ho veurà si'n teníem de raó quan el cridàvem a aixoplugar-se sota la nostra bandera, dient-li que no n'hi havia prou de dominar en els tallers i magatzems mentres uns altres dominaven en assemblees, ministeris i oficines; quan li dèiem, després de tants segles de dolorosa experiència, que nostres idees eren la solució única per a desarrotllar ses meravelloses energies. Ara ho veurà si n'és de perillós per la seva prosperitat l'actual desequilibri existent entre la nostra gran força econòmica i la nostra nul·litat política dintre d'Espanya.»

Agradosa ens ha estat la lectura d'aquest manifest. Tant-de-bó parlessin en el mateix tò i en igual sentit totes les regions d'Espanya! Urgeix que reclamin totes la llur personalitat e impedeixin que'ls destins de la nació estiguin a la mercè

d'uns quants homes. Autònomes i fortes, elles serien les que regissin el poder central, no les regides. No'ns llançaríen mai a guerres tant insensates com les que avui sofrim. Cercaríen sempre la satisfacció dels interessos i no la d'un foll orgull. No sacrificarien a paraules buides la riquesa, la sang ni el benestar dels pobles.

La nostra nació se troba en circumstancies excepcionals. Té escassíssima instrucció, en vergonyós endarreriment l'agricultura, poc difoses les arts, desaprofitats els rius, difícils els transports, deturat per lleis absurdes i una tributació sense base ni criteri el desplegament de la riquesa. A regenerar-la fins a posar-la industrialment i econòmicament al nivell de les demés nacions, s'ha de dirigir tots els esforços.

Per a això, la pau, una no interrompuda pau, és indispensable. No hi fa res que per a aconseguir-la hagem de perdre les colònies. Per la força les vam adquirir i per la força és natural que les perdem. Tendeixen tots els pobles a la llur independència. Estàn compostos d'homes, i la llibertat és en l'home condició de vida.

Dins d'aquest segle se'ns ha foragitat de colònies molt més importants que les que encara'ns queden. Sense elles passem, i sense les d'avui passarem.

Hem crescut en població i en riquesa. Pels avenços de l'agricultura i de l'industria s'obren mercats les nacions; promoure'ls ha d'ésser l'objecte principal de l'administració i la política.

Amb seny, amb molt de seny pensa l'*Unió Catalanista*. Quina llàstima que no estigui amb nos-

altres! Hi guanyaria en amplitud d'idees; no donaria a les seves manifestacions aparences d'egoisme ni lloc a que se la califiqués de separatista. De tot cor estem nosaltres amb ella en tot allò que a l'autonomia de les regions se refereix: en totes les demés coses voldríem estar-ho. Se li atribueixen tendències carlistes: perquè clarament i terminantment no les nega? Se la suposa partidaria de l'unitat catòlica i per tant enemiga de la llibertat de pensament: perquè no ha de manifestar-se decidida a respectar totes les creences i a deixar que'l pensament s'espandeixi fòra de tot dogma? Per a nosaltres, cohibir-nos la llibertat es ofegar-nos. ¹

Catalanistes! Vosaltres sou, com nosaltres, vers aimants de la patria. No oblideu que units podríem fàcilment transformar les condicions de vida del país i dins d'elles assegurar l'engrandiment de la nostra estimada Catalunya. Feliços tots si junts aconseguíssim transformar-les sota la República!

1) Ja fa molt de temps que aquests dubtes no existeixen. *L'Unió Catalanista* és essencialment lliberal i ningú pot avui acusar-la de carlisme. — (N. del T.)

Una comissió de Barcelona ¹

Ha vingut de Barcelona, segons llegim en els periòdics de notícies, una nombrosa comissió per a sol·licitar del Govern el ràpid despatx dels expedients relatius a la reforma interior de la ciutat, avui la primera del reialme sense exceptuar la cort. Per a aconseguir ço que preté, ha hagut d'encarir, segons sembla, l'urgència de construir obres a fi de que treballin i guanyin jornal uns 20,000 obrers que han quedat sense feina en les fàbriques.

Ens dol indeciblement veure una ciutat com Barcelona recurrent, per a afers que exclusivament la interessin i li pertocquen, a ministres als quals, en bona política, no pertoca més que la gestió dels interessos nacionals. Quan se convencerà Barcelona de què és vergonyós el paper que en aquests casos fa? No seria ja hora de què tots els seus habitants reclamessin a la una l'autonomia i protestessin de l'humiliació en què'ls té un Estat que no serveix més que pera posar obstacles a tot allò que pot engrandir els pobles?

1) D'*El Nuevo Régimen*, 2 de juliol de 1898.

Quants anys no fa ja que intenta Barcelona obrir en la ciutat antiga dugues grans vies que s'encreuin i li donin l'aire i la llum que li manquen! Les reclamen l'higiene, el comerç, la millor vista de monuments grandiosos, avui perduts i empetitits en estrets carrers i places, la necessitat de posar en harmonia i aixecar a igual grandesa i bellesa la ciutat d'ahir i la d'avui, actualment antitètiques. No és un afront que no puguin ésser obertes sense l'Estat? Les dificultats que puguin allí sorgir o hagin sorgit, a qui correspón en justícia resoldre-les més que a la ciutat mateixa?

Sols en el cas que la reforma afectés la defensa de la plaça, defensa ensems del reialme, cabria impetrar previament la venia de l'Estat. I encara que fós així, hi hauria motiu per a que s'allargués anys i més anys la resolució dels expedients? La multiplicació i la llarga tramitació dels expedients són vicis orgànics en tot sistema centralitzador, en tot règim que faci de les províncies i els municipis meres entitats administratives: urgeix que aquest règim infaust s'acabi, si es vol el desplegament de totes les forces vives de la nació, el ràpid e indefinit progrés de tots els agrupaments que la componen, la prompta reparació dels mals de la guerra.

Oh, Barcelona! Tu vas ésser autònoma durant segles, i vas saber durant segles defensar amb inusitat vigor la teva autonomia. Contra Joan II d'Aragó i contra Felip IV de Castella la vas treure il·lesa. Per a que te l'arrenquessin fou necessari que s'unissin contra teu els exèrcits d'Espanya i França.

Contra'ls exèrcits d'Espanya i França lluitares,
i àdhuc vençuda fores admiració d'Europa.

Sigues ara en reclamar l'autonomia la primera
de les ciutats espanyoles. Tu pots ésser l'espasa de
Brenus en la balança de la nostra política.

Per la federació ¹

Odfen la federació casi tots els nostres polítics. Si demà se la establís, diuen, no podríem nomenar ni governadors de provincia, ni delegats d'Hisenda, ni magistrats, ni jutges, ni inspectors de policia, ni la multitud d'empleats que a les immediates ordres d'aquests viuen i prosperen. Per als nostres amics i correligionaris no tindríem més que les oficines dels ministeris. Ara se'ns han tancat àdhuc les de les colonies, aon enviàvem per a que en poc temps s'enriquessin els homes de posició i sense fortuna que consideràvem perillosos, i a tota la gent de poc més o menys que aquí temíem que, per la seva estupidesa o el seu mal nom, ens avergonyís en l'exercici de qualsevol càrrec.

Sense governadors a la nostra imatge, que a llur torn tinguin en la mà els alcaldes dels pobles, afegeixen, com podrem fer sentir el pes de la nostra autoritat en tots els àmbits de la Península? Gents avui desconegudes, que vindran de regions poc menys que independents, canviaràn l'índole de les

1) D'*El Nuevo Régimen*, 27 d'agost de 1898.

nostres Corts, comprometeràn el nostre poder i substituiràn els qui per llarga experiència estàn cridats a regir la república. Serà ja impossible exercir una saludable pressió en els comitès, pressió sense la qual cap govern pot procurar-se una majoria que assegurí la seva existència.

És tota una revolució això que'ls federals proposen, continúen dient: afebliria l'Estat, alteraria tot l'ordre existent, trencaria l'incompleta unitat a què hem arribat a força de segles, ens exposaria a dilaceracions cent vegades més deplorables que les que acabem de sofrir en les aigües de l'Atlàntic i el Pacífic.

Són d'algún pes aquestes raons? A això que s'anomena la nostra unitat hi arribarem per casaments de prínceps o per la força de les armes. Sols durant quaranta anys vam poder aconseguir que formessin part de la Nació totes les regions de la Península. Recabà Portugal en el segle XVII la seva independència, e independent segueix. En el segle XVIII prengueren els anglesos el penyal de Gibraltar, i en el penyal continúen vigilant cautelosament les portes del Mediterrani.

Si pel nostre sistema s'hagués regit la nació, haurien pensat els portuguesos en separar-se de nosaltres? Ensem que Portugal s'alçà Catalunya i s'aquietà després de dotze anys de guerra amb el restabliment de la seva autonomia. Per l'autonomia de totes les regions, es a dir, per la federació, s'hauria assolit l'unitat nacional més aviat i millor que pel sistema unitari.

L'unitat no és l'uniformitat. Una seria Espanya

encara que fos distinta la Constitució de cada una de ses regions, sempre que correguessin a càrrec del poder central els interessos nacionals. En la separació d'aquests interessos i els interessos regionals i en el respecte mutual dels uns envers els altres hi ha la suprema garantia de l'unitat i el ordre.

Dilaceracions dins la Península no fóra difícil que n'hi hagués si se segueix i sobre tot si s'extrema l'actual règim. En la decadencia i descomposició a què l'Espanya ha arribat podria en realitat succeir que aspiressin a l'independencia les regions de major força i vida, desitjoses d'evitar que se n'apoderi i les rosegui la general gangrena. El més eficaç medi d'evitar-ho és l'aplicació del federalisme.

Que l'establiment d'aquest sistema constitueix una revolució, com negar-ho? Precisament perquè la constitueix el considerem ara més que mai oportú i urgent. Ho demana d'imperiosa manera la correcció dels inveterats abusos i fastigosos vicis que minen les presents institucions. No s'aconseguirà, no, per altre procediment, ni la llibertat en les eleccions, ni la mort del caciquisme, ni el desplegament de totes les forces vives i tots els gèrmens de riquesa que la Nació tanca. És indispensable trencar la cadena que va del ministre de la Governació a l'últim alcalde, del ministre d'Hisenda a l'últim recaudador de contribucions, del ministre de Gracia i Justicia a l'últim dels jutges municipals; és indispensable en absolut que'l govern central se vegi privat de confiar l'administració de les regions i els municipis a protegits i a famolencs.

Convé no oblidar que aquí se fa amb l'administració de les províncies poc menys d'allò que s'ha fet amb la de les colònies, i unes mateixes causes produeixen uns mateixos efectes. De res ens ha de servir ni la més dolorosa experiència?

Els concerts econòmics ¹

Segons llegim a *El Imparcial*, s'ha concebut a Barcelona l'idea d'un concert econòmic amb l'Estat per a l'imposició i cobrament de tots els tributs. De projecte antinacional el califica l'esmentat periòdic; i nosaltres sincerament l'aprovem i l'aplaudim.

Idea és aquesta que ocupà ja les Corts de Càdiz. A totes les províncies se tractà aleshores de confiar l'imposició i el cobrament de les contribucions que cada una considerés necessàries per a satisfer la quota que li correspongués. L'idea, si bé no prosperà, va tenir ardents defensors i va portar com a medi conciliatori que les províncies poguessin intervenir en tot allò que a la recaudació d'impostos se refereix.

L'any 1841 Nabarra va fer amb l'Estat un concert econòmic de la mena del que avui se diu que Barcelona desitja. Nabarra se va comprometre a pagar anualment una quota fixa, quedant en llibertat de recollir-la pels medis que estimés convenients. Ara mateix totes les províncies basques cobren com

1) D'*El Nuevo Régimen*, 3 d'octubre de 1898.

volen ço que a l'Estat han de satisfer, ja per contribució territorial, ja per subsidi d'indústria i de comerç, ja per altres impostos.

Què té això d'antinacional? L'Estat distribueix anualment les seves despeses entre totes les províncies, no entre tots els municipis, ni entre tots els ciutadans; quin inconvenient ha d'haver-hi en què cada província les cobreixi mitjançant els tributs que consideri més adequats al seu caràcter, als seus costums i a la seva especial riquesa? L'Estat, per ésser-li difícil i costós el cobrament de les contribucions, el va confiar durant molt de temps al Banc d'Espanya, que, si avui no'l té encara, és perquè'l renuncià en vista de les dificultats que li oferia. No seria més fàcil la recaudació confiada a les províncies? Seria, no sols més fàcil, sinó també menys costosa, sobre tot si a la facultat de recaudació anés unida la d'elecció e imposició de tributs.

La cosa que no's pot consentir de cap manera és la quota fixa. No sempre són les mateixes les despeses nacionals, i no hi ha cap raó per a que una província, en perjudici de les demés, pagui menys d'allò que en el repartiment li correspongui.

Nosaltres els federals, en això com en tot, seguim el nostre sistema. Volem que l'Estat visqui, en quant sigui possible, de rendes propies. Seva considerem la de Duanes, la de Correus, la de Telégrafs, la de les seves propietats i drets, la dels seus establiments d'ensenyança, la de les obvençions dels consolats, la del descompte sobre'ls seus propis valors i dels sous que paga. Alló que falti per a cobrir les despeses nacionals, volem

que's reparteixi entre les regions, segons la llur població i la llur riquesa. Lliure queda després cada regió per a recaudar-ho com millor li sembli.

Pel nostre sistema, cada regió pot, així per a les seves despeses com per a les regionals, elegir el seu règim tributari, imposar el capital o la renda; atacar la producció o el consum; fer les contribucions proporcionals o progressives; adoptar la declaració o l'investigació per a conèixer la riquesa de cada contribuent; cobrar per administració o per arrendament.

Quin mal hi hauria en què fossin diferents els sistemes tributaris? En què perjudicaria la varietat, si per tots els sistemes recollís l'Estat allò que necessités pera cobrir les seves obligacions ordinaries i extraordinaries? L'Estat no encerta, en la tributació, a sortir dels vells camins: és molt probable que les regions lliures, obrissin noves i desconegudes rutes, i trobessin regles més avingudes a la raó i a la justícia.

Els nostres periòdics, i en general els nostres polítics, confonen l'unitat amb l'uniformitat, i ho voldrien tot uniforme. Cal que's desenganyin: l'uniformitat és la servitut.

L'idea federal ¹

L'idea federal segueix avançant. Qui no demana ja l'autonomia de les regions? Catalans, aragonesos, valencians, bilbaïns, guipuzcoans, se queixen de les traves que l'Estat posa a llur desplegament i volen ésser autònoms. Amplia descentralització econòmica i administrativa demana l'Assamblea de Saragoça; i el basc Alzola, de qui hem parlat ja en aquest setmanari, al defensar-la, rebla el clau. Diguérem en un altre número ço que la Cambra Agrícola de l'Alt Aragó demana sobre aquest punt: casi bé ço que nosaltres venim reclamant fa mig segle.

Es fals, completament fals que cap regió amagi sota'l nom d'autonomia ni sota'l de regionalisme idees separatistes. Han parlat recentment en *El Liberal* regionalistes tant autoritzats i entusiastes com Francesc Romani i Joaquim Riera. Tots dos han manifestat que volen l'autonomia per a totes les regions d'Espanya, i cerquen en el regionalisme la combinació harmònica de tots els membres que la constitueixen. Citem aquí preferentment els regio-

1) D'*El Nuevo Régimen*, 28 de novembre de 1898.

nalistes de Catalunya, tant perquè són els més convençuts i els que més raó es donen del llur regionalisme, com perquè són els qui més sospitosos apareixen als ulls dels unitaris.

Tampoc és cert que entre'ls regionalistes i els federals hi hagi, com alguns suposen, abismes. Llevat de la qüestió de la forma de Govern, uns i altres volen organitzar política i econòmicament la nació sobre les mateixes bases. Tots donen a la regió i la nació les mateixes funcions.

És encara menys exacte que'ls regionalistes pretenguin fer predominar els interessos regionals sobre'ls nacionals. En tots els llurs programes posen la Nació sobre les regions en quant se refereix als interessos que a tota la Nació afecten. Tots donen a l'Estat la diplomacia, els tractats, la pau i la guerra, l'exèrcit i la marina de guerra, els aranzels i les ordenances de duanes, les vies generals, els correus i els telègrafs, la llei de la moneda, els pesos i mesures, la resolució dels conflictes que entre les regions sorgeixen, el restabliment de l'ordre quan una regió no sigui prou per a aconseguir-lo.

Regionalistes i federals volen, en una paraula, l'organització federal de Suiça i dels Estats Units, organització adoptada per casi totes les repúbliques d'Amèrica, àdhuc pel monàrquic Canadà, que viu sota la sobirania de la Gran Bretanya. La petita patria, com ara anomenen la regió, no afebleix allí l'unitat ni entrebanca la marxa de les nacions.

Desgraciadament acabem de rebre d'això una acabada prova. És una república federal la qui ens ha foragitat d'Amèrica i de les colònies d'Oceania.

Autònomes les regions, se diu a l'últim, seguirien com ara i més que ara sotsmeses al caciquisme. Al caciquisme tenint Corts propies, Govern propi, Tribunals propis, Administració propia, milícies propies, Hisenda propia! El caciquisme està sostingut per la cadena que va del Govern a tots els caps civils, econòmics i militars de totes les provincies, i a tots els alcaldes dels pobles. Trencada la cadena, el caciquisme mor.

La federació ¹

Segueixen els nostres principis preponderant. Entre l'any 1898 i el 1899 se celebrarà a Barcelona un Congrés, per al qual se invita a tots els pobles de Catalunya a que nomenin representants. Hi tindran cabuda totes les classes productores: cada gremi, cada ofici, cada associació, podrà enviar allí els seus delegats.

Assamblea més nombrosa no n'hi haurà hagut mai a Espanya: ni més nombrosa, ni que millor resumeixi tots els interessos. En la convocatoria s'estimula 'l zel de les demás regions per a que obrin d'igual manera; i en veritat que, si tal se fés, se podria conèixer aviat les generals aspiracions del reialme.

El lema dels assembleistes és *any nou, vida nova*; lema altament significatiu que revela el desig d'una nova organització i una nova política. Plau-nos que [a] això s'aspiri, puix per les vies que avui se segueix evident és que no pot portar-se la Nació més que de ruina en ruina, i no és ja fàcil aixecar-la de la postració en què ha caigut.

1) D'El Nuevo Régimen, 10 de desembre de 1898.

Desgraciadament no pensen així ni els presents ni els futurs governants. Tots refusen organitzar el país sobre la base de la vera autonomia: tots volen seguir subordinant-lo a un poder que tingui la mà en totes les regions i en tots els municipis. De dalt, tot; d'abaix, res: aquest és el lema de la llur política.

Si fossin previsors s'adonarien dels perills de la llur conducta. Se resistiren els austriacs a declarar autònoms els hongaresos, i al capdavant, després de sagnants lluites, hagueren de posar l'Hongria al nivell de l'Austria. Tampoc volen ara declarar autònoms els bohemis, i la Bohemia és per a l'ordre un constant perill.

Avancen de tal manera les nostres doctrines a Catalunya, que l'Associació de propietaris e industrials del Foment de la Dreta de l'Eixample de Barcelona s'ha adherit al missatge que fa poc temps adreçaren a la Regent altres societats barcelonines, dient que la propietat i l'industria creuen allí fermament que la salvació d'Espanya sols està en concedir a les regions una franca i amplia autonomia; i *El Diluvio*, un dels periòdics de més circulació en les províncies catalanes, ha dit recentment que l'únic ideal que encara podria despertar el poble, seria convertir la present unitat nacional en una confederació espanyola.

L'ona puja, i no convé deixar que, estrellant-se contra les roques del poder, ens inundi i ofegui: urgeix mirar amb esperit serè la qüestió i decidir-la conforme als anhels del poble.

No parem ¹

Tant arrelada està en els nostres homes polítics l'idea que no s'ha d'escapar res als ulls ni a l'intervenció de l'Estat, que s'espanten de l'autonomia de les regions. Els republicans diuen tots que l'accepten; però, llevat dels federals, ho diuen, no ho senten. Àdhuc els qui més aprop semblen estar de nosaltres, la limiten de tal manera, que és com si la neguessin.

Se'ls parlarà, per exemple, de que en ús de la llur autonomia podran les regions donar-se en lo civil les lleis que creguin més conformes a la justícia; i uns ho rebutgen en absolut, altres ho limiten a la codificació dels actuals furs i a la conversió del dret consuetudinari en dret escrit; altres ho admeten mitjançant l'aprovació de l'Estat.

Se'ls parla de que les regions podran, en ús de la llur autonomia, adoptar el sistema tributari que millor els sembli, tant per a cobrir les despeses de la Nació com les llurs; i tots n'abominen, concedint-les, aquells qui més les concedeixen, el repartiment i el cobrament dels tributs que l'Estat imposi.

1) De *L'Autonomia*, de Barcelona, janer de 1899.

Que no se'ls parli de que les regions podran, en ús de la llur autonomia, aixecar emprèstits: sense l'intervenció de l'Estat ho consideren un perill. Veuen que l'Estat els aixeca desbaratadament baix totes les condicions i formes imaginables, a baix tipus, a molt alt interès, amb garantía i àdhuc dació en pagament de les rendes públiques; i hi cerquen un regulador i un fre per a l'Hisenda de les regions. Se compendria que l'Estat hi intervingués si es fés deutor subsidiari dels emprèstits: quan ho ha estat dels que han contret les Diputacions i els Ajuntaments?

L'Estat se va fer deutor subsidiari dels emprèstits de Cuba, i avui ho lamenta. Quant millor no hauria estat que Cuba els hagués aixecat per si mateixa a càrrec exclusivament del seu Tresor!

Les regions, en ús de la llur autonomia, han de poder per si soles aixecar emprèstits. La llur solvència correspon esbrinar-la als prestamistes, no a l'Estat. Si no inspiren confiança per l'irregularitat en el pagament de les llurs obligacions o per manca de garantíes, o per l'improbable rendiment de les empreses a què'ls destinin, no trobaràn col·locació per als llurs títols.

Molt menys se pot parlar als republicans de que les regions, en ús de la llur autonomia, podran donar-se llur Constitució, llur Govern, llurs Corts, llurs Tribunals i llurs milícies: els qui arriben a més permeten que'ls governadors siguin de nomenament popular i es califiqui de Junes les avui Diputacions. No cal dir que volen tots una llei provincial o regional i una altra municipal, a les quals hagin

d'atenir-se totes les províncies o regions i tots els municipis. Alguns rebutgen àdhuc la divisió de la república en regions.

La vera autonomia no la volem més que'ls regionalistes i els federals. Devem uns i altres defensar-la tenaçment si desitgem treure la Nació de l'aclapament en que ha caigut per les presents desventures i posar-la en guarda contra les que la menacen. No seria la República unitaria altra cosa que la continuació del règim monàrquic i no curaria els mals de la patria.

Rubió i Ors ¹

Ha mort a Barcelona, a l'edat de vuitanta anys, don Joaquim Rubió i Ors, un dels més esclarits poetes de Catalunya. Al morir era catedràtic d'Història Universal, rector de l'Universitat, home universalment respectat i estimat. Alt lloc tenia i tindrà en els anys de la literatura. Fou ell qui inicià el renaiement de la poesia catalana.

L'any 1839 publicà anònimament i tímidament en català poesíes que cridaren l'atenció dels homes cultes per la bellesa de la forma, la delicadesa dels sentiments i l'entusiasme amb que s'hi recordava les glories i els antics costums dels catalans. Veient-les aplaudides, ne publicà d'altres amb la seva firma, i al cap de dos anys, amb el títol de *Lo Gayter del Llobregat*, les aplegà en un llibre del qual s'ha fet diverses edicions.

No amagà pas son intent. Se proposà amb aquestes poesíes fer reviure l'amor a la patria, la llengua i la literatura catalanes. No ho aconseguí tant aviat com desitjava, i es planyia sovint de que seguissin

1) D'*El Nuevo Régimen*, 15 d'abril de 1899

escrivint en castellà compatricis seus eminents en les lletres. No preveia l'influència que havia d'exercir més tard en la literatura i àdhuc en la política del seu poble. D'ell deriva aquest catalanisme que tant avui acongoixa i espanta els nostres homes d'Estat.

Sense ell, és molt possible que no hagués comptat mai Catalunya els nombrosos i eminents poetes que des d'aleshores ençà l'han honrada i l'honren. En la poesia castellana, quants catalans haurien aconseguit pujar a la cima del Parnàs? No han tingut mai els catalans a Castella homes com en Verdaguer, com en Soler, com l'Apeles Mestres, com en Guimerà, com l'Oller, com tants d'altres que en aquest moment no recordem. El mateix Balaguer figurarà en l'història de les lletres espanyoles més per les seves *Tragedies* i els seus *Pirineus* en català que per les seves innumerables obres castellanes.

Com deixem dit, allà cap els anys 39 i 40 se planyia en Rubió de trobar-se sol en el camí que havia emprès; al desvetllar-se tants d'altres poetes, ell ja havia penjat la seva lira i no sentí desitjos de despenjar-la. Després de l'any 1842, en què publicà el seu *Gayter del Llobregat*, poema èpic en tres cants, no sabem que hagi escrit en català, ni en prosa ni en vers. S'espantaria de la seva obra? No pogué, en veritat, preveure'n les conseqüències. Temeria decaure i entelar les glories de la seva joventut? Es molt possible. Pels càrrecs oficials que ha exercit, ¿temeria potser que se'l confongués amb els que sense raó són qualificats de separatistes? Ja ho diràn els qui l'hagin tractat més que nosaltres.

Nosaltres saludem aquí a l'amic i al poeta.

El regionalisme ¹

De perillosos calificarèrem en les Corts els debats antirregionalistes promoguts per en Romero Robledo. A Barcelona han donat ja lloc a tumults ont ha corregut la sang. Llançada està la sort: el regionalisme, o ço que és igual, el federalisme, continuarà essent motiu d'agitació mentre no se l'implanti. Les concessions parcials no faràn més que avivar-lo.

Escolti's l'alcalde de Barcelona ² i el nou governador d'aquella provincia. «Soc ara, diu l'alcalde, més regionalista que mai; considero incompatible amb la centralització el progressiu desplegament de Barcelona. Faig i faré tots els esforços imaginables per a fer-la autònoma; no és ja possible deturar les corrents iniciades.»

«El Govern, diu el governador, està decidit a presentar a les Corts un projecte de llei per virtut del qual s'eximeixi de la tutela administrativa els pobles adults e il·lustrats que no la necessitin. Vol

1) D'*El Nuevo Régimen*, 5 d'agost de 1899.

2) Aleshores ho era don Bartomeu Robert. — (N. del T.)

l'autonomia dels municipis perquè per ella, i no per l'absorció, entén que s'ha de mantenir l'unitat de la patria. Les aspiracions del poble català són legítimes.»

El governador empetiteix la qüestió parlant dels municipis i no de les regions, i la localitza reservant el règim autonòmic per a pobles cultes com el de Barcelona. L'alcalde, al contrari, va parlar de les regions i va dir que les vol totes autònomes, per a que la patria esdevingui gran i no decadent. No hi ha en nosaltres els catalans, exclamà, l'egoisme que se'ns atribueix.

Fa saber, com de passada, l'alcalde, que ha rebut valiosíssimes cartes de col·lectivitats e individus de València i Mallorca, especialment de les províncies basques i la de Navarra, felicitant-se per la seva actitud i mostrant-se identificats amb la seva conducta.

Se propaga i es propagarà aqueix regionalisme, i, o molt ens enganyem, o el Govern no farà més que avivar amb mesures parcials el foc i crear una llarga serie de conflictes.

Aquí el que està en terreny ferm és l'alcalde de Barcelona; falta ara saber si correspondrà a les seves paraules els fets. ¿No's limitarà per de prompte a l'estret programa d'en Polavieja, i es contentarà amb que s'estableixi per a tota Catalunya una sola Diputació, se realitzi el concert econòmic, se mantingui la legislació foral, avui per ningú menaçada, i àdhuc en lo oficial se faci ús de les llengües regionals? Si tal cosa fés, petita semblaria la seva obra, gran fóra 'l seu descrèdit.

El regionalisme, o ço que és igual, el federalisme, és tot un sistema d'organització política. Aplicat en tota la seva integritat pot ésser la salvació de la Patria; mutilat pot ésser la nostra ruina.

El separatisme ¹

Se parla sovint de separatistes. Nosaltres no podem creure que n'hi hagi. Si n'hi hàgués, s'estarien preparant ja per a la guerra. No'ls seria tampoc fàcil aconseguir el llur intent.

L'any 1640 volgueren separar-se de la Nació Portugal i Catalunya. Portugal no va aconseguir-ho més que després de vinticinc anys de sagnants lluites; Catalunya, menys afortunada, no ho aconseguí ni àdhuc després de dotze anys de sagnant guerra. Cercà i obtingué des del seu alçament l'ajuda del rei de França, de qui va fer poc després son sobirà, proclamant-lo comte de Barcelona, i no va poder, àdhuc comptant amb les moltes forces que de Lluís XIII va rebre, foragitar del seu territori les armes de Castella. Sols va poder salvar els seus furs.

Dèbil se troba avui l'Espanya; però no pas més que en els dies de Felip IV. Tenia allavors escampada gran part dels seus exèrcits pels seus vastes dominis d'Amèrica, i havia de lluitar ensems a Ca-

1) D'*El Nuevo Régimen*, 16 de setembre de 1899.

talunya, a Portugal, a Flandes i a Italia. Trobava difícilment soldats i més difícilment recursos amb què sostenir-los. Se trobava en pèssima situació econòmica.

Avui, gracies a l'organització de les reserves, disposa de tots els soldats que necessita, i mercès a la facilitat dels emprèstits, pot atendre les més exorbitants despeses. La guerra amb regions separatistes li fóra molt més soportable, ja que no hauria de transportar les seves forces a milers de llegües de distancia.

No'ls valdría potser tampoc a aqueixes regions l'anexar-se a altres potencies. No's va salvar Catalunya unint-se a França. No's va salvar, ni va trobar en el séu nou sobirà jou més suau que'l del rei de Castella. Va ésser objecte d'inoits atropells i violencies per les tropes i els generals francesos: tant, que després de la rendició de Barcelona va lluitar contra d'ells amb major furia de la que havia lluitat contra les forces de Felip IV.

¿Sería perquè al donar-se a Lluís XIII no hagués estipulat sa llibertat i sa autonomia? Les havia estipulades clara, categòrica i solemnement en els pactes i condicions del 23 de janer de 1641, aprovades, jurades pel rei cristianíssim. Ah! No les respecten fàcilment els reis ni els pobles unitaris. Quan no les volen per a les llurs antigues regions, com les han de voler per a les pervingudes?

Avui amb-prou-feines trobaría cap de les nostres regions nació poderosa envers la qual girar els ulls per a garantir la seva autonomia. Unitaries són les nacions llatines, impregnades totes de l'esperit ca-

tòlic. A l'Alemanya no perd Guillem ocasió de minvar l'autonomia dels Estats. La Gran Bretanya, que consent l'autonomia de les colònies ont hi ha més anglesos que indígenes, no la vol en els seus reialmes ¹. Malgrat els generosos esforços de Gladstone, té encara sota'l seu jou l'infeliç Irlanda. Els Estats Units, última esperança dels pobles enjouats, regategen ara l'autonomia a llurs naixents colònies.

Avui, mercès a la propaganda federal de prop de mig segle, és indubtablement Espanya la nació ont està més accentuat el principi autonòmic i són més fortes les tendències a l'autonòmisme. Àdhuc els dinàstics se vanten ja d'ésser partidaris de l'autonomia de les regions i els municipis. Què cal fer? Continuar i activar la nostra propaganda, sense que'ns deixem distreure per qüestions secundaries. Quan arribi l'hora de combatre, a l'ombra de la bandera federal lluitaràn indubtablement tots els qui fonamentin sobre la varietat d'institucions i de lleis l'unitat de la Patria.

1) Les orientacions dels darrers governs liberals anglesos han modificat després aquesta actitud de l'Anglaterra, — (N. del T.)

Pro patria ¹

L'idea de la patria careix per a mi de sentit quan no se la límita al lloc ont nasquérem, o no se l'estén a tota la terra. Concretar-la a les nacions, entenc que és il·lògic, així des del punt de vista territorial, com des del punt de vista humà.

No hi ha, com alguns pretenen, fronteres naturals. Les que són qualificades així, no la naturalesa, sinó els homes, les han determinades. Si per elles volguessim dividir el món, no trobaríem cap nació dins els seus límits.

Des del punt de vista humà no són les nacions més que informes mescles d'estranyes gents. Els espanyols, pertanyem per ventura tots a una mateixa raça? parlem la mateixa llengua? ens regim pels mateixos costums? formàrem sempre part d'Espanya? diferim menys els uns dels altres del que diferim tots dels francesos?

Són més reals i més homogenies les regions. Els catalans, per exemple, som d'una mateixa raça, par-

1) D'*El Nuevo Régimen*. L'idea que de la patria dóna en Pi en aquest article queda completada i precisada en l'article següent: *La vera patria*. — (N. del T.)

lem una mateixa llengua, tenim fundades en unes mateixes bases la propietat i la família, ens exaltem al calor d'uns mateixos records, vivim comuna vida, tant en l'industria com en la poesia i l'art.

Per aquesta raó no ha mort encara l'esperit nacional en lloc del món; per aquesta raó veiem encara erigides les regions en Estats, no sols en Repúbliques com les de Suïça i els Estats Units, sinó també en imperis com els d'Alemanya i Austria. El regionalisme és encara, en aqueixes Monarquies, de tal índole, que Baviera està avui recelosa de Prússia, i els rumans i els bohemis reclamen de l'emperador Francesc-Josep l'autonomia de què gaudeixen els hongaresos.

De que a Espanya subsisteix ne tenim proves recents. Reviu quant menys ho esperem, i parla en sò de guerra. Ont no és brasa, és caliu. La violència no aconsegueix més que ventar les cendres i avivar el foc.

Quan aventatjós no seria, emperò, poder prescindir de les petites patries i tenir per patria la terra! Sols en ella podem satisfer les múltiples necessitats de la nostra vida i esbargar amplament els nostres cors. La conceberen un dia Alexandre, Cèsar, Carlemany, Bonaparte, i volgueren realitzar-la per la força; la concebeixen avui humils homes del poble, i la volen realitzar pel treball. El pensament és gran i generós: afavorim-lo.

La vera patria ¹

L'Alsàcia i la Lorena foren un dia germàniques. En temps de Lluís XIV passaren a ésser franceses. L'any 1871 tornaren a formar part de l'Alemanya. Quina és la patria dels alsacians i lorenesos? Si demà tornés a esclatar la guerra entre Alemanya i França, per quina de les dugues hauríen de batre's? La Lorena no és tota alemanya; hauríen de batre's uns lorenesos per l'imperi, altres per la República?

La patria-nació canvia; però la patria-regió roman. Cap alsacià dubta que la seva patria és l'Alsàcia, ni cap lorenès que sa patria és Lorena. La Lorena ha pogut ésser dividida entre les dugues nacions: per als lorenesos és una e indivisible. Què significa això? Que per a tots els homes la regió és la vera patria.

Portugal fou segles espanyola, segles independent. Sota Felip II tornà a ésser part d'Espanya, i sota Felip IV recobrà la seva independència. Avui

1) D'*El Nuevo Régimen*, 30 de setembre de 1899.

la conserva. Canvià per als portuguesos la vera patria? No; sinó la patria convencional que'ls donà Felip II. Per als portuguesos Portugal fou la llur patria tant des de mitjans del sigle XI a l'any 1583 com des de 1583 a 1640.

No hi ha patria ont no hi ha unitat, i d'unitat no n'hi ha més que en les regions. Té la nostra nació unitat de llengua? Hi ha fins a sis dialectes, derivacions de l'idioma llatí, i allà en el Nord una llengua mare, distinta, no sols de les demés del regne, sinó també de totes les del món. S'ha trobat algunes relacions entre'l basc i les llengües algonquines de l'Amèrica septentrional, però sols gramaticals, no fonètiques ni lèxiques.

Té tampoc Espanya unitat de lleis? Diverses són les de Castella, les de Biscaia, les de Nabarra, les d'Aragó, les de Catalunya i les de les illes balears; institucions diverses hi ha també a Galicia.

Tampoc té Espanya unitat històrica, car no va ésser única més que sota'l jou d'altres pobles; i quan va treballar per la seva independència contra'ls alarbs, se va dividir en multitud de reialmes, que durant segles tingueren vida propia, i àdhuc s'estengueren per altres terres.

No parlem de costums ni de races. Aquí hi ha sueus, celtas, bascs, góts, alarbs.

Aquesta unitat que no trobem en la Nació la trobem en les regions. Catalunya, per exemple, parla una mateixa llengua, se regeix per unes mateixes lleis, té la seva historia i els seus costums, i una fisionomia que la distingeix del restant d'Espanya. Així succeeix també amb Basconia, així

amb Nabarra, així amb Galícia, així amb les illes Balears.

Impedeix això que totes les regions formin nació? Heterogenies són totes les nacions d'Europa; totes són agregats de pobles un dia independents, aplegats adés per matrimonis de prínceps, adés per la força de les armes. Donats tots aquests antecedents, què aconsella tota racional política? Que la nació visqui per un poder central que no menyscabi en res la llibertat ni la personalitat d'aqueixes regions; que'l poder central se limiti a regir els interessos inter-regionals i els internacionals, i renunciï per a sempre a immiscuir-se en la vida interior de les regions i els municipis; que's reorganitzi l'Estat sobre la base damunt la qual descansen totes les nacions federals.

Si això haguessin fet en el segle xv els reis catòlics, o en el segle xvi Carles I o Felip II, què diferents haurien estat la marxa i la sort d'Espanya! No hauria anat, com ara, fent capgirells, al descrèdit i a la ruina. No hauríem corregut en recerca de fugaces i enganyoses glories, ni hauríem fet de la nació una nació d'aventurers; en el desplegament de l'agricultura i de l'industria hauríem cercat i trobat la prosperitat i la grandesa.

Cal que corretgim els antics errors e imprimim a la nació una altra orientació.

El concert econòmic ¹

A Barcelona se va posant seriosa la qüestió del concert econòmic. És ja, no una qüestió de partit, sinó una qüestió de l'industria i el comerç. L'una i l'altre miren amb mals ulls, no sols la multiplicitat i la creixent quantia dels tributs, sinó també la manera i l'excessiu cost del cobrament. S'esmerça, diuen, en recaudar-los gran part de ço que paguen els contribuents, i això acusa una viciosa organització tributaria.

Amb el fi de posar remei al mal, demanà la Diputació provincial de Barcelona que se li concedís el repartiment, el cobrament i l'intervenció de les contribucions directes. Ho demanaren després, ampliant-ho a tot Catalunya, diverses ciutats i centres; i, segons s'assegura, s'obtingué promesa de concessió, no sabem si del general Polavieja o de tot el Govern. Reclamen ara l'industria i el comerç, ignorem si aquella Diputació també, el compliment d'allò que se'ls ha ofert. Diuen que's celebrarà un míting monstre en demanda de que'l concert se realitzi.

La qüestió és verament greu. De concerts eco-

1) D *El Nuevo Régimen*, 21 d'octubre de 1899.

nòmics sobre tributs ja n'hi ha amb la província de Nabarra i les de Àlaba, Guipúzcoa i Biscaia. No existeix cap raó, podrà dir Barcelona, per a que no's faci la mateixa cosa amb la nostra província. Com que no són iguals els dels bascs i el dels nabarres, àdhuc podrà Barcelona optar pel dels nabarres, que des de l'any 1841 paguen una quota fixa: avui dos milions de pessetes. Si Barcelona s'até a ço que de bon començament va demanar, podrà amb major força encara reclamar el concert. Nabarra i les províncies basques recauden pels tributs que millor els semblen la quota que'ls correspòn o tenen pactada. Potser avui exigirà més la província de Barcelona: potser avui pretindrà un concert com el dels nabarres.

Podrà concedir-li'l el govern. Podrà, tota vegada que'l concedí a les províncies del Nord; però haurà d'otorgar-lo a totes les que'l demanin. Sota l'actual règim unitari no és possible que cada província se regeixi per diferent sistema econòmic. Ni hi ha llei que faci a les unes de millor condició que les altres, ni n'hi ha que autoritzi semblant privilegi.

Sota'l nostre sistema cada regió podría, per a cobrir les seves despeses i les de l'Estat, imposar i cobrar les contribucions que volgués; però'l nostre sistema és diametralment oposat al que aquí ens regeix. Vegi ara'l govern i vegin tots els unitaris com la natural evolució de les idees i el curs natural dels esdeveniments van empenyent la nació cap al federalisme.

Desenganyi's el govern: és una qüestió federal la dels concerts econòmics.

El concert econòmic ¹

Continúa a Barcelona la pretensió del concert econòmic. Les bases amb què se'l desitja establir són les següents:

« 1.ª L'Hisenda podrà concertar amb les províncies que per l'entremig de les llurs Diputacions ho sol·licitin, i que per a això reuneixin les condicions necessàries a judici del Govern, el cobrament, l'investigació i el repartiment de les contribucions i els impostos que de comú acord se determini.

» 2.ª Otorgat el concert, se constituirà una entitat de caràcter econòmic per a posar-lo en pràctica. Formaran aquesta entitat una comissió especial de la Diputació i representants dels contribuents, dels gremis i de les corporacions econòmiques de la província o províncies concertades.

» 3.ª El concert entre la província de Barcelona i l'Hisenda comprendrà les contribucions i els impostos següents: *A*, la contribució d'immobles, conreu i ramaderia; *B*, el subsidi d'indústria i comerç; *C*, l'impost de les cèdules personals, tant bon punt acabi l'actual arrendament; *D*, l'impost sobre els carruatges de luxe i els de carreteig; *F*, l'impost sobre les utilitats, si l'aproven les Corts, ex-

1) D'El Nuevo Régimen, 30 de desembre de 1899.

ceptuant el que pesi sobre'l deute de l'Estat i sobre els dividendes i els interessos i les accions i les obligacions dels Bancs, Societats econòmiques i corporacions; *G*, l'impost sobre les assignacions i els sous en el cas que no figuri en el d'utilitats; *H*, l'impost sobre la llum, tant si és de gas, com elèctrica, com de qualsevol altra classe; *I*, la contribució de consums.

» 4.ª La duració mínima del concert serà de cinc anys, a fi que, mitjançant la consegüent rectificació d'errors i deficiències, se pugui reparar i remoure 'ls perjudicis i obstacles que sempre ocasiona i produeix tota innovació fiscal en sos primers anys.

» 5.ª Se celebrarà el concert sobre la base de la quantitat mitjana que resulti de la recaudació líquida del darrer quinqueni, deduits els recàrrecs extraordinaris i també les despeses d'administració que economitza l'Hisenda.

» 6.ª Si durant el concert estableixen les Corts un nou tribut de caràcter general que no sigui la substitució d'un altre, podrà aqueix tribut ésser objecte d'un concert especial entre l'Hisenda i les províncies concertades.

» 7.ª L'entitat econòmica de que parla la base 2.ª tindrà al seu càrrec el cobrament i l'investigació de les contribucions i els impostos concertats, i gaudirà de la més amplia i absoluta llibertat per a repartir-los entre'ls pobles i entre'ls gremis, sense que en cap cas pugui imposar quotes ni tipus de contribució superiors als senyalats per les Corts. Dita entitat determinarà la forma de fer efectius els impostos, sense que pugui percebre pel cobrament un tant per cent superior al de l'Hisenda, i el procediment que s'hagi de seguir en les reclamacions dels contribuents.

» 8.ª L'augment de riquesa contributiva no se'l tindrà en compte quan acabi el concert i se'l renovi. S'exceptúa l'augment en la riquesa imposable per a contribució dels béns immobles, el conreu i la ra-

maderia. Aquest augment serà per a la província mentre no estiguin aprovats tots els registres de la riquesa urbana, rural i pecuària, conforme al projecte de llei per a la formació del catastre de la riquesa territorial presentat a les Corts per l'actual ministre d'Hisenda.

» El resultat de l'augment de la riquesa imposable respecte a les demés contribucions e impostos concertats, se distribuirà quan se renovi el concert, en la forma següent: una quarta part per a l'Hisenda, que deurà pendre-la en compte al fixar-se el nou impost anual del concert; una altra quarta part per a els gremis i demés contribuents, i la meitat restant per a obres públiques de la província.

» 9.ª Podrà fer-se extensiu el concert a tota una regió quant les diverses províncies de que's composi ho sol·licitin de comú acord. En aquest cas hauràn de constituir una sola entitat econòmica que les representi per als efectes del concert.»

Per a nosaltres els federals és mesquí aquest projectat concert. Com ja diguérem, el Govern, negant-se a otorgar-lo, aixecà una tempestat en un vas d'aigua. Hauria d'haver agrait a Barcelona l'ofertament. Durant cinc anys hauria pogut veure's lliure d'alçament de recaudadors i del nombre in comptable d'expedients a què donen lloc el cobrament i el pagament dels tributs.

Barcelona, obtenint aquest concert, què hi guanyaria? Lliurar-se d'investigadors estranys? En tindria de propis, baix pena que cresquessin sense parar l'ocultació i el frau. Serien millors els propis? Potser sí, potser sí: no'ns atrevim a assegurar-ho.

Si volfen els barcelonins emancipar-se de l'Estat en l'ordre econòmic, haurien d'haver demanat resolutament que se'ls deixés recaudar la quota que a la

provincia correspongués pels tributs que haguessin estimat convenient: els de l'Estat o altres menys gravosos i de cobrament més fàcil. Haurien començat aleshores per obtenir l'autonomia econòmica, i aiximateix haurien fet el troç més llarg de camí per a ésser àrbitres i amos de llur sort.

No haurien tingut aleshores necessitat de davallar als detalls a què en aquest projecte baixen. Per a ells haurien estat tots els augments de la riquesa respecte a les contribucions, i no se'ls hauria acudit demanar que se'ls fixés la quota contributiva per la liquidació d'un quinqueni, cosa que nosaltres els federals mai consentiríem, ni creiem que pugui consentir cap Govern que tingui esperit de justícia.

Les contribucions han d'ésser repartides entre les regions o les províncies a prorrata de la població i la riquesa, i no són sempre les mateixes les necessitats de les nacions. Anualment s'ha de presentar els pressupostos i anualment repartir-se 'ls tributs. Lo contrari és afavorir una regió en perjudici de les demés regions.

L'any 1899 ¹

.....

En Polavieja no va voler fer a Guerra la rebaixa que se li demanava, puix entenía que l'existència de la Nació exigia no sols grosses despeses permanents, sinó també un emprèstit de 169 mil·lions per a la defensa de les costes i de les fronteres. Va demetre no sols per aquesta causa, sinó també per haver-se convençut que dins de l'actual Gabinet no li seria fàcil ni tal volta possible realitzar els desigs dels catalans, que venfen demanant ja casi en sò de guerra el compliment d'allò que se'ls havia ofert.

Esdevingué poc després que'l Govern projectà una llei descentralitzadora que, en realitat, no més era una determinació i un abreujament dels termes pel curs dels expedients a què donessin lloc els projectes municipals i provincials. En Duràn i Bas, regionalista, va imitar a en Polavieja, al veure quant pobre, i mesquí, e il·lusori, era'l projecte.

.....

1) Fragment d'un resum dels fets polítics d'Espanya en aquest any, publicat en *El Nuevo Régimen* del 30 de desembre de 1899.

Aïrada Barcelona per no haver-se-li otorgat allò que se li va prometre, s'ha negat resoludament a pagar els tributs, i no ha cedit ni veient-se declarada en estat de guerra i amb els seus principals homes a la presó.

Ha cessat a Barcelona la lluita, si bé mitjançant altres oferiments; però n'hi menaça una de més greu. El catalanisme ha crescut; les ansies d'autonomia són allí cada vegada més vehements. No satisfà el concert econòmic; se preté que Catalunya se regeixi per si mateixa en tot allò que correspòn a la seva vida interior i no's deixi a l'Estat sinó'ls interessos nacionals i internacionals. El Govern, malgrat vantarse o haver-se vantat de regionalista, no vol passar per aquesta reorganització del reialme, i ben segur que provocarà altres conflictes. Són ridículs els seus intents de descentralització en els projectes que fins ara ha concebut. No serveixen més que per a tirar llenya al foc.

. ,

El catalanisme ¹

El diumenge passat se van reunir els catalanistes a Lleida, en la mateixa ciutat ont el governador de la província els havia rebutjat els estatuts d'una nova associació. Malgrat recents discordies entre'ls llurs capitostos, allí manifestades, el míting que celebraren no resultà sorollós, sinó ordenat i pacífic. No hi va haver crits alarmants, ni res que deixés veure tendències separatistes.

Dugues resolucions se va pendre, i en la segona se disposà que's proclamés ben alt que'l catalanisme enclou i sostindrà, com fins ara ho ha fet, son exclusiu i únic programa, programa vinculat en les bases de la Constitució regional catalana, que va aprovar en 1892 l'Assamblea de Manresa, fent constar que desitja poder-lo seguir propagant *dins les lleis, de les quals no sent cap necessitat d'apartar-se* per a perseguir l'única regeneració possible de Catalunya *dins de l'Estat espanyol*.

Aqueix míting va donar lloc, no obstant, a que's renovés en el Congrés els atacs contra'ls catalanis-

1) D'El Nuevo Régimen, 24 de febrer de 1900.

tes i el govern que'ls tolera. Dèbil fou en la sessió del dimecres aquesta segona campanya, ont amb el fi de donar força a l'argumentació se va parlar de reals o suposats escàndols amb motiu de l'ús de la llengua catalana en la trona; mes no per això se la pot deixar passar en silenci, puix en ella, volent-ho o no, se va posar en tela de judici els drets individuals a tanta costa guanyats.

Ataca els catalanistes principalment en Romero Robledo, l'home més batallador del Congrés, que troba vigorosos accents sempre que's preocupa amb l'unitat de la patria. En les seves fogoses arengues no nega mai el dret de defensar àdhuc les idees més absurdes; però considera sempre possible i àdhuc necessari aturar i cohibir la propaganda de les qui arriben a constituir un perill per a la salut i el poder de l'Estat.

No s'adona que amb això obre la porta a l'arbitrarietat dels governs, i fa completament il·lusories les conquestes de la democràcia. Abans de 1868, per perillosa se cohibia la propaganda d'aqueixos mateixos drets individuals de què avui tant gelosos estem. Totes les idees tendeixen a realitzar-se i arriba un dia que són un perill per al règim vigent; si l'Estat pot aleshores impedir que se les propagui, se lilegitima la revolució.

Sota un règim democràtic les idees no són mai coercibles; no ho són sinó'ls delictes que en llur nom se comet. En el cas present, què han fet fins ara'ls catalanistes que mereixi la qualificació de delicte? S'han alçat en armes? Consta que conspirin per a alçar-s'hi? Recorren ni han recorregut mai a la força?

En la mateixa resolució de què abans hem parlat menacen; però precisament per al cas que contra d'ells se violi les lleis que'ls protegeixen, es a dir, per al cas que se'ls persegueixi més enllà d'allò que sigui raonable i just. El Govern, per boca d'en Silvela, desoïnt les excitacions d'en Romero Robledo, explícitament declarà legal en aquella sessió el programa de Manresa. ¿Podia, en realitat, fer altra cosa quan ningú, en més de vint anys, ha posat barrera ni límits a la propaganda oral i escrita dels principis federals?

Com altres vegades hem dit, són idèntics el catalanisme i el federalisme en allò que a la reorganització de l'Estat i l'autonomia de les regions se refereix. O són il·legals tots dos, o tots dos són legals. No per allò que'ls separa, sinó per allò que'ls uneix, se combat el catalanisme.

Més sobres el catalanisme ¹

El dijous en el Congrés tornà a ésser objecte de vius debats la qüestió catalanista. Llegí el senyor Poveda pàgines d'un catecisme que pocs coneixien ²; i el senyor Silvela, que'l dia anterior havia regonegut legal el programa de Manresa, condemnà el catecisme. S'alarmà amb justícia el senyor Abadal i feu molt assenyades observacions. El senyor Silvela aleshores sortí del pas dient que no condemnava sinó la primera part del catecisme, puix el programa de Manresa, per més que vorejava la llei per la qual últimament s'havia reformat el Codi penal, no hi havia caigut, ni per tant constituïa delictes.

En aquesta qüestió, com casi en totes, està vacil·lant el senyor Silvela. Tant aviat se mostra tebi com enèrgic, tant aviat perdona com menaça, sense que mai se sàpiga el criteri que'l guïa. En Cànovas, amb tot i ésser més conservador, tenia idees més amples, tant que en la qüestió de Cuba no's va

1) D'*El Nuevo Régimen*, 24 de febrer de 1900.

2) Aqueix catecisme era la *Doctrina catalanista*, d'en Prat de la Riba i Pere Montanyola. — (N. del T.)

abstindre de sostenir que era lícit advocar per l'independència de les colònies. Aquí, ni en el mateix catecisme que's va llegir, hi ha cap paraula que reveli desigs d'independència; puix no n'hi ha per que's digui que l'Estat és sols un conjunt d'agrupacions socials que tenen la condició de veres patries. Se regoneix aquí l'Estat, i ni directa ni indirectament se diu que's vulgui desfer-lo.

En aquesta qüestió el senyor Silvela dóna evident testimoni que s'espanta més de paraules que d'idees, i no té un concepte clar de ço que és la patria i de ço que verament constitueix l'unitat de les nacions. Presentar-les compostes d'agrupaments que tingueren vida independent i es resisteixen a perdre llur personalitat, no és més que una manera d'apreciar la formació de les nacionalitats, per cert molt ajustada a les lliçons de l'història. És errònia aqueixa apreciació a judici del senyor Silvela? Ni encara que ho fós, seria lícit considerar-ho com delictes? Crèiem més avançat al nostre president del Consell de ministres.

Nosaltres els federals hem defensat el nostre sistema, no sols apoiant-nos en la raó, sinó també en la manera com se formà la nació espanyola, resultat d'haver-se anat adherint les unes a les altres les regions que foren reialmes i encara avui conserven la llengua que parlaren, les lleis per les quals se regiren i els costums que servaren. Hi ha aquí diversitat de races, i àdhuc en aqueixa diversitat hem cercat bases per al nostre federalisme.

El nostre federalisme és un sistema ampli i expansiu, que abraça totes les regions i a totes con-

cedeix igual poder e igual autonomia; no'l localitzem mai en cap regió determinada. Perquè'l localitza el catalanisme, malgrat voler autònomes les demás regions de la Península, alarma a quants se senten influïts pel règim unitari. En homes que baixen al fons de les coses i no's deturen en les aparences, això no pot mai ésser motiu, emperò, per a que se'l condemni ni se'l consideri tocant al delicte.

No hi ha per què témer exageracions en els sistemes polítics; els debats, i sobre tot la realitat, els van moderant. Són, d'altra banda, fàcils de propagar els nous sistemes? Triguen a guanyar l'enteniment i el cor dels pobles, temibles per la resistència que oposen a tot lo desconegut. No està en aqueixa qüestió el senyor Silvela a l'alçada del seu talent.

Als federals de Catalunya ¹

Amb joia he sabut que aneu a reunir-vos per a dir al poble ço que penseu sobre la situació d'Espanya. Digueu-ho, que falta fa que ho diguin varons esforçats.

Inútilment demana la nació reformes. Les neguen ensems el Govern i les Corts. Ni un cèntim de més hi ha en el pressupost de despeses per a la difusió de l'ensenyament; ni un cèntim de més per a aqueixes obres públiques que amb tanta raó reclamen l'agricultura i l'indústria. S'agrava, no obstant, tots els tributs. En liquidar l'Hisenda se posà el coll, i no se l'ha liquidada. Continuarà el dèficit, malgrat els sacrificis que del país s'exigeix.

Se va parlar molt de descentralització, i se l'ha reduïda a un malaventurat projecte que no ha aconseguit tant sols l'atenció de les Corts. Era un simple abreviament de tràmits per a crear establiments d'ensenyança i construir obres públiques. Ni així hauria prevalgut. És unitari l'actual Parlament: més unitaris encara els lliberals que'ls conservadors.

1) *D'El Nuevo Régimen*, 30 de març de 1900.

Mentrestant el país, i sobre tot Catalunya, ha posat en la descentralització tot el seu esforç i tota la seva esperança. Regionalistes i catalanistes volen avui com els federals reconstruir la Nació prenent per base l'autonomia de les regions. Les volen autònomes en la vida interior i subjectes en lo exterior a poders a càrrec dels quals corrin exclusivament els interessos nacionals e internacionals.

Gran satisfacció ens ha causat aqueix generós moviment d'idees envers un fi que'ls federals perseguim fa més de trenta anys. Seràn poderoses e invencibles el dia de la crisi les forces autonomistes. Ho seràn no sols a Catalunya, sinó també en les demás regions, convençudes com estaràn que lluny de voler minvar ni disminuir la patria, anhelen fortificar-la i fer-la pròspera, donant-li més racional i segura base; que fugim de provocar antagonismes de raça, de llengua i d'història; que la nostra religió és d'amor i no d'odi ni d'exclusivisme.

Ens uneixen a tots els espanyols quatre segles de comunes glories i comuns desventures; junts hem de reconstituir la nació i aixecar-la de l'abisme en què la feren caure comuns errors. Com? Treient a nova vida, per la llibertat de les regions, energies dormides o mortes i obrint noves fonts de riquesa, abandonant les glories de les armes per les del treball, difonent l'instrucció i elevant cada vegada més la cultura dels pobles. I els recursos?, se preguntarà.

Nosaltres, ja ho sabeu, no pertanyem a aqueixa classe d'homes que demanen incessantment reformes sense que mai indiquin els medis de realitzar-les;

nosaltres proposem alhora les reformes i els medis. Proposem una ampla emissió de valors sobre capítols que estàn de més en el pressupost; a una completa transformació de l'Hisenda venim aspirant.

Expliqueu-ho vosaltres, els qui ajunteu a un clar talent la fàcil locució i la vigor de l'eloqüència. Expliqueu també perquè, además de federals, som republicans i demòcrates. Nosaltres no volem fiar als atzars de la naixença la sort de la Nació, ni perdre cap dels drets inherents a la personalitat de l'home.

La tornada d'en Dato ¹

Ja tenim de tornada al senyor Dato. Diuen que va anar a Barcelona amb objecte de sondejar el catalanisme. Si l'haurà sondejat? Pot molt ben ésser que'l conegui menys que abans. No li'l haurán deixat sondejar ni les demostracions hostils de què ha estat objecte, ni la visita d'algunes fàbriques, ont no haurà vist més que munions d'obrers silenciosos i muts que amb-prou-feines gosen a aixecar de la feina llurs atents ulls.

Per a conèixer el catalanisme no li calfa anar a Barcelona al senyor Dato. Li bastava saber que allí es publiquen dos diaris catalanistes que viuen amplemment — *La Renaixença*, *La Veu de Catalunya* — i bon nombre de setmanaris i revistes — *La Veu del Segre*, *La Veu de l'Ampurdà*, *Lo Giro-nès*, *Lo Jovent Català*, *Catalonia*, *Catalunya Nova*, *La Nació Catalana*, *Joventut*, *L'Atlàntida* — algunes molt ben escrites i de bellíssimes formes.

Li bastava saber que'l catalanisme té'l seu prin-

1) D'*El Nuevo Régimen*, 12 de maig de 1900.

cial fogar a l'Universitat, d'ont surten sovint caloroses manifestacions; que predomina a l'Ateneu, ordinàriament presidit per catalanistes; que compta entre'ls seus adeptes homes preclars en ciències, literatura i arts; que's mou i s'agita, i ara en Assamblees, ara en mítings, exposa amb ardor les seves doctrines, donant-les per base la raó i l'història.

Li bastava saber que'l catalanisme tingué per breçol la poesia i en la poesia troba avui, com abans, cantors que l'exalcin i el fomentin. Catalanistes són en Guimerà i en Verdaguer, allí els primers poetes.

Pels llurs senyals de vida s'ha d'apreciar les idees i els partits que les sostenen; i senyals de vida té donades i està donant el catalanisme. És separatista com alguns asseguren? Odia realment a Castella? Fa molt aprop de quaranta anys exclamava un poeta català: *Ai! Castella castellana — si la terra catalana — no l'hagués conegut mai!* Avui, els catalanistes fan per tot arreu protestes d'amor a Espanya, volen l'autonomia de totes les regions, i quan parlen contra Castella, contra Madrid parlen, és a dir, contra l'omnipotència i l'omni-ingerència de l'Estat.

Aquests dies, a Manresa, un diputat ministerial va dir en un banquet al mateix Dato: «El programa que aquí s'aprovà tendeix a estrènyer els llaços entre totes les províncies; en res atenta contra l'unitat espanyola; per Espanya i per a Espanya vol recobrar Catalunya la seva personalitat, i viure honrada i lliure.»

El catalanisme determina avui, com nosaltres els federals les determinem, les funcions de l'Estat

i l'autonomia de les regions; i nosaltres, els federals, lluny de voler disminuir la nació, aspirem a establir-la sobre fermes i segures bases.

Que fàcil li hauria estat al senyor Dato conèixer des d'aquí el catalanisme! Estudiant-lo des de Madrid s'hauria estalviat xiulades i ultratges, un descrèdit del qual no podrà en molt de temps refer-se, potser la perda de la seva cartera. Pot ja decorosament seguir governant el regne? Poden continuar tampoc governant-lo els qui li consentiren, si no li aconsellaren, tant inoportú i perillós viatge?

Cap ignorava l'estat de Catalunya ni el de les demés regions d'Espanya; insensatesa era exposar-se a provocar nous conflictes. Resistiràn encara? L'ona puja, i és fàcil que'ls ofegui. Com a vençuts sense gloria apareixeràn als ulls del món.

Les targetes postals dels catalanistes ¹

El catalanisme, que morí a mans del senyor Silvela, resucita. Per a felicitació de les presents festes ha ideat unes targetes postals que porten enarborada, en un dels cims de Montserrat, la bandera de les quatre barres, i diuen: *Vos desitja a vos bones festes i a Catalunya vida nova*, el remitent. A l'ésser rebudes aquí, el nostre espantaditx Govern ha prohibit a les Administracions de correus que les circulin. Perquè? Van totes amb el corresponent segell oficial i no defrauden els drets de l'Hisenda.

Targetes postals, amb hermosos dibuixos en el revers, publiquen ara empreses de caràcter privat, sense que ningú els ho impedeixi, i no's comprèn que's prohibeixi les de l'Unió Catalanista. Desitjar vida nova a Catalunya, és potser un crim? Conté alguna idea de separatisme? *Any nou, vida nova*, repeteixen a cada pas els catalans a l'acostar-se 'l janer.

1) D'*El Nuevo Régimen*, 29 de desembre de 1900.

La bandera de les quatre barres, quan se l'ha deixada d'usar a Catalunya? Té cada província el seu escut d'armes, i estan pintats els de totes en la sala de sessions del Congrés. Aquells escuts són les banderes de les províncies. Àdhuc els municipis les ostenten en determinats dies.

A Catalunya, sobre tot, és general l'ús de les ensenyes. Ni s'apleguen en públic els chors de Clavé sinó sota rics estandarts brodats en plata i or, ni hi queden ja gaires societats sense bandera.

De què s'espanta el Govern? De què'ls periòdics? És que potser van creure sobre la paraula d'en Silvela que'l catalanisme i el regionalisme havien mort? Els espanta que donin nous senyals de vida, encara que no sigui més que enviant unes targetes postals?

Ah, impenitents unitaris! Recordeu els errors pels quals anàrem a la perduda de Cuba? Pels mateixos errors esteu posant en perill l'integritat de la patria. Amb el nostre sistema federal l'asseguràriem; vosaltres l'esteu afeblint sense parar. Cada immotivat atac és un cop de picot en el ja esportellat mur. Si un dia Catalunya arribés a alçar-se contra Espanya, vostra, no ho dubteu, fóra la culpa.

La vostra centralització és ja anacrònica, absurda, intolerable, contraria a tot principi racional i a tota bona política. Ja ha passat el temps d'aquell Cormenin que us la va dur. L'aplicàreu inconsideradament i ja'n toqueu les conseqüències. Pobles virils han caigut en l'atonía i ho esperen tot de la generositat de l'Estat, cada dia més impotent per a la satisfacció de les necessitats públiques. S'han

empobrit intel·lectual i moralment les províncies i no s'ha enfortit ni l'enteniment ni el cor de l'Estat. L'Estat no encerta a sortir de la rutina ni a cenyir a la moral els seus actes. No viu com la gent honrada, amidant les despeses amb els ingressos. Per les seves boges malversacions ha d'augmentar cada any els tributs i viure en constant dèficit.

Les províncies, seguint el seu exemple, fan la mateixa cosa, i casi totes viuen en la major escassetat.

La llengua catalana ¹

Ha vist vostè una bogeria semblant?, diuen els unitaris: no pretenen els catalanistes que sigui oficial llur llengua? Un mal dialecte, no un idioma com el de Castella.

En primer lloc, senyors unitaris, convé que sapigueu que tant dialecte és la parla de Castella com la de Catalunya, ja que aquestes dugues, i la portuguesa, i l'italiana, i la francesa, i la rumana, tenen totes per mare la llengua de Laci, la llengua en què parlaren Ciceró, Tàcit, Salusti, Virgili i el mai vell Horaci.

De que'l català sigui un mal dialecte, no sou vosaltres els qui podeu jutjar-ho. El català, que té fonètica i gramaticalment més punts de contacte amb el francès que amb el castellà, és enèrgic, abundant en veus, apte per a la poesia, flexible, de fàcil expressió per als més difícils conceptes.

Heu de saber que en l'història de la literatura de Castella té Catalunya poques i poc brillants pàgines, i avui que escriu en la seva parla compta, no

1) *D'El Nuevo Régimen.*

sols bons prosistes, sinó també esclarits poetes. N'hi ha un que escriu en català i en castellà; les seves *Tragedies* i els seus *Pirineus*, compostos en català, valen infinitament més que les seves poesies castellanès. En cap llengua s'escriu millor que en la materna, si de molt jove no s'ha abandonat la terra en què s'ha nascut.

Ni, qui no estima la llengua que aprengué dels llavis de la seva mare? Quan Europa descobrí i ocupà la terra d'Amèrica, hi havia allí llengües mares i llengües derivades, algunes ja molt perfectes. Els portàrem objectes e idees que no coneixien; i en lloc d'adoptar les veus amb que nosaltres les expressàvem, cercaven en llurs llengües mots o frases amb els quals traduir-les. En les nostres mateixes nacions ben clarament revela aqueix amor a la parla dels nostres progenitors la resistència que oposen a l'adopció d'estranyes veus.

Volem, no obstant, prescindir d'aqueixes consideracions. Aconsella el bon govern l'ús oficial de les llengües regionals. Pot donar-se res més il·lògic que confiar l'administració ni la justícia a homes que no coneguin la llengua del país ont hagin d'exercir-les? A Catalunya, a les illes Balears, a València, a Galícia, a Astúries, a Nabarra, a les províncies basques, són més els qui ignoren la llengua de Castella que'ls qui la coneixen. Crideu els qui l'ignoren e que, per exemple, declarin com a testimonis davant jutges o magistrats... A quants d'errors no estaràn exposats, no entenent bé les preguntes i no essent millor enteses les llurs respostes pels qui els interroguen!

Voldríem nosaltres parlar en una llengua que tota l'humanitat entengués; però no existeix, i cal atemperar-se a la realitat de les coses: en lo oficial com en lo privat, s'ha d'emplear la llengua que s'usi en la regió ont visquem.

Els catalanistes ¹

Se diu que en el missatge de la Corona se parlarà contra 'l regionalisme. Fóra de doldre! El regionalisme no és sinó'l federalisme que nosaltres venim defensant públicament fa més de trenta anys en llibres, en fascicles, en periòdics, en fulles, en reunions públiques i en el Parlament. En quant a la reconstitució de l'Estat no difereixen poc ni molt el federalisme i el regionalisme.

Respecte la reconstitució de l'Estat tampoc difereixen en res els regionalistes i els catalanistes. Els catalanistes no fan més que localitzar el regionalisme: el concentren a Catalunya, sense que per això el neguin a les demés regions de la Península, a les quals també l'estenen. Parlar de mesures contra 'l regionalisme equivaldria a considerar fóra de la llei el federalisme.

Els catalanistes són avui poderosos. Ben clarament ho han demostrat en les darreres eleccions. Han obtingut més vots que'ls republicans i els lliberals. Ha estat això una sorpresa per al Govern,

1) D'*El Nuevo Régimen*, 8 de juny de 1901.

tant, que de cop se proposà vencê'ls en l'escrutini general recorrent a les males arts. No ho hauria estat si hagués el Govern estudiat ço que han sigut i són a Catalunya.

Compten amb persones de saber i prestigi. Tennen a llur costat una joventut intel·ligent i entusiasta. Publiquen 42 periòdics setmanals i quatre diaris. Han establert cercles àdhuc en pobles de segón i tercer ordre. Estàn organitzats i despleguen gran activitat i energía.

Han sabut procurar-se ingressos. Idearen segells postals per al llur especial ús; i havent-los prohibit el Govern que'ls possessin en els sobrescrits de les cartes, els posen avui dins, al peu de llurs firmes. Han encunyat també moneda; monedes d'or de 100 pessetes; monedes de plata de 5 pessetes i 1 peseta, i monedes de coure de 10 cèntims. Com medalles se les reb i sol·licita.

Les assemblees dels catalanistes són nombroses i breus en llurs deliberacions i acords. Prop de 300 delegats hi va haver en la de Terrassa, i sols en dugues sessions se va resoldre la qüestió electoral i la dels concerts econòmics. No estàn pel retraïment: on no's presenta un candidat catalanista, no vacil·len en oferir la llur ajuda als d'altres partits, amb tal que siguin catalans o tinguin interessos en la comarca, gaudeixin de bona reputació i professin idees autonomistes. La cosa que no volen, la que de cap manera consenten, són els maneigs electorals en ús: aspiren a restablir la puresa del sufragi i veden als llurs candidats l'empleu de tota mesura reprovada per la moral i les lleis.

Volen els catalanistes que'ls concerts econòmics siguin per a tota Catalunya, i a l'efecte se federin les quatre províncies en què arbitràriament la va dividir l'Estat. Volen que en aqueixos tractes se parteixi sempre d'una base contributiva acomodada a la població i l'extensió del territori, i de la quantitat que s'estableixi dedueixi la regió tot allò que necessiti per a cobrir els serveis posats al seu càrrec.

Aqueixes ràpides Assamblees, aqueixos 46 periòdics, aqueixos il·lustrats centres, aqueixa joventut entusiasta, aqueixa encunyació de segells i de monedes, aqueix triomf de Barcelona, aqueixa activitat creixent, revelen l'existència d'un partit que s'ha de respectar i no combatre il·legalment. Convé que sapiguen, senyors ministres, que ço que acreix aqueix partit és la vostra desafortunada i corrompuda administració, els desafurs que allí cometeu sense esperança de remei i l'indiferència amb que heu mirat i mireu els desastres del reialme, contra 'ls quals avui, després de tres anys, no heu fet res per a reparar-los ni per a que la nació els obli. Àdhuc a l'independència podríeu portar-lo si no canviéssiu de camí i contra ell us atrevíssiu a dictar lleis excepcionals.

Respecteu-lo ensems que als demés partits. No us fixeu en les seves resolucions d'avui, més de procediments que de principis; fixeu-vos en son fi principal, que és l'autonomia de Catalunya i les demés regions d'Espanya. No oblideu que té avui en favor seu l'oratoria, la ciencia i la poesia.

El regionalisme ¹

La vigília d'obrir-se les Corts parlà el senyor Sagasta als diputats i senadors de la majoria. No volem en aquest article ocupar-nos sinó del que digué contra 'l regionalisme.

« Aquesta paraula, digué, ja no és més que l'esgraó, l'escambell, per a destruir la patria. Contra ells oposarà el govern tots els medis que siguin necessaris. (*Grans aplaudiments.*)

» A Espanya no hi ha regions; no hi ha més que províncies. (*Molt bé, molt bé. Aplaudiments.*) A les províncies el govern les concedirà tota la descentralització i autonomia que puguin necessitar per a atendre 'ls serveis que'ls són peculiars; però mai res de regionalisme. (*Molt bé.*)

» Si les nostres lleis no castiguen com deurien aquesta classe de regionalisme, és perquè'ls legisladors, en l'època en què's feu el Còdic, no podien sospitar que hi hagués traidors dins la patria. El govern se proposa demanar a les Corts que votin noves lleis que castiguin com és degut aqueix delictes. (*Molt bé. Aplaudiments.*) »

Dubtem que hagin sortit mai de boca d'un president de Consell de ministres mots més imprudents

1) D'*El Nuevo Régimen*, 15 de juny de 1901.

ni més reveladors d'una supina ignorancia. El regionalisme, com tantes vegades hem explicat, no és sinó el federalisme amb un altre nom, i el federalisme viu fa trenta anys entre nosaltres a l'empara de les lleis i amb el respecte a què'l fan mereixedor les seves idees i els seus homes.

L'any 1869 comptava 70 diputats en les Corts Constituents, i l'any 1873 recollia de mans d'una revolució moribunda un poder que en altre temps hauria pogut consolidar-la i conduir-la a bon port. Se reorganitzà després de vençut, i avui aixeca molt alt els seus estandarts, com acaba de revelar la nostra excursió a Catalunya.

Federals i regionalistes o catalanistes ens reberen a tot arreu amb el mateix amor i entusiasme, mostrant-se tots convençuts que respecte a la constitució de l'Estat i a l'autonomia de les regions perseguim els mateixos fins.

Traïdors dins la patria ha tingut el senyor Sagasta l'imperdonable atreviment d'anomenar-nos, afegint que demanarà a les Corts lleis que castiguin el nostre delicte. Quan, ni els catalanistes ni nosaltres, ens hem proposat destruir la nació espanyola? Qui sinó els federals s'oposaren a l'infausta política per la qual conservadors i lliberals ens conduïren a la perduda de les colònies i a la desfeta de les nostres esquadres?

Són ells els culpables de la desmembració de la patria, i encara gosen a insultar els bons patriotes? Què voleu, que us acusem? Tingueu en compte que no ha prescrit encara l'acció criminal contra vosaltres. Per a acusar-vos ens basten les instructives

cartes autògrafes de l'almirall que sucumbí a Santiago de Cuba.

És galdós l'acudit del senyor Sagasta. Aquí no hi ha regions, exclamà, no hi ha més que provincies. ¿No existeixen segons això ni Catalunya, ni Aragó, ni Valencia, ni les dugues Castelles, ni Extremadura, ni Andalusía, ni Galícia, ni les illes Balears, ni les Canaries?

Les regions d'avui són les provincies d'ahir, les que durant segles existiren. Per un simple decret, per un decret del 30 de novembre de 1833, se les esquarterà amb fins merament administratius. Viuen, emperò: viuen en la nostra geografia, en els nostres districtes universitaris, en les nostres Audiències territorials, en el cor i en la memoria de tots els nostres conciudadans. No fa gaire que teníem encara tantes capitaníes generals com regions. Regions com Catalunya, com les illes Balears, com Aragó, com Nabarra, subsisteixen ademés perquè en llurs respectives provincies se parla una mateixa llengua i regeixen unes mateixes lleis.

Desconeix el senyor Sagasta àdhuc l'història i les condicions de la nació que regeix. Les desconeixen encara més els seus correligionaris, que l'aplaudiren rabiosament quan proferí tant desgavellats conceptes. Sols la seva premsa s'averگویí d'haver-los escoltat i s'esforçà en atenuar-los. S'haurà averگویit ell de si mateix? En el discurs de la Corona, ont s'anuncièn multitud de lleis, no's parla de cap contra el regionalisme. Morèt, segons se veu, es més jove i més discret.

Els diputats catalanistes ¹

En altre lloc d'aquest número transcrivim una protesta dels diputats catalanistes.

De què's queixen? De què s'han declarat greus llurs actes, malgrat haver-se regonegut com veritables els vots que se'ls hi atribueix. Si en les nostres actes, diuen, hi ha deficiències i falsetats, degudes són, no al còs electoral ni als candidats, sinó a les prevaricacions i a les trampes del Govern. ²

Prenent en compte la Comissió d'actes una i altra consideracions, va proposar que's declarés greus les de Barcelona, amb la condició que fossin discutides l'endemà de la constitució del Congrés. No ho acceptaren els catalanistes fundant-se en què, consentint-ho, regoneixerien la gravetat de les actes i s'aventurarien a què per raons més o menys lligítimes s'ajornés la discussió, i se'ls tingués dies i dies a les portes del Congrés, amb perjudici de llur decòrum personal i el de llurs electors. Desgra-

1) D'*El Nuevo Régimen*, 29 de juny de 1901.

2) Les actes a què's fa aquí referència són les dels quatre diputats regionalistes elegits a Barcelona l'any 1901, o sigui els senyors Robert, Domènech, Rusiñol i Torras. — (N. del T.)

ciadament, en casos anàlegs, no dies, sinó mesos i àdhuc legislatures enteres s'ha tingut a les portes del Congrés diputats llegalment elegits.

Amb raó o sense raó sortiren de Madrid els catalanistes sense que en llur protesta deixessin esperances de tornada; però tant bon punt hagueren arribat a Barcelona van dir que estaven decidits a tornar si se'ls aprovava les actes. Decidits se manifestaren, no sols a tornar, sinó també a fer-se escoltar de grat o per força.

Ansiosos estem de sentir-los, sabent quant hostils els han d'ésser en les Corts tots els partits, amb l'excepció del nostre. Molta energia i gran vigor necessiten si, com creiem, se proposen mantenir íntegre llur programa. Se diu que, avui per avui, se limitaran a demanar un concert econòmic, per al qual han fet ja gestions en el ministeri d'Hisenda; mes nosaltres no ho creiem. No s'empetitirien poc si fessin tal cosa! Aqueixos, se preguntaria, són aquells homes de qui es deia que aspiraven a posar la regió catalana en les llindes de l'independencia?

L'idea de confiar a les regions el cobrament dels tributs és antiga a Espanya. Abans de l'any 1845 Catalunya contribuía amb una quantitat fixa a les despeses nacionals. La recaudava, no pel sistema tributari de Castella, sinó pel séu: per una contribució que duia el nom de *catastre* i requeia en la propietat, l'industria i el comerç. Esmerçava molt poc en la recaudació: ni tant sols el mig per cent de la quantitat que recollía. L'any 1833 no esmerçà en el cobrament més de 59,634 rals, quan la cuota fixa era de 16.696,121.

A les Corts de Càdiz se va proposar que fós encarregada a totes les províncies, no sols el cobrament, sinó també l'inversió dels tributs. Després de vius i amples debats no se les concedí més que una intervenció en els cobraments i els pagaments.

Avui són més amples els concerts econòmics que's proposa. Segons les resolucions de la darrera Assambla de Terrassa, han d'ésser per a tota Catalunya, no han de diferir dels principis generals ni de les bases especials establertes a Balaguer, han de confiar a la regió el major nombre de serveis públics, han d'establir una quota fixa, i d'aqueixa quota han de permetre que's dedueixi el cost dels serveis que a la regió s'encarregui.

Un concert econòmic d'aquesta mena és, avui per avui, impossible. Catalunya no és ara una personalitat jurídica. No ho sería encara que provisionalment se confederessin amb aquest objecte les seves quatre províncies. Concedir personalitat a aqueixa federació, fóra per a l'Estat encara més difícil que otorgar a la regió personalitat jurídica durant segles.

Tampoc és admissible avui la quota fixa. Les despeses generals d'una nació oscil·len perpetuament, i perpetuament ha d'oscil·lar la quota de les regions. Suposem que per a totes hi hagués quota fixa: la nació estaria condemnada al *statu quo*: no podria desenrotllar-se ni sortir dels conflictes que esdevinguessin.

Se dirà que, segons portem dit, Catalunya gaudia abans de l'any 1845 d'un règim de quota fixa. No el gaudia sols Catalunya, sinó també Aragó

i València; però, remarqui's bé, solament per via de privilegi i amb manifest perjudici de les altres regions. Pagaven aquestes de més allò que aquelles pagaven de menys.

Aqueixa quota fixa nosaltres els federals no la consentiríem. Pel nostre sistema, l'Estat formularia com avui anualment el seu pressupost de despeses. Per a cobrir-les tindria: les seves propietats i drets, la renda de duanes, la dels correus i els telègrafs, el descompte dels valors i pagaments, el dels sòus de totes les gents posades al seu servei i les obvençons dels consolats. Allò que amb tals ingressos no's podés cobrir, ho repartiria entre les regions, segons el nombre d'habitants i la riquesa que cada una tingués, i les deixaria lliures per a que recauressin pel sistema tributari que millor els semblés allò que necessitessin per a atendre les seves despeses propies i les de l'Estat.

A la regió correspondria, no tals o quals serveis, sinó tots: la policia, l'ordre i l'administració, l'hisenda, la milicia, les obres regionals, l'instrucció pública, la beneficencia, la justicia. Ella fóra la que nomenaria i retribuiria els seus empleats; ella la que nomenaria en l'ordre judicial des del darrer agutzil fins al president del seu Tribunal Suprem.

Sentiríem de debó que'ls catalanistes se limitessin a lograr concerts econòmics sobre més o menys ampla base. Això és obra que correspòn a altres homes i altres idees. Si no ho recordem malament, en temps dels conservadors s'atribuía l'afany de concerts d'aquesta mena a càbales mercantils i esperit d'empresa.

Els catalanistes i els federals ¹

Vingueren els catalanistes a les Corts, i parlaren clara i explícitament. Heus-aquí ço que digueren:

Digueren que no són ni han estat mai separatistes; que regoneixen, no sols l'unitat de la patria, sinó també la de l'Estat; que volen, amb tot, l'autonomia de Catalunya i les demás regions de la Península, tant en l'ordre administratiu com en el polític; que admeten tots els drets de l'home proclamats per la revolució francesa, i no troben cosa millor que la llibertat humana en tots els ordres de la vida. No's declararen republicans, però no rebutjaren la República.

Vegeu ara el programa de llurs periòdics i de llurs assemblees. Determinen les funcions de l'Estat igual que nosaltres, les redueixen al regiment dels afers nacionals i dels internacionals. Li veden toda ingerencia en la vida interior de les regions. En què difereixen de nosaltres? En res respecte a la reorganització de l'Estat.

1) D'*El Nuevo Régimen*, 15 de juny de 1901.

Devem ni podem mirar-los com enemics? No aconsellen, pel contrari, la raó, la moral i la política, que vivim amb ells en bones relacions i junts anem a la destrucció de l'unitarisme que tots avorrim? Volent o sense voler, haurem d'anar junts, ja que perseguim fins idèntics.

Quí són els que miren amb mals ulls que'ns acostem? Principalment els iracundes unitaris, que, no podent dissimular llur enuig al veure'ns en el mes de maig cordialment rebuts pels catalanistes, ens calificaren poc menys que de traidors a la patria. No han pogut soportar amb paciència que nous homes i nous partits hagin donat a l'esperit federal de Catalunya halè i coratge, i contra ells i contra nosaltres han extremat llurs atacs.

Junts anirem sense pactes a la dissolució d'un règim que'ns envileix, sense que per això perdem ni un borrall de la nostra llibertat en defensa del nostre programa. Seguirem combatent les comunitats religioses, proposant que's faci de les obligacions eclesiàstiques la base d'un o més emprèstits per a elevar la cultura del poble, facilitar el conreu dels camps i abaratir els transports; declarant que la terra és patrimoni de l'humanitat i pot l'Estat limitar-la i transformar-la, segons ho exigeixin els interessos generals, en ús d'aquell domini eminent que li han regonegut els jurisconsults de tots els pobles i de tots els segles; prenent que's millori la condició de les classes jornaleres; atribuint, per fi, els mals que a la societat afligeixen principalment a que no circula la riquesa pel còs de la Nació, com circula la sang pel còs dels homes sans.

Ho accepten els catalanistes? Ho celebrarem. Ho rebutgen? Lliures són de combatre-ho. Allà en llurs Corts catalanes podran un dia decidir-ho.

No volem disminuir nosaltres la llibertat dels ciutadans ni la dels partits. Unió en lo comú; llibertat en lo divers: tal és nostra política. No admetem nosaltres ni volem unions sinó en allò que les permeti l'identitat de fins i de principis.

Els federals i els catalanistes ¹

Hi ha a Catalunya dos partits afins: un que s'anomena federal, un altre que s'anomena catalanista o regionalista. Tots dos persegueixen el mateix fi: l'autonomia de les regions i l'unió de les regions per un poder central. Tots dos volen destruir aqueix absurde règim centralista que, com dèiem fa poc, s'entocudeix en dur al mateix pas pobles de distint grau de cultura, de distinta aptitud, de distintes aspiracions i àdhuc pobles de distinta llengua i de distintes lleis. Tots dos odien aqueix centralisme, que no és més que un carro de desiguals rodes que camina sempre encepant, i avui sofreix violentes batzegades i demà perillous volcs. Tots dos defineixen d'igual mode els atributs de l'Estat i els de les regions.

Tant si volen com si no, els dos partits han d'anar junts, ja que porten fins idèntics. No necessiten, no, per a anar junts, ni aliances públiques ni secretes, ni coalicions, ni pactes de cap mena. No necessiten tampoc fer programes comuns,

1) D'*El Nuevo Régimen*, 24 d'agost de 1901.

ni constituir comitès mixtes, ni comprometre's a callar fins que la federació triomfi. Això se deixa per a aqueixes bastardes unions de col·lectivitats heterogenies que no poden viure sense'l mutual sacrifici ni el mutual engany.

No és exacte que'ls catalanistes vulguin l'autonomia no més per Catalunya; no ho és tampoc que no siguin demòcrates. En les Corts, davant de la nació, han declarat que volen autònomes totes les regions de la Península, i consideren com el més preciós dels dons la llibertat en tots els ordres de la vida. Volen, igual que nosaltres, la llibertat del pensament i de la consciència.

No són republicans; però no rebutgen la República. Sobres les nostres reformes socials han guardat fins aquí silenci. Van amb els federals en tot allò que constitueix l'essència del nostre partit: la federació de les regions.

Estarà lluny el dia en què amb nosaltres se confonguin? En el mes de juliol la fracció catalanista *Lo Sometent* se declarà públicament partidaria de la República i el federalisme. La felicità amb aquest motiu a Terrassa el Consell federal de Catalunya, i hi hagué entre 'ls dos partits frases d'unitat i de concordia, no aliances. Per *vies confluents* se digué que anaven a un mateix fi els dos partits.

No compremem així l'alarma de certs federals. Sols els unitaris podran veure amb mals ulls que catalanistes i federals ens acostem; sols ells s'interessin per portar-nos a la discòrdia.

Les eleccions municipals de Barcelona ¹

A conseqüència d'estar malalt el nostre principal col·laborador no hem intervingut en els debats sobre les eleccions municipals de Barcelona. Qüestió greu és aquesta, que no ho seria si no entranyés la del regionalisme i la de l'unitarisme, que tots els dies s'agreuja i enardeix més i més els esperits. Se parla contra'l catalanisme amb passió, amb ira, i les veus que aquí's pronuncien arriben allí més o menys exagerades i provoquen àdhuc desordres i tumults.

Aquest estat de coses és lamentabilíssim, perquè'ns recorda el que teníen fa pocs anys les qüestions de Cuba i Filipines, acalorades i enceses pels que aquí, tancant els ulls als fets i la raó a ço que les circumstancies exigíen, no's cansaven d'ennegrir la conducta dels que no intentaven recabar de l'Estat més que l'autonomia d'aquelles infortunades

1) D'*El Nuevo Régimen*, 23 de novembre de 1901. Aquest fou el darrer article d'en Pi i Margall. El va dictar del llit estant vuit dies abans de morir. És interessant remarcar que ve a ésser com un resum de les opinions del gran home sobre la qüestió de Catalunya. Pot ésser considerat com el testament d'en Pi en allò que's refereix a la nostra terra. — (N. del T.)

illes. No hi havia allí autonomistes, sinó separatistes, a judici dels nostres ferotges unitaris, i retardaven e impossibilitaven quantes reformes tendien a declarar-les autònomes.

Avui seguim amb Catalunya la mateixa conducta que amb Filipines i Cuba, cosa que significa d'evident manera que no som capaços d'escarmentar-nos ni en el cap propi. No direm que no hi hagi, sobre tot en la joventut culta, certes aspiracions a constituir una nació que figuri lliure i sola entre les demés nacions d'Europa. N'hi ha que fins somnién amb organitzar un reialme en què entrin Catalunya, València, les illes Balears i les terres que un dia vam posseir a l'altra banda dels Pirineus d'Orient; mes aquestes són lucubracions vagues i sense cap realitat, lucubracions propies d'homes que no veuen quant alteren i destrueixen les velles institucions la guerra, els esquarteraments de les antigues monarquies i sobre tot les evolucions polítiques per què van passant els pobles. Ni en el partit regionalista, ni en el catalanista, ni en el federal, que per a la reorganització de l'Estat tenen un mateix programa, hi ha cap pensament d'independència. Si els governs fossin previsors, lluny de combatre aqueixos partits, els afavoririen, prenent-los per barrera contra tota aspiració a l'independència.

No podem avui assegurar que aqueixes aspiracions un dia no prevalguin. La perduda de les nostres darreres colonies ens ha fet veure com passen a ésser avui possibles coses que ahir no ho eren. La creixent agitació de les idees, l'entusiasme que desperten els homes que s'alcen i batallen per llur inde-

pendencia, circumstancies exteriors imprevistes, fan possible, àdhuc fàcil, allò que abans semblava inassequible. Aquí a la Península, ¿no hem tingut dugues vegades Portugal separant-se de la corona de Castella, no'l veiem encara avui lliure e independent, sense que en tres segles hagem pogut recobrar-lo?

Si els governs i els partits unitaris tinguessin més previsió de la que tenen i rectificuessin els absurdes principis que professen sobre l'unitat de les nacions, lluny d'escoltar els que presenten els catalanistes com a separatistes, haurien d'ésser els primers en defensar-los contra tant injustes acusacions i manifestar amb ells esperit d'amistat i concordia. Aplacaríen així les passions i no trobaríem a Barcelona un motí al tombant de cada cantonada.

Pensi-ho el govern, i canví de conducta.

Els successos de l'Havana ¹

S'ha repetit a l'Havana l'escandalosa escena que presenciarem l'any 1895 en aquesta vila i cort. Uns quants oficials subalterns s'han permès invadir les redaccions de dos periòdics, trencant mobles i destruint tot el material d'impremta. Prengueren com aquí per motiu la publicació de solts injuriosos, no per a l'exèrcit, sinó per a alguns dels séus individus. De cop van ésser agafats alguns dels agressors; segons les darreres noves, estàn ja lliures, i com és de suposar, vanagloriosos de les llurs fetes.

Van quedar aquí impunits els amotinats, i àdhuc produïren la caiguda del senyor Sagasta; ja veurem si també ho quedaràn els de l'Havana. L'impunitat dels de l'any 1895, qui pot dubtar que hagi esti-

1) D'*El Nuevo Régimen*, 15 de janer de 1898. Aquest article i el següent, *El motí de Cuba*, recorden tant vivament fets anàlegs succeïts més tard a Catalunya i els comentaris d'en Pi s'hi poden aplicar amb tanta exactitut, que hem cregut interessant i pertinent incloure'ls en aquest volum. Hi ha tal concordança entre les circumstancies dels fets de l'Havana i les dels fets del 25 de novembre a Barcelona, que no més caldria canviar algunes paraules del text per a aplicar-lo als darrers.—(N. del T.)

mulat els d'ara a repetir els atropells? Nosaltres, han pogut aquests dir-se, som inviolables; contra'ls qui ens ofenguin, podem per la nostra propia mà pendre la venjança que millor ens plagui. A nosaltres no'ns arriben els Còdics militars i civils; encara que se'ns subjectés a un Consell de guerra, com podria deixar el Consell de fer seva la nostra causa?

Quan esdevingueren els fets de 1895, nosaltres no'ns cansàrem d'encarir la gravetat del succés. Anunciàrem que no deixaria de repetir-se si no se'l castigava vigorosament, i heus-vos-el aquí repetit governant el mateix senyor Sagasta.

Ara, com abans, no són les altes classes de l'exèrcit les que's donen per ofeses; se donen per ofesos precisament aquells a qui menys poden considerar-se adreçades les censures de la premsa. No serà lícit suposar que obren empesos e instigats per oficials superiors, i són aquests els qui després els escuden contra les prescripcions del Còdic?

Sigui com sigui, entenem que no's pot ésser suau amb els actuals assaltadors i destructors de periòdics. Contra les veres injuries tenen per escut i venjador la justícia, i a ella han d'acudir com els demés ciutadans. Qui els ha donat, ni els podrà donar mai el privilegi que sense audiença de part les castiguin amb les arbitràries penes que llur passió els dicti?

La llibertat del pensament és la primera de les llibertats, i la de censurar els actes de totes les institucions del país la millor garantia contra tota mena d'abusos. Estàn els Governos en el deure d'emparar-

les contra tot atac. Consentir ara allò que's consentí en 1895, seria posar-les a mercè de les espases de 50 o 60 subalterns. Tota la premsa ha de clamar per a que això no succeeixi. Hi estan interessats, no sols el séu decòrum, sinó també la seva independència i àdhuc la seva vida. El qui estima la llibertat no ha de tolerar mai imposicions.

Per a sobirans inviolables, prou i massa en tenim amb el rei, per a que podem col·locar a tanta alçada ni àdhuc l'exèrcit enter.

El motí de Cuba ¹

Quin rebaixament! Ocorre a Cuba un motí militar i s'invadeix i destroça les redaccions de dos periòdics. De cop la nova produeix aquí sensació, i en termes més o menys durs se condemna l'acte. Venen després els atenuants. Un dels dos periòdics havia injuriat grollerament l'exèrcit i encès d'ira pundonorosos oficials; l'element civil havia també pres part en la batuda; l'origen del tumult, qui sab si no estava en els enemics del règim autonòmic?

Que no's parli del càstic dels agressors, ja ningú ho censura. Que, en canvi, s'hagi posat a la presó al director d'un dels dos periòdics, tothom ho aplaudeix. Que en Blanco, a fi d'evitar successos anàlegs, hagi, d'altra part, restablert en la capitanía general la previa censura, s'ho considera molt prudent. És indubtable que hem nascut, no per a homes lliures, sinó per a serfs.

No coneixem les injúries de cap dels dos periòdics; volem concedir que hagin estat feroços, sagnants. En quina llei està escrit que puguin els injuriats invadir les cases dels ofensors i trencar i des-

1) D'*El Nuevo Régimen*, 22 de janer de 1898.

truir tot allò que hi trobin? Consta això en cap Còdic civil ni en cap llibre de milícia? Se fa ni's permet això en cap poble culte?

Per segona vegada se deixa aquí impunida una agressió d'aqueixa mena, i por segona vegada la premsa calla o escriu amb el fi d'atenuar el crim. No us queixeu si demà us veieu als peus d'una desenfrenada soldadesca i sota 'l jou d'una dictadura d'espasa. Per aqueixes covardes complacencies van els pobles a la perdua de llur llibertat i a la substitució de l'imperi de les lleis pel de l'espasa.

Mai com ara degué ésser castigat a Cuba aqueix barbre atropell. És possible que's faci lo contrari? Brava manera d'iniciar un nou règim sacrificar les lleis als desfogaments de la força, no de la força indígena, sinó de la força de la metròpoli. Brava manera d'iniciar un període de llibertat restablir, encara que no sigui més que per als assumptes militars, la censura previa. «Aqueix és, diràn els insurrectes, el règim amb què pretenen desarmar-nos. Sempre l'arbitrarietat i la tirania en aquesta incorregible Espanya. Sotsmesos a un governador del seu nomenament, cap de l'exèrcit i de l'armada, en mans d'un governador tindriem sempre la nostra llibertat i els nostres destins. Què ha pogut ara ni què podria mai aqueixa ombra de Govern insular contra 'l virrei d'Alfons XIII?»

La cosa que sembla increïble és que en Sagasta, àdhuc havent-li degut la caiguda del govern, no s'hagi escarmentat en la bullanga militar de l'any 1895. Què haurà de succeir-li per a que aprengui i s'escarmenti?

DISCURSOS

Discurs

presidencial dels Jòcs Florals de 1901, celebrats
a Barcelona el dia 5 de maig

DAMES I CAVALLERS:

Us agraeixo molt que m'haguéu fet mantenedor d'aqueixos Jòcs Florals, quan ja feia més de cinquanta anys que vivia a fòra de Catalunya. Tant llarga absència no m'ha fet oblidar aquesta ciutat ni aquesta regió ont vaig nàixer, vaig educar-me i vaig seguir la meva carrera universitària. Aleshores no estava ficat a la política: dedicava a l'estudi de les lletres i les arts el temps que les lliçons del Dret me deixaven en vaga.

Quàntes hores he passat contemplant els rics monuments romànics i gòtics que són la gala de aquesta ciutat i omplen en l'Historia de l'Arquitectura planes de què amb-prou-feines hi ha memoria a la capital del Regne! En Pau Piferrer els descrivia en els séus *Recuerdos y Bellezas de España*, i jo'l vaig pendre per mestre i guía. Quan va morir vaig continuar la seva obra, i no m'hi hauria atrevit

si els séus amics i els séus admiradors no m'haguessin donat l'empenta per a tirar-la endavant.

Aquella afició a les lletres i les arts mai l'he perduda. En el tragí de la política i del for els he portat sempre aquell amor que quan era jove m'inspiraren. No sembla sinó que avui me torno jove i me trobo voltat d'aquella generació de pro-sistes i de poetes que amb tant d'esperit van rompre 'ls motllos del classicisme.

Aleshores tots escrivíem en castellà, llevat d'en Rubió i Ors, que en els séus *Cants del Llobregat* ens va descobrir com el nostre idioma català s'hi deia amb el vers i la poesia. Per molts anys se va quedar tot sol; moltes vegades se dolia de que no'l seguissin els séus amics. Per això, no van ésser balders els séus esforços: la grana que va sembrar ha donat tardans però abundosos fruits.

Ha renascut la llengua catalana; se la ha estudiada en els autors d'uns altres segles i s'han començat de nou els Jòcs Florals, que avui amb tanta solemnitat celebrem. Brillant fou el despertar de les lletres catalanes. Una munió de poetes, gloria d'Espanya, va sortir, mentre que abans d'escriure's en català no hi havia apuntat ni un sol astre de primera magnitud en el cel literari de Castella.

L'amor a la llengua ens va encomanar l'amor a la terra; i ben aviat van ressonar cants dèlitosos d'entusiasme i de poesia per aquells temps de Catalunya, quan, senyora de sa casa, se feia les lleis i vivia a l'ombra de les propies institucions. Tot d'un plegat van pendre una nova direcció la literatura i la política.

¿Per què, van preguntar aleshores alguns compatriotics, no hem de viure independents com vivíem amb els Comtes de Barcelona? ¿Per què no hem de tenir al menys aquella autonomia de què amb els reis d'Aragó i fins amb els de Castella fruïem? Les nostres institucions no les vam perdre sinó després de llarga lluita contra nosaltres sostinguda per les armes de dos regnes.

De mica en mica se va anar pensant en un sistema polític en què'ls poders de la nació regissin no més que'ls interessos inter-regionals i els internacionals. Per aquell temps ja hi havia a Espanya un partit que, separant a dins de les regions la vida purament interior i la de relació, declarava autònomes per a la vida interior totes les de la Península, i deixava no més la vida exterior al poder central. Els nous partits catalans que van eixir d'aquest moviment, el catalanista, el regionalista, fent-se séu el mateix criteri, van separar pel mateix estil les funcions propies del poder central i les que són de les regions. Al poder central no més li van deixar les relacions internacionals, l'exèrcit de mar i terra, els aranzels, el comerç interior, els serveis de caràcter general, la resolució dels plets entre regions i els pressupostos de l'Estat.

Per a l'ús de les regions volíen aqueixos partits que la seva llengua fos oficial; que fossin catalans els séus empleats públics, i més que tots els magistrats i els jutges; que hi hagués aquí un Tribunal Suprem ont s'hi acabessin tots els plets i totes les causes; que hi hagués, finalment, unes Corts per a constituir el dret i fins per a organitzar interiorment

la regió i posar els tributs que's judiquessin necessaris per a la vida i progrés de Catalunya.

Això volfen i això volen. No són, com se fa córrer, exclusivistes. Demanen l'autonomia per a totes les regions i per a totes també un poder central elegit lliurement que regimenti els interessos comuns. No tots són demòcrates i republicans, com els federals; però com els federals se proposen tots reorganitzar radicalment l'Estat.

Serí bo per a totes les regions rompre la centralització tirànica i sense solta que avui les lliga i oprimeix. Les que ja són avançades progressarien ràpidament; les més endarrerides sortirien del seu ensopiment al veure que la seva instrucció i la seva riquesa no havien d'esperar-la de l'Estat, sinó de les propies forces. Totes són dignes d'ésser autònomes; però no'm cega la passió si arribo a dir que poques necessiten ésser-ho més que Catalunya.

Fins a dintre del règim actual, Catalunya té una fesomia pròpia, que la fa diferenta de les altres regions. Llengua, literatura, lleis, indústria, costums, tot li dona un aire característic.

La llengua catalana no és tant dolça com la de Castella, però és més enèrgica i ferrenya. Té abundor de veus monosil·làbiques i polisil·làbiques amb accent final. Pren ben sovint de les arrels llatines ses paraules llatines, mentre que la castellana sol pendre-les dels casos genitius. De *caput*, ne fem cap; de *manus*, mà; de *digitus*, dit; de *brachum*, braç; i els castellans de *capiti* ne fan *cabeza*; de *manus, mano*; de *frontis, frente*.

La llengua catalana té molta semblança amb la

francesa: la *è* oberta, la *é* tancada, la *s* suau i la *s* forta; la pronunciació de la *g* abans de la *e* i de la *i*; els pronoms *leur, leurs*, aquí *llur, llurs*; les partícules *en, hi*, que poden tenir entre nosaltres moltes aplicacions, les concordancies dels participis, l'ús de l'auxiliar *ser* en comptes de l'auxiliar *haver* en forces verbs intransitius, la negació *pas* i no fa molt temps que's servia del futur d'indicatiu en comptes del present de subjuntiu.

La nostra literatura és també ben característica. Té per temes cabdals les montanyes del país i les tradicions que com boires les envolcallen. El Montseny, el Canigó, el Montserrat han fet vibrar les arpes i les lires dels nostres millors poetes. Tradicions boi perdudes, com l'ensorrament de l'Atlàntida, han inspirat heroics i sublims cants.

No vol dir això que la nostra literatura no s'hagi fet ressò dels sentiments que més ens ennobleixen. Té bona arplegadiça de cants dolcíssims d'amor, de xardorosos himnes a la patria, d'idilis profans i místics que'ns diuen fins ont pot arribar la ductilesa de la nostra llengua.

Fins en el drama i la novela s'hi han obert camí els nostres escriptors. Drames hi ha posats en castellà que han aixecat a Madrid forts aplaudiments; noveles hi ha traduïdes a idiomes de llunyanes terres.

A la literatura castellana hi ha un personatge llegendari que troba a cada generació poetes que'l fan sortir de nou en el teatre i el posen de relleu a les mirades dels pobles; i aquí ne tenim un altre que en el segle passat va exaltar l'imaginació dels

mestres del gai saber: *Don Juan Tenorio* i *El Comte Arnau*; personatges que fan de mal comparar, perquè l'un d'ells té d'alegre i de variable lo que té l'altre de tètric i ferèstec.

Les dugues literatures són diferents fins pel seu estil. L'estil català generalment és aixut i poc enamorat d'inútils penjorelles, amic d'explicar fil per randa els pensaments i presentar-los amb llimpiesa; l'estil castellà és més florit i s'inclina a diluir les idees, procediment que no ajuda pas gens a arrelar-les en l'enteniment dels que llegeixen.

No solament té aquesta regió idioma i literatura propis; té a més a més lleis exclusivament seves. Per lleis pròpies se regeix de molts segles ençà; lleis que no lliguen amb les de Castella en lo que més determina i constitueix la vida i la pau dels pobles: la constitució i la conservació de la família. La llibertat de testar, l'enfiteusi, els fideicomisos, els heretaments, el llarg usdefruit de la viuda, donen un aire especial a la legislació de la nostra terra.

No hi han ajudat poc aquestes institucions a formar el caràcter de la nostra gent, que d'una terra pobra n'ha fet una terra productiva, i ha guanyat per l'exercici de les arts lo que no li donava l'agricultura. Fa temps, ja fa molt temps que és industrial i comercianta la nostra Catalunya. Les seves naus carregades de mercaderies navegaven ja fa més de deu segles per tot el Mediterrani i fins per les costes orientals de l'Atlàntic. També venien als seus ports productes del món aleshores conegut. Encara avui és la primera regió d'Espanya per la

seva indústria i el seu comerç, si bé no té tantes mines com altres regions.

Aquí hi ha amor al treball, primera condició de la riquesa dels pobles. Aquí no's deixa el taller ni la fàbrica ni per la molta edat ni per la riquesa arconada. Sempre's vol treballar més i millor, i se avança sens treva ni repòs pel camí del progrés. Que ho diguin l'impresment, la fundició i la forja dels metalls, els teixits i altres indústries.

A Catalunya, com a tots els pobles, l'indústria va per fondre's amb les belles arts, conreudes aquí tant com les lletres. Tenim bons dibuixants, i pintors i esculpors de renom. Aquesta fou la patria d'en Fortuny.

Si això és Catalunya sota'l jou de la centralització que l'encongeix, veieu lo que seria lliure i autònoma! Podria establir, tant per a les seves despeses especials com per al tant que li toqués en les de la nació, un sistema tributari que, sens afegir res a la ja pesada càrrega dels ciutadans, li dongués prou per a fer les obres públiques que la seva agricultura, el seu comerç i la seva indústria li demanen; portar l'instrucció fins als caserius; obrir pels que no saben llegir escoles orals i pràctiques ont s'hi ensenyés de la física, la química i la mecànica tot allò que fos més fàcil d'aplicar al treball. Sens haver d'anar a la capital del regne, sense'ls llargs expedients que no més s'acaben per l'influència i el soborn, podria estendre 'l seu enginy i les seves forces i aixecar-se a les alçaries ont la criden la seva activitat i la seva historia.

Per a tot això no més ens falta l'autonomia. No'n

treuríem res més de l'independència si algún dia la aconseguíem. Podríem estar-nos de les relacions amb l'altra part d'Espanya, que és el nostre primer mercat? Podríem no fer-nos amb ella per a ajuntar els nostres camins i els nostres telègrafs i correus? Podríem abandonar les relacions amb ella per a servir-nos dels rius que baixen d'altres regions? No hi ha dubte que voldríem que valguessin a tota Espanya els contractes que fessim aquí i les sentències que aquí dictessin els nostres tribunals. I si un dia vingués gent d'altres terres a invadir-nos, és ben segur que no menyspreuaríem l'ajuda de les demés regions.

Tot això tindríem ara i sempre vivint units amb les demés regions de la Península per un poder central que totes elegissin. Perquè no hi ha un poder central que uneixi les nacions, estàn exposades totes a llastimoses guerres i han de suplir-lo per tractats avui fets i demà romputs.

Tot ordre d'interessos vol un organisme que l'aconorti. Hi ha d'haver un organisme pels interessos inter-regionals si's vol salvar conflictes que no poden arreglar-se sinó per la força de les armes.

Deixeu-me que ara acabi parlant dels tres lemes dels Jòcs Florals: *Patria, Fides, Amor*.

Patria. Hi ha una patria per a tots els homes: la terra. Hi ha una patria que'ns han fet segles de les mateixes glories i fatigues: la nació. Hi ha una patria que formen la mateixa llengua, les mateixes lleis i els mateixos usos i costums: la regió; la regió ont vam nàixer, ont ens vam educar i ont tenim els

sepulcres dels nostres pares. Siguem catalans, espanyols, humans.

Fides. Fides, tant-se-val com fidelitat i fè. Siguem fidels i lleials a lo que'ns diu la raó i ens mana la consciència. No mentim ni a Déu ni als homes. Tinguem sempre la braó de les nostres conviccions, i si per cas cal, marquem-les amb la nostra sang i amb la dels nostres fills.

Amor. A qui no hem de tenir-ne? El devem a tot ser humà, qualsevol que sigui la seva regió, la seva nacionalitat, les seves creencies, el séu color, la seva raça. No'n tenen, malaventuradament, les nacions poderoses, avui més que mai amigues de valdre's de la força. No'ns cansem de proclamar-lo i practicar-lo.

Discurs

pronunciat en el dinar dels Jòcs Florals de 1901

No havia vist mai els Jòcs Florals de Barcelona. Els he vist avui per primera vegada, i confesso que m'han sorprès. Me'ls figurava no més com una festa literaria, com un record d'aquells de Provença. Avui he descobert lo que són. No són els Jòcs Florals una festa purament literaria: són, ademés, una festa *eminentment política*.

En totes les poesíes, unes més i altres menys, he vist vessar l'amor a la terra, la necessitat de que no visqui més oprimida per una centralització absurda, sinó regida per ses propies lleis. Les paraules que acabo de sentir, me fan regonèixer una vegada més que'l catalanisme no és intransigent. Lo que vol Catalunya és ésser senyora i mestressa de si mateixa per a regular ses relacions; vol la grandesa de sa patria, però de cap manera vol la ruina de les demás regions, ni la perda de la nació espanyola, lo qual fóra una gran desgracia. Catalunya no necessita més que l'*autonomia*, per

a que pugui usar de tota la llibertat que aquesta concedeix. Llavors podria donar-se a si mateixa les lleis que necessita, les institucions polítiques pròpies, els tributs convenients, els tribunals amb magistrats que entenguessin els testimonis i litigants, i poguessin finir dins de Catalunya les qüestions civils i penals sols amb els seus propis magistrats, sense necessitat d'anar a Castella per a nomenar jutges i magistrats que comencen per no entendre'ls.

Vosaltres haveu lograt que'ls Jòcs Florals s'estenguin a altres regions d'Espanya; però no han produït en elles més que un moviment literari; no porten la llevor política que's necessita per a que demà siguin els fruits profitosos. Vosaltres podeu fer molt per a que lo que és avui propaganda merament literaria ho sigui també política.

Deveu fer, per a lograr-ho, tots els esforços, procurant infiltrar en totes les demés regions la idea de l'autonomisme. Deveu entendre que a Espanya les revolucions totes han portat el segell que'ls donaren les principals ciutats. De manera que si demà poguessim lograr que Catalunya, València, Galicia, etc., propaguessin les idees autonomistes, l'autonomia fóra un fet per a tota Espanya. Perquè hi ha regions anèmiques que's deixen governar sempre per les fortes. Prova clara'n tenim en la revolució del 68. Aquella revolució no va nàixer amb sentit democràtic, però va bastar que Sevilla i Càdiz el proclamessin, per a que'l seguís tota Espanya. Ara a lo que primer hem d'atendre és a procurar que alguna altra important ciutat par-

ticipi del moviment polític que avui he vist aquí. Amb això lograríeu que totes les regions se regissin pels seus propis drets, i que'ls governs se circumscrivissin a reglamentar les relacions d'unes amb altres.

Discurs

pronunciat en l'Assamblea dels federalistes
catalans, el dia 6 de maig de 1901

Estimats correligionaris: No sé com correspondre als elogis que m'ha dirigit el senyor Vallès i Ribot. Si jo tinc alguna virtut és la de la constància, que no han pogut destruir els molts desenganys que he rebut. Pel demés, soc un home com vosaltres, puix vosaltres també la teniu aquesta constància, com ho prova el fet de trobar-vos reunits aquí.

Presideixo amb gran satisfacció aquesta Assamblea, per tractar-s'hi de la reorganització del partit federal, cosa que no és difícil, tota vegada que'l partit federal té programa concret i vosaltres sou uns bons patriotes.

.....
Però'ls federals no sols som autonomistes, sinó republicans. Alguns s'estranyen que de la forma de govern ne fem un principi fonamental, però es necessari que sigui així, no sols perquè la República és la sola forma de govern que pot mantenir la so-

birania del poble, sinó perquè la qüestió de forma és essencial en tots els ordres, ja que per la forma's coneix la naturalesa dels éssers.

Amb tot, no'm canso de repetir que aquesta República la volem federal, perquè una República unitària és una monarquia amb gorra frigia.

Entenem que mitjançant la federació destruiríem tots els prejudicis actuals, desfent aquesta complicada màquina del centralisme, tant funesta per a la nació, que té engravacions que van des del president del Consell de ministres fins al darrer alcalde.

La federació no és utòpica, i no ho és tota vegada que està en vigor en mig món civilitzat, àdhuc en Estats que's regeixen pel sistema monàrquic.

Els municipis al constituir-se en províncies, les províncies en regions i les regions en Estats, ho fan per pactes, però sobre la base de conservar la seva personalitat; tal va succeir quan van unir-se Catalunya amb Aragó i Aragó amb Castella.

Però aquests pactes no'ls han respectat els poders centrals, i per aquesta mateixa raó s'explica la virtualitat del federalisme, que ve a tornar a les regions la seva personalitat i la seva llibertat, i que baix el règim centralista decauen per a fer prosperar el centre.

El sistema autonòmic no sols l'hem de voler per a Catalunya, sinó per a tota Espanya. Jo tenia por que'l catalanisme, en el programa del qual s'accepten els nostres principis, s'apartés de l'esmentat camí; però aquesta por se'm va desvanèixer ahir en el dinar que va donar-se després dels Jòcs Florals, amb lo que va manifestar el senyor Folguera i Du-

ràn, o sigui que'ls catalanistes volen l'autonomia per a totes les regions d'Espanya'. Tant-de-bó que poguessim aconseguir una unió de tots els partits autonomistes!

.

1) Heusaquí la síntesi publicada en la revista *Juventut* del discurs del senyor Folguera a què al·ludeix en Pi:

«La festa dels Jòcs Florals és sempre solemne per si sola; però cada any hi ha alguna circumstància especial que li dóna relleu característic: enguany és la presidència d'en Pi.

» Han passat per l'honrós lloc els homes més eminents de Catalunya, de totes les tendències, però tenint mèrit senyalat en sa defensa. Avui ha pertocat a l'autonomista de tota la vida, al que durant tota sa història política ha sustentat ideals en els quals s'hi comprèn l'autonomia de la nostra terra.

» Per a coronar-los, en son discurs presidencial els pregona una altra vegada; però és més: els accentua, esgranant els principis del programa catalanista un per un, i fent una declaració substancial digna de menció, això és, la de que si bé s'ha de voler l'autonomia per a totes les regions espanyoles, precisa fer constar bé que la que més la desitja i necessita és Catalunya. Sabeu què vol dir això? Vol dir que comprèn fóra lògic l'obtingués primer, si primer la vol, quan menys per a ensenyar a les demés tota sa excel·lència.

» Nosaltres ja hi convenim. Per a totes la volem; però si les altres no'n senten necessitat, vinga la de Catalunya. Que si nosaltres poguessim fê-ls'hi entendre, ni això succeiria, perquè totes a l'hora l'imposarien al poder central.

» Amb les declaracions d'en Pi se veu clar com cada dia tendeixen més a unir-se les dugues tendències. En les files catalanistes hi predomina l'element intel·lectual, i en les dels federalistes, com en les de son partit extrem oposat, s'hi troben els temperaments d'acció. Doncs bé: si algún dia arribem a lograr nostre bell ideal d'harmonitzar el cervell i el cor del nostre poble, vinculats en cada un d'aqueixos agrupaments, l'empenta serà irresistible, i el triomf de Catalunya segur.

» Cal regonèixer a en Pi i Margall una virtut: la conseqüència, *rara avis* entre'ls polítics que viuen a Madrid. Admirem-la, i fem-nos el propòsit de competir amb ell en eixa virtut. Que Déu en la dongui a tots per a viure i morir lluitant, sense mixtificacions ni abdicacions, per la llibertat de Catalunya!»

APÈNDIX

Biografia d'en Pi i Margall

Don Francesc Pi i Margall va nàixer a Barcelona el dia 29 d'abril de 1824, en la casa número 13 del carrer de Mirallers. ¹

Els séus pares eren uns humils teixidors de vels.

El mestre de primeres lletres d'en Pi va adonar-se del talent extraordinari del petit deixeble, i va aconsellar als séus pares que'l portessin al Seminari, amb l'objecte que's preparés per a seguir una carrera.

Aquells bons obrers careixfen de medis; però, davant els consells del mestre, que assegurava al nen Pi un gran esdevenidor, van decidir fer tota mena de sacrificis. A set anys va entrar en el Seminari de Barcelona. En sortí al cap de sis anys, posseint per-

1) Per iniciativa del Consell Regional Federalista de Catalunya, el dia 26 de juliol de 1904 se va col·locar solemnement en la dita casa, amb assistència de l'Ajuntament de Barcelona, una làpida de marbre, recordatoria del naixement de l'insigne patrici.

fectament les llengües grega i llatina, els clàssics de les quals li van ésser sempre familiars durant la seva vida. També va adquirir extensos coneixements de literatura castellana.

Sortit del Seminari, en Pi va començar els seus estudis en l'Universitat. Però aquests reportaven despeses relativament crescudes, que'ls seus pares estaven en l'impossibilitat material d'atendre. El jove Pi i Margall, desitjós de no ésser una càrrega per a la seva família i amb la deria d'eixamplar el camp dels seus estudis, va saber proporcionar-se un guany mensual de 400 a 500 pessetes donant lliçons i conferències als seus condeixebles universitaris sobre les assignatures que cursaven. Una bona part d'aqueixa quantitat la dedicava a comprar llibres.

D'adolescent va demostrar gran afició a la literatura. A catorze anys va escriure poesies i alguns assaigs dramàtics, de caràcter històric, que no estaven desproveïts de mèrit.

Cursant el segon any de la carrera de Dret, en Pi va donar a la « Societat Filomàtica » una notable serie de conferències sobre historia de l'Arquitectura. Aleshores tenia divuit anys. Va ésser tal el succès d'aquelles conferències i tant extensos coneixements va demostrar en materia d'arts, que se li va encarregar la tasca de redactar l'obra *L'Es-*

panya pintoresca, que començà a publicar-se a mitjans de 1842.

La labor d'en Pi, estudiant, era enorme. Treballava de catorze a setze hores diàries, i encara tenia temps de preparar i donar conferències públiques. Una conferència relativa als *mayorazgos* va causar gran sensació.

En aquella època, l'ambició dels joves, a Catalunya com a tota Espanya, era anar a Madrid, triomfar en la capital espanyola. Poc abans d'acabar la carrera de Jurisprudència, en el mes de març de 1847, en Pi i Margall se'n anà a viure a Madrid. Els seus amics de Barcelona i tots els qui coneixien la seva valua, ne tingueren un gran sentiment.

De cop, la sort no li va ésser propícia a Madrid. La vida se li va fer dura i va haver de sofrir durant alguns anys privacions i angúnies. No tenia altre medi de viure que la seva ploma, i aquesta li donava molt poc.

Va col·laborar en el *Diccionari de la conversació*, que don Pasqual Madoz publicava. Els seus excepcionals mèrits s'anaren afermant, i va entrar de redactor en el diari *El Correo*. Amb motiu d'una denúncia d'aquest diari, en Pi va haver d'amagar-se per a no ésser empresonat. Fou aquella la primera persecució política que sofrí.

El Correo cessà en la seva publicació, i en Pi

se trobà en situació econòmica apurada. En aquestes circumstàncies acceptà la direcció de la sucursal que tenia a Madrid una important casa de banca de Barcelona. No eren aqueixes les aficions d'en Pi; però, acceptat ja el nou càrrec, aviat se feu perillós en afers mercantils i bancaris.

Al cap d'algún temps la casa principal de Barcelona va fer suspensió de pagaments i després se declarà en fallida. La sindicatura de la fallida demanà a en Pi l'entrega de 8,000 rals que, segons els llibres, estaven en poder seu. En aquella ocasió en Pi demostrà la seva extremada i exemplar honradesa, puix digué que no posseïa els 8,000 rals que se li reclamaven, sinó 64,000, els quals va entregar íntegrament. Per cert que, després d'entregada aquella suma, en Pi se trobà amb 20 pessetes per tot capital i sense col·locació.

Degut principalment a l'influència de don Estanislau Figueres, gran amic d'en Pi, aquest ingressà en 1849 en el partit democràtic, si bé ell se declarà de cop republicà, malgrat no ésser-ho encara aquell partit.

En Pau Piferrer, que havia començat a escriure l'obra *Records i bel·leses d'Espanya*, morí sense poder acabar-la. La casa editorial de la mateixa va proposar a en Pi i Margall que s'encarregués de continuar-la. Abans d'acceptar en ferm l'ofrena, va

demanar que's consultés als subscriptors de Catalunya si estaven conformes amb que fos ell qui la continués. Les respostes foren altament favorables, i en Pi s'encarregà de la tasca iniciada pel malaguanyat Piferrer. Va fer alguns viatges per Andalusia, i en 1850 va escriure 'ls volums referents a Jaén, Granada, Màlaga i Almeria, el capítol primer i part del segon del volum relatiu a Còrdoba i part del volum segon de Catalunya.

En 1851 va publicar els seus *Estudis sobre l'Edat mitjana*, ont, parlant del Cristianisme, de la Filosofia i de la Civilització antiga, mostrà ja les seves audaces idees. Aquests estudis constitueixen el tercer capítol de l'*Historia de la Pintura*.

En 1852 va començar la publicació de la seva famosa *Historia de la Pintura*. Alguns capítols d'aqueixa obra van espantar tant a les autoritats de l'Esglesia, que va ésser prohibida la continuació de l'obra.

En 1854 publicà, en la *Biblioteca d'Autors Espanyols*, d'en Rivadeneyra, el seu notabilíssim *Discurs crític sobre'l famós jesuita Joan de Mariana*, com a pròleg a la col·lecció d'obres d'aquest. Algún temps després l'Ajuntament de Talavera de la Reina va aixecar una estatua al gran historiador, i el treball d'en Pi va publicar-se novament, refós.

Va intervenir activament en la revolució de

juliol de 1854. Aleshores va passar-li un cas curiós. Llegí a la Junta Revolucionaria de Madrid el manifest al poble que havia redactat; la majoria de la Junta, composta de progressistes i moderats, va trobar tant radical el document, que prohibí la seva circulació i posà pres a en Pi. Mentre 'l poble madrileny se batia a les barricades per la llibertat, els directores del moviment feien passar a en Pi pels carrers envoltat de baionetes.

L'empresonament no durà gaire. Diversos homes influents, especialment don Eduard Chao, s'interessaren per ell i es dirigiren a la Junta Revolucionaria, apostrofant als seus individus. Aquests van al·legar l'escusa que tot havia estat un malentès, i en Pi va ésser posat en llibertat.

En aquell any començà a publicar la seva obra *La Reacció i la Revolució*. Degut a les gestions d'alguns bisbes i del mateix nunci del papa, el govern progressista va ordenar la suspensió de l'obra i la recollida de la part ja publicada. Altres treballs polítics i econòmics va escriure en aquell temps, entre ells els estudis crítics sobre les reformes rentístiques d'en Mon i d'en Bravo Murillo, i els fascicles i memories sobre les associacions obreres que'ls treballadors de Catalunya li encarregaren a l'iniciar-se en la nostra terra, primer que en cap altra d'Espanya, el moviment proletari.

Després va dirigir la revista quinzenal *La Razón*, ont va publicar notabilíssims articles. La revista fou suprimida amb motiu del cop d'Estat del 14 de juliol de 1856.

Aleshores en Pi passà una temporada a Vergara, al costat de la família de la seva esposa, donya Petra Arsuaga. Allí va estudiar l'història i les institucions d'Euskadi, afirmant-se en ses conviccions federalistes. El séus estudis se publicaren en *El Museo Universal*, de Barcelona, amb el títol de *Historia i costums del poble bascongat*.

En 1857 va entrar de redactor a *La Discusión*, ont va sostenir brillants campanyes sobre qüestions socials, polítiques i econòmiques. Va combatre enèrgicament l'expedició franco-espanyola a Mèxic, en tals termes, que'l ministre plenipotenciari de Mèxic a París, senyor Lafragua, li envià una carta de felicitació i d'agraïment en nom del séu país.

Va intentar publicar l'obra *Què és l'Economia? Què ha d'ésser?*, per a la qual pensava aprofitar els estudis fets per a la seva obra prohibida *La Reacció i la Revolució*; però les primeres entregues van ésser recollides per ordre del fiscal. En vista d'això va organitzar en son domicili unes conferències de política i economia; al començament no hi van acudir gaires oients; mes, aviat la fama de les conferències se va estendre per Madrid i se van veure

extraordinàriament concorregudes. L'autoritat va acabar per prohibir-les.

Fins al mes de març de 1859 en Pi va ésser redactor de *La Discusión*. Va deixar aquell lloc, ont guanyava el modest sòu de 25 duros mensuals, perquè l'excés de treball li havia malmès la salut i estava menaçat de tisi.

Ja feia temps que alguns amics, especialment en Figueres, li aconsellaven que's dedicués a l'advocacia, dient-li que la tasca d'escriptor no li asseguraria l'avenir. Sempre va sentir en Pi certa repugnancia per la carrera d'advocat. Però per fi se decidí a exercir-la. Des de 1847 tenia aprovats tots els estudis de Dret, i no més li mancava la llicenciatura; se llicencià i, ajudat per en Figueres, adquirí el títol i obrí despaix, assolint aviat brillants triomfs i sòlid prestigi.

El 1.er d'abril de 1864 va encarregar-se de la direcció de *La Discusión*, ont aviat va sostenir la famosa polèmica sobre'l socialisme i la democracia amb en Castelar, qui escrivia des de *La Democracia*. Grossa va ésser la victoria de la lògica d'en Pi sobre la retòrica d'en Castelar. El 16 de setembre del mateix any deixà d'ésser director de *La Discusión*.

Va intervenir en Pi en diverses conspiracions; per conseqüencia de la sagnant jornada del 22 de

juny de 1866, durant la qual lluità en les barricades, va haver d'emigrar, refugiant-se a París, ont s'establí com a advocat.

Durant la seva estada a la capital de França, un editor parisenc va encarregar-li la traducció de les obres de P. J. Proudhon al castellà. Algunes de aqueixes traduccions van precedides d'un pròleg d'en Pi i Margall.

Elegit diputat republicà en les Corts Constituents de 1869, va donar-se a conèixer com a gran orador parlamentari en el discurs que'l dia 23 de febrer d'aquell any va pronunciar combatent la gestió econòmica del govern provisional.

Altres notabilíssims discursos pronuncià en aquelles Corts, essent de remarcar el del 24 de març contra la política financiera de la monarquia; el del 3 de maig defensant la separació de l'Esglesia i l'Estat, al discutir-se la Constitució: els del 4 i el 7 de maig sostenint els drets individuals i la llibertat del pensament; el del 19 de maig defensant la República federativa. Aquest darrer discurs va influir molt en el lluit nombre de vots que obtingué la República federal en aquelles Corts (64 vots, per 181 que n'obtingué la Monarquia i 2 la República unitaria).

En el famós debat parlamentari sobre l'Internacional de Treballadors, durant el regnat de don

Amadeu, en Pi va pronunciar un admirable discurs.

Després vingué l'abdicació d'aquell rei. En Pi i Margall fou un dels qui més treballaren per a l'instauració de la República. Proclamada aquesta el 11 de febrer de 1873, en Figueres va ésser nomenat president del poder executiu i en Pi i Margall ministre de la Governació. Des del ministeri, donant proves de serenitat i d'enteresa, feu fracassar la tentativa monàrquica del 24 de febrer i el cop d'Estat que's preparava per al 24 d'abril. Les eleccions generals que's celebraren en temps d'en Pi van ésser, per part del govern, un model de sinceritat i de rectitut; no hi hagué *encasellat* ni candidats oficials. Són les úniques eleccions legislatives honrades que hi ha hagut a Espanya. És conegut el seu acte d'honradesa retornant íntegrament les consignacions dels fons secrets, de les quals no gastà ni un cèntim.

Havent en Figueres presentat la demissió de la presidència de la República, el dia 11 de juliol va ésser elegit president en Pi i Margall per 196 vots. Malgrat els seus nobles desigs, la situació gravíssima per què travessava Espanya entrebancà la realització del seu programa, i les continues conjures parlamentaries de què era objecte el decidiren a abandonar el càrrec el 18 de juliol.

Vinguda la restauració borbònica, organitzà el

partit federal pactista, del qual fou, pel dret propi del seu talent, cap respectat i estimat. En 1876 publicà la seva obra política cabdal: *Les Nacionalitats*, que ha estat traduïda al francès i a l'alemany, i ha arribat a la tercera edició castellana, cosa rara a Espanya tractant-se d'un llibre de doctrina política.

Cap a l'any 1880 va començar un triomfal viatge de propaganda per Espanya. En aquella ocasió va venir a Catalunya i visità la seva ciutat natal després de trenta-cinc anys d'absència. L'«Ateneu Barcelonès», en 1881, li va dedicar una vetllada literària, en la qual en Pi pronuncià un discurs tractant de la literatura i de l'idioma castellans.

Reuní les Assamblees federalistes de 1882 i 1883. En la darrera, celebrada a Saragoça, s'aprovà un notable projecte de Constitució federal espanyola.

Tornà al Parlament en 1886, elegit diputat per acumulació, amb 31,000 vots, essent d'aleshores ençà diputat a Corts per Sabadell, Barcelona, Madrid, Tarragona-Reus-Falset i Figueres.

Entre les seves intervencions parlamentàries d'aquest període cal citar el discurs sensacional contra don Alfons XII, acusant-lo d'especulacions bursàtils.

Durant alguns anys va ésser l'inspirador del diari de Madrid *La República*, propietat del mar-

quès de Santa Marta. Desavingut més tard amb aquest per motiu de l'etern tema de l'unió dels republicans espanyols, en Pi va fundar, l'any 1890, el setmanari *El Nuevo Régimen*, casi tot redactat per ell. La quasi totalitat dels breus articles que allí escrivia anaven sense firma. Però el seu estil era tant inconfundible, que a les primeres ratlles ja s'endevinava que eren d'en Pi.

Sabudes són de tothom les heroiques campanyes que va sostenir sobre les guerres colonials de la fi del segle i contra la guerra amb els Estats Units. Amb cívic coratge demanà que s'otorgués a Cuba l'independencia a què tenia dret. Aquella campanya, en la qual va estar quasi sol davant de l'Espanya folla e inconscient, va atreure sobre d'ell les ires de la premsa patriotera. Entre 'ls periòdics que més l'atacà aquells dies cal esmentar *El Imparcial*, que tant agressives campanyes ve fent contra'l catalanisme. Precisament aleshores en Pi no tenia representació parlamentaria, i no va poder fer sentir en les Corts la seva veu. Hi va haver un moment que'l govern pensà en denunciar i perseguir a en Pi; però els prestigis d'aquest i la noblesa de la seva actitud deturaren la vilesa.

En aquella ocasió, com en tantes altres, fou profeta. Ja feia temps que havia donat per segura la perduda de Cuba. Al parlar-se de la guerra amb els

Estat Units, anuncià la desfeta espanyola i la perduda de Puerto-Rico i les Filipines.

La confirmació dels seus auguris li va donar gran prestigi quan el poble, desenganyat, vegé les tristes conseqüències de la follia. Aquella campanya d'en Pi constitueix una de les seves més esplendoroses glories.

Sempre havia seguit en Pi i Margall amb simpatia el moviment catalanista. A l'accentuar-se aquest després de la desfeta, va concedir-li totseguit l'importància que's mereixia i que tanta gent li negava, així a Madrid com a Barcelona. Iniciada una corrent d'aproximació entre federals i catalanistes, en Pi la va apoiar decididament.

Elegit president dels Jocs Florals de Barcelona de 1901, va escriure 'l discurs magnífic que en altre lloc d'aquest llibre insertem. Malgrat escriure correctament el català, va creure's amb poca pràctica per a redactar ell mateix un document literari en llengua catalana. Va escriure 'l discurs en castellà, i don Pere Corominas va traduir-lo al nostre idioma.

Amb ocasió d'aquests Jocs Florals va venir a Barcelona a primers de maig de 1901, fent un viatge per diverses poblacions de Catalunya, durant el qual va ésser triomfalment rebut pels federals i pels catalanistes. L'«Ateneu Barcelonès» i la «Societat Econòmica d'Amics del País», de la qual havia for-

mat part en la seva joventut, abans d'anar-se'n a viure a Madrid, van celebrar vetllades en honor seu.

En aquell mateix mes van tenir efecte eleccions generals. Fou elegit en Pi diputat a Corts per Barcelona i per Figueres, acceptant l'acta d'aqueix darrer districte.

En el mes de novembre de 1901 va donar a l'« Associació Escolar », de Madrid, una conferencia bellíssima sobre l'independencia individual. Al sortir del local va refredar-se, i hagué de posar-se al llit. La malaltia va agreujar-se, i el dia 29 de novembre de 1901 va morir el gran català.

Les seves despulles mortals estàn enterrades en un mausoli del cementiri civil de Madrid.

Gran nombre de ciutats i viles de Catalunya han donat el nom d'en Pi i Margall a alguna de ses vies públiques: Sabadell, Reus, Tarragona, La Bisbal, Vendrell, Figueres, etc., etc. L'Ajuntament de Barcelona acordà contribuir amb una grossa quantitat al monument que ha d'erigir-se-li en la capital catalana i acordà que aquest sigui aixecat en el magnífic punt format per l'encreuament del Passeig de Gracia amb la Gran Via Diagonal.

El dia 22 de maig de 1907 fou col·locat el retrat d'en Pi i Margall en la Galeria de Catalans il·lustres de les Cases Consistorials de Barcelona.

A més de les obres ja esmentades, en Pi ha es-

crit els llibres i treballs següents: *Observacions sobre'l caràcter de Don Joan Tenorio*, *La República del 73*, *Joies literaries* (1876), *Historia general d'Amèrica* (1878), *Apunts per a escriure l'història del regnat de don Amadeu*, *Les lluites de nostres dies*, *Cartes íntimes*, *Diàlegs sobre la bellesa*, *Guatemozín i Hernàn Cortés*, *Reflexions*, *Diàlegs i articles*, etc., etc.

ÍNDIX

	<u>Pàg.</u>
PRÒLEG	v
ESCRITS:	
De <i>Les Nacionalitats</i> :	
Conflictes a què donà lloc l'unitat per la manera com la realitzaren els reis. — Separació de Portugal	1
Com s'haurien pogut evitar aquests i altres trastorns. — Perquè anàrem a l'absolutisme	7
Efectes de l'absolutisme. — Derogació dels furs d'Aragó, Catalunya i Va- lència	11
Les regions d'Espanya.	15
Les bases de Manresa.	19
El missatge al rei Jordi	22
Els separatistes	25
L'«Unió Catalanista»	28
Una comissió de Barcelona	32
Per la federació.	35

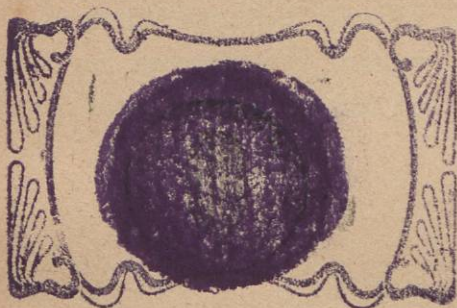
	<u>Pàg.</u>
Els concerts econòmics	39
L'idea federal	42
La federació	45
No parem	47
Rubió i Ors	50
El regionalisme	52
El separatisme	55
Pro patria.	58
La vera patria	60
El concert econòmic	63
El concert econòmic	65
L'any 1899	69
El catalanisme	71
Més sobres el catalanisme	74
Als federals de Catalunya	77
La tornada d'en Dato	80
Les targetes postals dels catalanistes	83
La llengua catalana.	86
Els catalanistes	89
El regionalisme	92
Els diputats catalanistes	95
Els catalanistes i els federals	99
Els federals i els catalanistes	102
Les eleccions municipals de Barcelona	104
Els successos de l'Havana	107
El motí de Cuba.	110

DISCURSOS:

Discurs presidencial dels Jòcs Florals de de 1901, celebrats a Barcelona el dia 5 de maig.	115
Discurs pronunciat en el dinar dels Jòcs Florals de 1901.	124
Discurs pronunciat en l'Assamblea dels federalistes catalans, el dia 6 de maig de 1901	127

APÈNDIX:

Biografia d'en Pi i Margall	133
---------------------------------------	-----

ERRADES

<u>Pàgina</u>	<u>Ratlla</u>	<u>Ont diu</u>	<u>Deu dir</u>
78	21	comuns	comunes
86	9	de Laci	del Laci

AQUEST LLIBRE, COMPOST AMB
MATERIALS TIPOGRÀFICS DE LA
SOCIETAT CATALANA D'EDICIONS,
S'ACABÀ D'IMPRIMIR EL DIA 26
DEL MES DE MAIG DE L'ANY 1913

